

Analiza i ocena sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, ze szczególnym naciskiem na potrzeby terytorialne, z uwzględnieniem wszelkich istotnych negatywnych zmian finansowych, gospodarczych lub społecznych

Dane przed aktualizacją	Dane po aktualizacji	Wnioski w kontekście wsparcia z FEL 2021-2027
I Badania naukowe i innowacje EFRR CS 1(i) CS1(iv)		
– Nakłady przedsiębiorstw na działalność B+R (BERD) w relacji do PKB w 2019 r. w lubelskim wyniosły 1,15%, a 1,32% w kraju co uplasowało nasz region dopiero na 6 miejscu w Polsce. – Działalność B+R prowadzona jest głównie w jednostkach naukowych. – Przyczynami, dla których prywatne wydatki na B+R rosną w powolnym tempie są: • niewystarczająca wiedza MŚP do trafnego diagnozowania potrzeb rynkowych i popytu na nowe produkty i usługi i niski potencjał w zakresie ich testowania. Liczba podmiotów, których działalność odnosi się do sektora B+R plasuje region na 10 miejscu w kraju w 2019 r. (263 firm na 5863 w Polsce), • koncentracja na imitowaniu poczynąń firm o wyższym zaawansowaniu technologicznym, a nie poszukiwaniu własnej ścieżki wzrostu, w tym poprzez badania, • niski poziom zaufania i współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki wywołany: inną logiką ich funkcjonowania, trudnościami w pozyskiwaniu partnerów do realizacji prac B+R oraz komercjalizacji, ograniczoną podażą wyników badań zgodnych z potrzebami gospodarki woj., skoncentrowaniem uczelni na dydaktyce, • zbyt mały wachlarz wysokospecjalistycznych usług doradczych IOB lub innych podmiotów na rzecz MŚP, • brak kadry do realizacji projektów o charakterze badawczo-rozwojowym. W 2020 r. udział personelu wewnętrznego B+R w przedsiębiorstwach w EPC wynosił 1,72% wartości dla kraju • inwestycje MŚP w badania nie są priorytetem w sytuacji dysponowania własnymi środkami. Regionalna wartość BERD w	– Nakłady przedsiębiorstw na działalność B+R (BERD) w relacji do PKB w 2022 r. w lubelskim wyniosły 1,15%, a 1,44% w kraju, co uplasowało nasz region dopiero na 6 miejscu w Polsce. Choć udział nakładów sektora przedsiębiorstw (BERD) na działalność B+R w nakładach wewnętrznych na działalność B+R ogółem zwiększył się z poziomu 35,5% w 2019 r. do poziomu 37,7% w 2022 r. i to pomimo trudnej sytuacji pandemicznej (w roku 2021 jedynie 31,4%) dynamika tych zmian jest słabsza niż na poziomie całego kraju (wzrost udziału BERD w kraju w tym samym okresie był równy 3,1%). – Działalność B+R prowadzona jest głównie w jednostkach naukowych. – Lubelskie wraz z większością polskich regionów sklasyfikowane zostało jako „początkujący innowator” (dane z CR2024, załącznik nr 17). – Przyczynami, dla których prywatne wydatki na B+R rosną w powolnym tempie są: • niewystarczająca wiedza MŚP do trafnego diagnozowania potrzeb rynkowych i popytu na nowe produkty i usługi i niski potencjał w zakresie ich testowania. Liczba podmiotów, których działalność odnosi się do sektora B+R plasuje region na 10 miejscu w kraju w 2022 r. (322 firm na 7431 w Polsce), • koncentracja na imitowaniu poczynąń firm o wyższym zaawansowaniu technologicznym, a nie poszukiwaniu własnej ścieżki wzrostu, w tym poprzez badania,	Polityka spójności przyczynia się do zmniejszenia dystansu rozwojowego Polski względem średniego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów UE jak również do ograniczenia procesów zróżnicowań wewnętrznych w kraju. Dystans w poziomie rozwoju gospodarczego dzielącego polskie regiony od średniej UE stopniowo się zmniejsza, a wykorzystanie funduszy unijnych pomaga wszystkim regionom zbliżyć się do średniego poziomu rozwoju UE, chociaż proces konwergencji w wymiarze terytorialnym zachodzi nierównomiernie. Zgodnie z opublikowanym przez Komisję Europejską w 2023 r. Regionalnym rankingiem innowacyjności województwo lubelskie zakwalifikowane zostało do grupy „początkujących innowatorów”, razem ze wszystkimi regionami plasowało się poniżej średniej unijnej względem konkurencyjności (poza regionem stołecznym). W 2022 r. województwo lubelskie przeznaczyło 1,15 % PKB na badania i rozwój co uplasowało region na 6 miejscu w Polsce. Utrzymuje się tendencja niskiej aktywności przedsiębiorstw w obszarze B+R. Choć udział nakładów sektora przedsiębiorstw (BERD) na działalność B+R w nakładach wewnętrznych na działalność B+R ogółem zwiększył się z poziomu 35,5% w 2019 r. do poziomu 37,7% w 2022 r. i to pomimo trudnej sytuacji pandemicznej (w roku 2021 jedynie 31,4%) dynamika tych zmian jest słabsza niż na poziomie całego kraju (wzrost udziału BERD w kraju w tym samym okresie był równy 3,1%). W 2022 r. w regionie działalność badawczą i rozwojową prowadziły 322 podmioty (o 22,43% więcej niż w roku 2019). Jednostki te stanowiły 4,33% ogółu kraju, co utrzymało region nadal na 10 pozycji wśród wszystkich województw w porównaniu z rokiem 2019. Regionalna wartość BERD w 2022 r. wyniosła 1 316,6 mln zł (wzrost o 293,6 mln zł w stosunku do 2020 r.). Działalność badawczo-rozwojowa prowadzona jest przede wszystkim w jednostkach naukowych, gdzie udział w finansowaniu B+R sektora szkolnictwa wyższego w 2022 r. wyniósł 805 mln zł (61,2%). Konkurencyjność przedsiębiorstw w województwie lubelskim kształtuje się na różnych poziomach, a jej rozwój wspierany jest przez szereg inicjatyw i programów, którym kluczowym jest FEL. Jednakże, województwo wciąż

2020 r. wyniosła 1 023 mln zł, a największy udział w finansowaniu B+R miał sektor szkolnictwa wyższego 640 mln zł (62%).	• niski poziom zaufania i współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki wywołany: inną logiką ich funkcjonowania, trudnościami w pozyskiwaniu partnerów do realizacji prac B+R oraz komercjalizacji, ograniczoną podażą wyników badań zgodnych z potrzebami gospodarki woj., skoncentrowaniem uczelni na dydaktyce, • zbyt mały wachlarz wysokospecjalistycznych usług doradczych IOB lub innych podmiotów na rzecz MŚP, • brak kadry do realizacji projektów o charakterze badawczo-rozwojowym. W 2022 r. udział personelu wewnętrznego B+R w przedsiębiorstwach w EPC wynosił 1,68% wartości dla kraju • inwestycje MŚP w badania nie są priorytetem w sytuacji dysponowania własnymi środkami. Regionalna wartość BERD w 2022 r. wyniosła 1 316,6 mln zł, a największy udział w finansowaniu B+R miał sektor szkolnictwa wyższego 805 mln zł (61,2%).	zmaga się z wyzwaniami związanymi z niższą dynamiką wzrostu gospodarczego w porównaniu z bardziej rozwiniętymi regionami Polski. Zapewnienie równych szans do prowadzenia działalności innowacyjnej we wszystkich regionach, także tych które wciąż szukają własnych technologicznych motorów wzrostu jest kluczowe dla wizji przyspieszenia innowacyjnego (<i>Accelerating innovation</i>) o jakiej wspomina Mario Draghi w raporcie pt. „The future of European competitiveness: A competitiveness strategy for Europe”. Motywator w postaci dofinansowania odgrywa wciąż poważną rolę w decyzji o rozpoczęciu działalności B+R i jest zasadnicza dla zaangażowania wkładu własnego. Bez uznania wagi tego czynnika unijna luka w wydatkach na B+R względem USA i Chin będzie nadal się powiększać. Powyższa diagnoza dowodzi, iż wyzwania zidentyfikowane na etapie programowania FEL w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorstw, w tym stymulowania ich innowacyjności pozostają nadal aktualne i w związku z tym podtrzymane będą działania w obszarze wsparcia potencjału intelektualnego oraz rozwoju infrastruktury badawczo-rozwojowej organizacji badawczych i przedsiębiorstw, zwiększenia współpracy pomiędzy nimi, zintensyfikowania transferu technologii z ośrodków naukowych oraz instytucji otoczenia biznesu do przedsiębiorstw oraz wdrażania wyników prac B+R i innowacji przez MŚP. W/w obszary wsparcia uwzględniają przyszłe potrzeby w zakresie inwestycji i zwiększania innowacyjności i konkurencyjności na szczeblu regionalnym, gdzie zgodnie z załącznikiem 17 Sprawozdania krajowego – Polska 2024: Wyniki gospodarcze i społeczne na szczeblu regionalnym jest to nadal jeden z priorytetów inwestycji w ramach polityki spójności. Ponadto taki kierunek wsparcia jest zgodny Zaleceniami Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski {SWD(2024) 100 final} - {SWD(2024) 621 final}, które wskazują na potrzebę dalszego inwestowania m.in. w obszar badań naukowych i innowacji, który zwiększa konkurencyjność i wspiera konwergencję regionów słabiej rozwiniętych. Wartość wskaźnika <i>Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB</i> wg stanu na 2019 r. wynosiła 1,15%, natomiast w roku 2022 r. wartość przedmiotowego wskaźnika nie uległa zmianie. W odniesieniu do celu wskazanego w Umowie Partnerstwa określonego dla Polski na 2030 r. do wartości 2,5% w przypadku województwa lubelskiego pozostaje do osiągnięcia 1,35 p.p. Wartość wskaźnika <i>Nakłady na działalność B+R ponoszone przez sektor przedsiębiorstw w relacji do PKB</i> wg stanu na 2019 r. wynosiła 0,41%, natomiast w roku 2022 r. wzrosła o 0,02 p.p. do wartości 0,43%. W
--	---	--

		odniesieniu do celu wskazanego w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego określonego na 2030 r. do wartości 0,66% w przypadku województwa lubelskiego pozostaje do osiągnięcia 0,23 p.p. Wartość wskaźnika <i>Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw</i> wg stanu na 2019 r. wynosiła 12,1%, natomiast w roku 2022 r. wzrosła o 13,3 p.p. do wartości 25,4%. W odniesieniu do celu wskazanego w Umowie Partnerstwa określonego dla Polski na 2030 r. do wartości 30% w przypadku województwa lubelskiego pozostaje do osiągnięcia 4,60 p.p. Biorąc pod uwagę, iż większość z ww. wskaźników wykazuje tendencję wzrostową należy podtrzymywać działania w obszarze wsparcia potencjału intelektualnego oraz rozwoju infrastruktury badawczo-rozwojowej organizacji badawczych i przedsiębiorstw, zwiększenia współpracy pomiędzy nimi, zintensyfikowania transferu technologii z ośrodków naukowych oraz instytucji otoczenia biznesu do przedsiębiorstw oraz wdrażania wyników prac B+R i innowacji przez MŚP. Biorąc powyższe pod uwagę ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w w/w zakresie jest aktualna i nie wymaga modyfikacji. W ramach Celu szczegółowego 1(i) rozwijanie i wzmacnianie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii w FEL zaplanowano wsparcie przedsięwzięcia strategicznego pn. Green Human Space – Międzynarodowe Centrum Rozwoju i Transferu Zielonych Technologii (GHS) wybieranego w sposób niekonkurencyjny. GHS jako projekt partnerski, realizowany przez jednostki samorządu terytorialnego (Powiat Lubelski oraz Gminę Strzyżewice) oraz organizacje badawcze z województwa lubelskiego w swoim założeniu miał na celu przygotować, wdrożyć i prowadzić wszechstronną, zintegrowaną krajową i międzynarodową działalność naukową, badawczą i wdrożeniową. Pierwotne założenia przedsięwzięcia zakładały poziom dofinansowania w wysokości 85% kosztów kwalifikowalnych. W wyniku dalszej, szczegółowej analizy planowanego zakresu i sposobu wykorzystania infrastruktury do określenia wysokości poziomu dofinansowania i wkładu własnego GHS zastosowanie miały właściwe przepisy dotyczące pomocy publicznej. W związku z tym, że jednostki samorządu terytorialnego są traktowane jako duże przedsiębiorstwa poziom dofinansowania uległ zmniejszeniu do 50%. Wynika to z §8 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej w sprawie udzielania pomocy inwestycyjnej na infrastrukturę badawczą w ramach regionalnych programów na lata 2021-2027 z dnia 29 listopada 2022 r., (Dz. U. z 2022 r., poz. 2498), który stanowi, iż maksymalną intensywność pomocy określa się zgodnie z art. 26 ust. 6 rozporządzenia nr 651/2014 (GBER).
--	--	--

		W związku z powyższym Wnioskodawca po przeprowadzeniu analizy ekonomicznej przedstawionych warunków dofinansowania przedsięwzięcia w ramach FEL 2021-2027, ze względów finansowych zrezygnował z jego realizacji. Biorąc pod uwagę rezygnację z realizacji przedmiotowego przedsięwzięcia zidentyfikowano konieczność modyfikacji FEL 2021-2027 w zakresie CS 1(i): • korekty typu projektu dotyczącego wsparcia przedsięwzięcia GHS w ramach Działania 1.2 Infrastruktura wspomagająca rozwój technologiczny przedsiębiorstw poprzez usunięcie części dotyczącej budowy potencjału ośrodków innowacji, • usunięcia z katalogu beneficjentów jednostki sektora publicznego, które miały być beneficjentem wyłącznie w ramach przedsięwzięcia GHS w Działaniu 1.2 Infrastruktura wspomagająca rozwój technologiczny przedsiębiorstw, • usunięcia Typu projektu: "[...] - wsparcie powstawania i realizacji regionalnych, ponadregionalnych agend badawczych w obszarach badawczo-wdrożeniowych zidentyfikowanych w ramach PPO; [...]" oraz odniesienia do formy wsparcia w tym obszarze. Zgodnie z pierwotnymi założeniami wsparcie projektów w zakresie tworzenia i rozwoju regionalnych agend badawczych miało być realizowane w ramach Działania 1.5 Specjalizacja gospodarki regionalnej w celu wzmocnienia procesu diagnozowania potencjału wdrożeniowego badań naukowych prowadzonych w regionie oraz potrzeb rynkowych (zapotrzebowania na nowe produkty i usługi) i było ściśle powiązane z realizacją GHS, które pierwotnie miało być realizowane w ramach CS1(i) i w swoim założeniu miało na celu prowadzenie wszechstronnej, zintegrowanej działalności naukowej, badawczej i wdrożeniowej, opartej na wysokich technologiach gospodarki nakierowanej między innymi na wytwarzanie i wdrażanie czystych technologii oraz tworzenie i wykorzystywanie usług, produktów i wyrobów pozytywnie wpływających na rozwój tzw. zielonej gospodarki, m.in. przy wykorzystaniu agend badawczych wykreowanych w ramach Działania 1.5. Biorąc pod uwagę brak realizacji ww. projektu strategicznego wybieranego w sposób, niekonkurencyjny oraz fakt, że zgodnie z linią demarkacyjną wsparcie regionalnych agend badawczych realizowane jest z poziomu krajowego, natomiast na poziomie regionalnym realizacja regionalnych agend badawczych możliwa jest tylko we współpracy z poziomem krajowym w ramach wspólnych przedsięwzięć, proponuje się rezygnację z tworzenia i realizacji regionalnych agend badawczych (tym samym Działania 1.5), • realokacji środków w wysokości 7 911 000,00 EUR z Działania 1.2 Infrastruktura wspomagająca rozwój technologiczny przedsiębiorstw i
--	--	---

		1 089 000,00 EUR z Działania 1.5 Specjalizacja gospodarki regionalnej w ramach CS 1(i) na Działanie 2.4 Cyfryzacja lubelskich MŚP w ramach CS 1 (ii). W Harmonogramie naborów wniosków o dofinansowanie dla programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 założono ogłoszenie drugiego naboru w grudniu 2024 r. w którym zaplanowano alokację w wysokości 10 000 000,00 EUR. Planowana realokacja nie stanowi zagrożenia dla osiągnięcia celów Programu przypisanych dla CS 1(i); pozostająca w Działaniu 1.2 alokacja wynosi 18 634 730 EUR. - aktualizacji wartości części wskaźników produktu i rezultatu w konsekwencji ww. zmian, - aktualizacji kwoty w zakresie Indykatorywnych podziałów zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji wynikających z ww. realokacji. Opisane powyżej realokacje w łącznej kwocie 9 000 000,00 EUR wpłyną na zmianę poziomu kwoty elastyczności dostępnej w Priorytecie I <i>Badania naukowe i innowacje</i>, po przeglądzie śródkresowym. Kwota elastyczności zmniejszy się z kwoty 17 979 293,00 EUR, do kwoty 8 979 293,00 EUR. Ponadto kierunek realokacji środków zaproponowany przez IZ jest zgodny z zaleceniami dla Polski zawartymi w dokumencie pn. Zalecenia Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski, gdzie wprost wskazano: „Polska pozostaje w tyle, jeśli chodzi o cyfryzację przedsiębiorstw. (...) Chcąc zwiększyć potencjał wzrostu swojej gospodarki i pobudzić inwestycje prywatne, Polska powinna ułatwiać dostęp do zaawansowanych technologii, zwłaszcza dla MŚP”. W sformułowanych w dokumencie zaleceniach wskazano na konieczność podjęcia w latach 2024 i 2025 działań mających na celu wspieranie inwestycji prywatnych przez propagowanie cyfryzacji przedsiębiorstw.
II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu EFRR CS 1(ii) CS1(iii)		
– Wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w 2020 r. wyniosła 6 078 mln zł (11 miejsce w kraju), co świadczy o wciąż niskiej aktywności inwestycyjnej przedsiębiorców. – W 2020 r. nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca województwa wyniosły 2 890 zł (14 miejsce w Polsce), natomiast wartość brutto środków trwałych przedsiębiorców z naszego regionu wyniosła 66,8 mld zł, co stanowi zaledwie 2,8% wartości dla kraju.	– Wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w 2022 r. wyniosła 6 819 mln zł (11 miejsce w kraju), co świadczy o wciąż niskiej aktywności inwestycyjnej przedsiębiorców. – W 2022 r. nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca województwa wyniosły 3 359 zł (16 miejsce w Polsce), przy czym w porównaniu z 2020 r. wartość nakładów zwiększyła się o 16,23%. W 2022 r. wartość nakładów	Województwo lubelskie charakteryzuje się zróżnicowaną strukturą gospodarczą, gdzie znaczną rolę odgrywają takie sektory jak rolnictwo, przemysł spożywczy, budownictwo oraz rozwijające się usługi IT. W województwie w 2022 r. funkcjonowało ok. 150 tys. podmiotów gospodarczych. Dominują mikroprzedsiębiorstwa (ok. 95 %), w szczególności w sektorach handlu, usług oraz rolnictwa. Udział średnich i dużych firm jest niewielki w porównaniu do średniej krajowej co wpływa na ograniczone możliwości eksportowe regionu. Region należy jednak do obszarów o niższym poziomie rozwoju gospodarczego w Polsce, co wynika

– W regionie utrzymuje się niski poziom kompetencji cyfrowych, również w przedsiębiorstwach, co znajduje wyraz w niedostatecznym wykorzystaniu możliwości, jakie oferują technologie cyfrowe. Mimo dotychczasowych postępów aktualny poziom cyfryzacji przedsiębiorstw nadal jest niewystarczający – według danych z 2020 r. jedynie 63,2% przedsiębiorstw z terenu lubelskiego posiadało własną stronę internetową.	inwestycyjnych dla sektora prywatnego osiągnęła poziom 4 194 zł co uplasowało województwo na przedostatnim miejscu wśród wszystkich województw. Wartość brutto środków trwałych przedsiębiorców z naszego regionu wyniosła 66,8 mld zł w 2020 r., co stanowi zaledwie 2,8% wartości dla kraju. W 2022 r. ta zmienna miała wielkość 88,4 mld zł (3,33% wartości dla kraju). – W regionie utrzymuje się niski poziom kompetencji cyfrowych, również w przedsiębiorstwach, co znajduje wyraz w niedostatecznym wykorzystaniu możliwości, jakie oferują technologie cyfrowe. Mimo dotychczasowych postępów poziom cyfryzacji przedsiębiorstw nadal jest niewystarczający. Zgodnie ze Sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska załącznik 10 „Odsetek MŚP o co najmniej podstawowym poziomie wykorzystania technologii cyfrowych (50 %) jest znacznie niższy niż średnia unijna (58 %). Wykorzystanie zaawansowanych technologii cyfrowych (52 %) jest również poniżej średniej unijnej w odniesieniu do rozwiązań w zakresie analityki danych, chmury obliczeniowej i sztucznej inteligencji (55 %).” Według danych z 2020 r. jedynie 63,2% przedsiębiorstw z terenu lubelskiego posiadało własną stronę internetową. Natomiast według danych za 2021 r. własną stronę internetową posiadało w województwie lubelskim 68,9% przedsiębiorstw, podczas gdy w Polsce – 71,4%. Strona internetowa najczęściej służyła przedsiębiorstwom do prezentacji produktów, towarów lub usług oraz cenników – 66,3% (w kraju – 66,8%). Jednocześnie odsetek przedsiębiorstw prowadzących sprzedaż poprzez sieci komputerowe w 2021 r. w województwie lubelskim wyniósł 14,6% (w kraju 17,0%). W porównaniu z 2020 r. wskaźnik ten zmniejszył się o 4,1 p. proc. (w kraju spadek o 0,9 p. proc.). Zgodnie z dokumentem Sprawozdanie krajowe 2024 - Polska „zaledwie 18 % przedsiębiorstw zapewnia swoim pracownikom specjalne szkolenia w zakresie ICT. Mała skłonność kierownictwa do inwestowania w szkolenia dla pracowników skutkuje niskim poziomem umiejętności cyfrowych (14). W 2023 r. przynajmniej podstawowe	z ograniczonego dostępu do dużych (w tym zagranicznych) rynków zbytu oraz niższego poziomu urbanizacji (w 2022 r. wskaźnik urbanizacji w województwie lubelskim wyniósł 46,2%, 14 miejsce w kraju). Wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w województwie lubelskim w 2022 r. wyniosła 6 819 mln zł (utrzymujące się od 2020 r. 11 miejsce w kraju), co świadczy o wciąż niskiej aktywności inwestycyjnej przedsiębiorców. W 2022 r. nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca województwa wyniosły 3 359 zł co uplasowało region na 16 miejscu w Polsce. Polityka spójności stymuluje województwo lubelskie w cyfrowej transformacji w sektorze prywatnym i publicznym, jednak na tle UE niski pozostaje poziom cyfryzacji i robotyzacji lubelskich przedsiębiorstw, które powinny zwiększyć zdolność do wytwarzania i absorpcji nowych produktów i usług cyfrowych. W obszarze cyfryzacji procesów i usług administracyjnych konieczne jest kontynuowanie wsparcia koncertującego się na rozwoju podmiotów publicznych na rzecz otwartych danych i zwiększaniu poziomu cyberbezpieczeństwa. Choć sektor IT się rozwija, województwo nadal ma niższy poziom wdrażania innowacyjnych rozwiązań w porównaniu z bardziej rozwiniętymi regionami kraju. Dalsze inwestycje w nowoczesne technologie, rozwój sektora usług i eksportu, a także infrastruktury znacznie przyczynią się do zwiększania atrakcyjności gospodarczej województwa. W regionie utrzymuje się niski poziom kompetencji cyfrowych, również w przedsiębiorstwach, co znajduje wyraz w niedostatecznym wykorzystaniu możliwości, jakie oferują technologie cyfrowe. Mimo dotychczasowych postępów poziom cyfryzacji przedsiębiorstw nadal jest niewystarczający. Zgodnie ze Sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska załącznik 10 „Odsetek MŚP o co najmniej podstawowym poziomie wykorzystania technologii cyfrowych (50 %) jest znacznie niższy niż średnia unijna (58 %). Wykorzystanie zaawansowanych technologii cyfrowych (52 %) jest również poniżej średniej unijnej w odniesieniu do rozwiązań w zakresie analityki danych, chmury obliczeniowej i sztucznej inteligencji (55 %).” Według danych z 2021 r. jedynie 68,9% przedsiębiorstw z terenu lubelskiego posiadało własną stronę internetową, podczas gdy w Polsce – 71,4%. Strona internetowa najczęściej służyła przedsiębiorstwom do prezentacji produktów, towarów lub usług oraz cenników – 66,3% (w kraju – 66,8%). Jednocześnie odsetek przedsiębiorstw prowadzących sprzedaż poprzez sieci komputerowe w 2021 r. w województwie lubelskim wyniósł 14,6% (w kraju 17,0%). W porównaniu z 2020 r. wskaźnik ten zmniejszył się o 4,1 p. proc. (w kraju spadek o 0,9 p. proc.). Zgodnie z dokumentem Sprawozdanie krajowe 2024 - Polska „zaledwie 18 % przedsiębiorstw zapewnia swoim pracownikom specjalne szkolenia w zakresie ICT. Mała skłonność kierownictwa do inwestowania w szkolenia dla
---	---	--

	umiejętności cyfrowe posiadało 44,3 % osób w wieku 16–74 l. (w porównaniu z 56 % w UE).”	pracowników skutkuje niskim poziomem umiejętności cyfrowych (14). W 2023 r. przynajmniej podstawowe umiejętności cyfrowe posiadało 44,3 % osób w wieku 16–74 l. (w porównaniu z 56 % w UE).” Wychodząc naprzeciw ww. oczekiwaniom w ramach działań wdrażanych w FEL 2021-2027 wsparcie w zakresie rozwoju kompetencji cyfrowych kadry przedsiębiorstw jest realizowane w ramach Działania 2.4 Cyfryzacja lubelskich MŚP, jako dodatkowy element projektów. Wsparcie projektów z zakresu transformacji cyfrowej przedsiębiorstw jest zgodne z zaleceniami dla Polski zawartymi w dokumencie pn. Zalecenia Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski, gdzie wprost wskazano: „Polska pozostaje w tyle, jeśli chodzi o cyfryzację przedsiębiorstw. (...) Chcąc zwiększyć potencjał wzrostu swojej gospodarki i pobudzić inwestycje prywatne, Polska powinna ułatwiać dostęp do zaawansowanych technologii, zwłaszcza dla MŚP”. W sformułowanych w dokumencie zaleceniach wskazano na konieczność podjęcia w latach 2024 i 2025 działań mających na celu wspieranie inwestycji prywatnych przez propagowanie cyfryzacji przedsiębiorstw. Biorąc powyższe pod uwagę ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w zakresie: – dalszego stymulowania rozwoju oraz wspierania produktywności i konkurencyjności MŚP poprzez wsparcie działalności nowopowstałych oraz funkcjonujących przedsiębiorstw, w szczególności tworzących nowe lub udoskonalone produkty, usługi i technologie, – ułatwienia dostępu do innowacyjnych usług dla MŚP, – wzmacniania potencjału podmiotów należących do regionalnych struktur wspierania i rozwoju przedsiębiorczości, – stymulowanie zdolności proeksportowych przedsiębiorstw, poprzez kompleksowe wsparcie promocji oferty MŚP oraz ich internacjonalizację, – wsparcia nowych i istniejących regionalnych powiazań klastrowych, – publicznych usług cyfrowych. jest aktualna i nie wymaga modyfikacji. Wzmocnione natomiast zostaną działania wypełniające Zalecenia Rady - Zalecenie w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski {SWD(2024) 100 final} - {SWD(2024) 621 final}, w tym w szczególności zalecenie 3 w obszarze wsparcia inwestycji prywatnych przez propagowanie cyfryzacji przedsiębiorstw, poprzez zwiększenie alokacji na przedmiotowe wsparcie. Wsparcie projektów z zakresu transformacji cyfrowej w ramach CS1(ii) - Czerpanie korzyści z cyfryzacji dla obywateli, przedsiębiorstw, organizacji
--	---	---

		badawczych i instytucji publicznych jest zgodne z zaleceniami dla Polski zawartymi w w/w dokumencie, gdzie wprost wskazano: „(...) Polska pozostaje w tyle, jeśli chodzi o cyfryzację przedsiębiorstw. (...) Chcąc zwiększyć potencjał wzrostu swojej gospodarki i pobudzić inwestycje prywatne, Polska powinna ułatwiać dostęp do zaawansowanych technologii, zwłaszcza dla MŚP (...)”. W sformułowanych w dokumencie zaleceniach wskazano na konieczność podjęcia w latach 2024 i 2025 działań mających na celu wspieranie inwestycji prywatnych przez propagowanie cyfryzacji przedsiębiorstw. Ponadto dokument PARP pt. „Raport końcowy, Badanie pn. Wsparcie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw – wnioski na przyszłość” wskazuje jasno, że technologie cyfrowe jak druk 3D, Przetwarzanie brzegowe (Edge Computing), Cloud Computing, sztuczna inteligencja, blockchain będą kluczowe dla wywołania przyszłej zmiany gospodarczej. Z raportu BGK pt. „Cyfryzacja w sektorze MŚP – szanse i ograniczenia” wynika, że aż 51% MŚP w Polsce postrzega brak odpowiednich możliwości finansowania za poważną lub umiarkowaną przeszkodę w procesie cyfryzacji firmy. Wzmocnienie tendencji do cyfryzacji przedsiębiorstw daje szanse na stabilny wzrost gospodarczy w regionie wolny od tradycyjnych czynników dekonunktury. Wartość wskaźnika <i>Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców</i> wg stanu na 2020 r. wynosiła 937, natomiast w roku 2023 r. wzrosła o 115 do wartości 1 052. W odniesieniu do celu wskazanego w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego określonego na 2030 r. na poziomie 1 014 wartość została przekroczona o 38 podmiotów. W ramach Cs 1(iii) wdrażane są Działania 2.5 – 2.8, na realizację których przeznaczono 87 645 873 EUR. W ramach powyższych Działań ogłoszono 5 naborów, w ramach których podpisano 55 umów o dofinansowanie na wartość wkładu UE pond 325 mln PLN, co stanowi 87,15% alokacji na Działania 2.5-2.8. Na podstawie podpisanych umów zostanie wspartych 1 207 przedsiębiorstw, w tym 405 przedsiębiorstw poprzez instrument finansowy. W wyniku realizacji powyższych umów 322 przedsiębiorstwa wejdą na nowe rynki zagraniczne, a 405 przedsiębiorstw wprowadzi do przedsiębiorstwa innowacje produktowe lub procesowe. Biorąc pod uwagę powyższe zalecenia oraz fakt, że program polityki rozwoju transformacji cyfrowej UE, ustanowiony w dokumencie „Droga ku cyfrowej dekadzie” zakłada, że do 2030 roku ponad 90% unijnych MŚP osiągnie co najmniej podstawowy poziom wskaźnika wykorzystania technologii cyfrowych zidentyfikowano konieczność modyfikacji FEL 2021-2027 w zakresie:
--	--	---

		– zwiększenia środków w wysokości 9 000 000 EUR na Działanie 2.4 Cyfryzacja lubelskich MŚP w ramach CS 1 (ii) pochodzących z Działania 1.2 Infrastruktura wspomagająca rozwój technologiczny przedsiębiorstw (7 911 000 EUR) i Działania 1.5 Specjalizacja gospodarki regionalnej (1 089 000 EUR) w ramach CS 1(i), – aktualizacji wartości części wskaźników produktu i rezultatu m.in. w konsekwencji ww. zmian, – aktualizacji kwoty w zakresie Indykatywnych podziałów zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji wynikających z realokacji środków. Realokacja środków umożliwi ogłoszenie jeszcze co najmniej jednego naboru w ramach Działania 2.4, co biorąc pod uwagę szybki postęp technologiczny rozwiązań cyfrowych, wydaje się optymalnym i celowym rozwiązaniem. Opisane powyżej realokacje w wysokości 9 000 000,00 EUR wpłyną na zwiększenie poziomu kwoty elastyczności dostępnej w Priorytecie II <i>Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu</i>, po przeglądzie śródkresowym. Kwota elastyczności zwiększy się z kwoty 26 078 325,00 EUR, do kwoty 35 078 325,00 EUR.
III Ochrona zasobów środowiska i klimatu EFRR CS 2(iv) CS 2(v) CS 2 (vi) CS 2 (vii)		
– Zła jakość wód wynika m.in. z niskiego wskaźnika skanalizowania, gł. terenów wiejskich (w 2019 r. jedynie 22,7% ludności wsi korzystało z sieci kanalizacyjnej), słabego stopnia oczyszczania ścieków oraz napływu zanieczyszczeń rolniczych. – Również pomimo sukcesywnego rozwijania systemu i infrastruktury gospodarki odpadami w regionie nadal obserwuje się niewystarczającą jakość selektywnego zbierania odpadów komunalnych oraz zbyt słabo rozwiniętą infrastrukturę przeznaczoną do recyklingu odpadów (w 2020 r. odpady zebrane selektywnie stanowiły 47,9% ogółu odpadów). – Ponadto w regionie brakuje infrastruktury do unieszkodliwiania odpadów medycznych (brak również pokrycia potrzeb w zakresie przetwarzania odpadów weterynaryjnych). Ilość wytwarzanych odpadów medycznych i weterynaryjnych niestety sukcesywnie	– Zła jakość wód wynika m.in. z niskiego wskaźnika skanalizowania, gł. terenów wiejskich (w 2022 r. jedynie 23,9, w 2023 r. 24,42% ludności wsi korzystało z sieci kanalizacyjnej), słabego stopnia oczyszczania ścieków oraz napływu zanieczyszczeń rolniczych. – Również pomimo sukcesywnego rozwijania systemu i infrastruktury gospodarki odpadami w regionie nadal obserwuje się niewystarczającą jakość selektywnego zbierania odpadów komunalnych oraz zbyt słabo rozwiniętą infrastrukturę przeznaczoną do recyklingu odpadów (w 2020 r. odpady zebrane selektywnie stanowiły 55,29% ogółu odpadów, w 2021 r. 56,78%, w 2022 r. 52,24%). Niezbędne jest również finansowanie projektów dotyczących ograniczania wytwarzania odpadów produkcyjnych wśród przedsiębiorców, aby zmniejszyć ich negatywny	– Tendencja wzrostowa w zakresie wskaźnika skanalizowania gmin – Utrzymująca się niska jakość selektywnego zbierania odpadów komunalnych – w okresie od 2020 r. nastąpił wzrost udziału odpadów zbieranych selektywnie w ogólnym udziale odpadów – Sukcesywny wzrost ilości wytwarzanych odpadów medycznych i weterynaryjnych. W 2018 r. wytworzono 3,94 Mg co w stosunku do 2017 roku stanowi 14,53% wzrostu. – Konieczna kontynuacja działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej oraz ochrony różnorodności biologicznej. – Niezbędne jest również finansowanie projektów dotyczących GOZ, aby zmniejszyć ich negatywny wpływ na środowisko. – Utrzymujący się problem dotyczący unieszkodliwiania azbestu, tj. wciąż duża ilość pozostających w użytkowaniu wyrobów zawierających azbest. Wskaźnik skanalizowania w województwie lubelskim głównie terenów wiejskich ma tendencję wzrostową. W 2022 r. 23,9% ludności wsi korzystało

wzrasta (w 2017 r. wytworzono łącznie 3,44 Mg ww. odpadów w 2018 r. - 4,02 Mg). – Istotnym problemem jest wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest. Wg. stanu na dzień 31.12.2020 r. w regionie zostało do unieszkodliwienia 1 113 687 Mg (89,1%) odpadów zawierających azbest spośród ogólnej ilości 1 249 331 Mg zinwentaryzowanych wyrobów tego rodzaju. W ramach RPOWL 2014-2020 unieszkodliwi się 76 000 Mg (6,08%) odpadów zawierających azbest, co pokazuje jak duże potrzeby występują w tym zakresie.	wpływ na środowisko. Zgodnie z rekomendacjami raportu końcowego opracowanego w ramach „Usługi eksperckiej w zakresie rozpoznania i analizy rynku oraz potrzeb i potencjału przedsiębiorstw z województwa lubelskiego pod kątem wdrożenia rozwiązań gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ)” zasadnym jest wspieranie inwestycji, które nie są obarczone ograniczeniem niskiej stopy zwrotu inwestycji. – Ponadto w regionie brakuje infrastruktury do unieszkodliwiania odpadów medycznych (brak również pokrycia potrzeb w zakresie przetwarzania odpadów weterynaryjnych). Ilość wytwarzanych odpadów medycznych i weterynaryjnych niestety sukcesywnie wzrasta (w 2017 r. wytworzono łącznie 3,44 Mg ww. odpadów w 2018 r. - 3,94 Mg). – Istotnym problemem jest również wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest. W lubelskim pozostało do unieszkodliwienia 1 071 051 Mg (85%) odpadów zawierających azbest spośród ogólnej ilości 1 257 013,252 Mg zinwentaryzowanych wyrobów tego rodzaju. W ramach realizacji projektu współfinansowanego w ramach RPO WL 2014-2020 unieszkodliwiono 103 855,24 Mg (9, 70%) odpadów zawierających azbest, co pokazuje jak duże potrzeby nadal występują w tym obszarze.	z sieci kanalizacyjnej zaś w 2023 r. 24,42%. W ramach RPO WL 2014-2020 wybudowano 256,01 km kanalizacji sanitarnej, co pozwoliło na osiągnięcie wskaźnika strategicznego Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków: - ogółem - wskaźnik osiągnięty na poziomie 97,83% wartości docelowej; - w miastach - wskaźnik osiągnięty na poziomie 99,05% wartości docelowej; - na wsi - wskaźnik osiągnięty na poziomie 92,23% wartości docelowej. Ponadto w ramach RPO WL 2014-2020 wybudowano 254,92 km sieci wodociągowej. Środki zakontraktowane w ramach RPO WL 2014-2020 miały kluczowy wpływ na zachodzące przemiany w aglomeracjach 2-10 tys. RLM i stanowiły uzupełnienie działań finansowanych ze środków innych programów i funduszy. Z danych gromadzonych przez GUS wynika, że łączne nakłady na środki trwałe w obszarze oczyszczania ścieków komunalnych i zaopatrzenia w wodę pitną w latach 2015-2021 w województwie lubelskim wyniosły ponad 1 634 mln PLN. Środki RPO WL 2014-2020 zaangażowane w gospodarkę wodno-ściekową odpowiadają 16,4% tej kwoty. Aby utrzymać tendencje konieczna jest kontynuacja działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej. W ramach FEL 2021-2027 na zrównoważoną gospodarkę wodno-ściekową (Działanie 3.4 Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa i 3.5 Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych) przeznaczono łącznie 50 000 000 euro. Docelowo w 2029 planowane jest osiągnięcie wskaźników: - Długość nowych lub zmodernizowanych sieci wodociągowych w ramach zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę na poziomie 66 km, - Długość nowych lub zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych w ramach zbiorowych systemów odprowadzania ścieków na poziomie 68 km, - Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych na poziomie 14 szt. - Wydajność nowo wybudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni ścieków na poziomie 15 923 RLM, - Ludność przyłączona do udoskonalonych zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę na poziomie 37 963 osób, - Ludność przyłączona do zbiorowych systemów oczyszczania ścieków co najmniej II stopnia na poziomie 47 174 osób. Do 31 grudnia 2024 r. ogłoszono 4 nabory (w tym 1 w formule ZIT) na łączną kwotę 433 933 896,21 zł. W odpowiedzi na nabory wpłynęło 45 wniosków. Podpisano 1 umowę, a 43 wnioski są w trakcie oceny.
---	---	---

		Ponadto w województwie lubelskim nadal utrzymuje się niska jakość selektywnego zbierania odpadów komunalnych, jednak obserwowana jest tendencja wzrostowa. W okresie od 2020 r. z 47,9% nastąpił wzrost udziału odpadów zbieranych selektywnie w ogólnym udziale odpadów do 49,1% w 2023 r. W ramach RPO WL 2014-2020 wskaźnik Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych - został osiągnięty na poziomie 128,20% wartości docelowej. Wartość bazowa została przyjęta dla roku 2012 na poziomie 10,4%, a docelowo w roku 2023 – 38,3%. W roku 2023 r. wskaźnik wyniósł 49,1%. Od 2012 r. obserwowany jest wzrostowy trend wartości wskaźnika, przy czym największy przyrost obserwowano w latach 2018-2020. Wzrost ten wynikał głównie ze zmian systemu prawnego dotyczącego gospodarki odpadami, wprowadzeniu obowiązku zorganizowania selektywnego zbierania odpadów w gminach, w tym w podziale na 5 frakcji w miejscu powstania. Na opisane powyżej przemiany miały również wpływ przeprowadzone inwestycje w sektorze gospodarki odpadami, dofinansowane ze środków UE w perspektywie finansowej 2007-2013, jak również inwestycje realizowane przy udziale środków z Działania 6.3 RPO WL. Dynamiczna zmiana wartości wskaźnika strategicznego jest wypadkową wielu działań podejmowanych w ostatnim dziesięcioleciu. W ramach FEL 2021-2027 transformacja w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej wspierana jest w ramach Działan 3.6 Gospodarka odpadami w sektorze publicznym i 3.7 Gospodarka odpadami w sektorze publicznym. W sumie na te interwencje przeznaczono 32 214 000 euro. Ogłoszenie naborów planowane jest w I kwartale 2025 r. Dzięki wsparciu planowane jest osiągnięcie w 2029 r. wskaźnika Inwestycje w obiekty do selektywnego zbierania odpadów na poziomie 16 520 000 euro. Ponadto w województwie lubelskim nadal utrzymuje się niski poziom udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem. Niezmiennie od 2004 r. pozostaje na poziomie 0,1%. Zwiększenia udziału zieleni w powierzchni województwa będzie możliwe dzięki środkom FEL 2021-2027 wdrażanych w ramach Działan 3.9 Ochrona bioróżnorodności na obszarach objętych formami ochrony przyrody, 3.10 Ochrona bioróżnorodności na obszarach poza formami ochrony przyrody i 3.11 Ochrona bioróżnorodności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych na które przeznaczono w sumie 34 320 000 euro. Do 19 grudnia 2024 r. ogłoszono 4 nabory na kwotę dofinansowania z UE 120 473 865,13 zł, w których trwa ocena wniosków o dofinansowanie. Dzięki wsparciu planowane jest osiągnięcie w 2029 r. wskaźnika Zielona infrastruktura objęta wsparciem do celów innych niż przystosowanie się do zmian klimatu na poziomie 207 ha.
--	--	---

		Biorąc pod uwagę wskazane trendy ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w zakresie CS 2(iv), 2(v), 2(vi), 2(vii) jest aktualna i będzie kontynuowana. Jednocześnie w CS 2(vi) zidentyfikowano konieczność zmian w katalogu i wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu w kontekście adekwatności do udzielanego wsparcia w zakresie gospodarki odpadami. W Sprawozdaniu krajowym – 2024 Polska (ZAŁĄCZNIK 9: PRODUKTYWNOŚĆ ZASOBÓW, ICH EFEKTYWNOŚĆ I OBIEG ZAMKNIĘTY) wskazano, że „Pomimo stałych postępów, jakie w ostatnich dziesięciu latach zaszły w obszarze gospodarowania odpadami, istnieje możliwość poprawy”. Zmiany w zakresie wskaźników wynikają z aktualizacji Rozporządzenia 651/2014 (która weszła w życie 1.07.2023 r.) w zakresie art. 47 dotyczącego szeroko pojętych działań z obszaru GOZ, mających na celu zmniejszenie zużycia surowców, minimalizowanie ilości odpadów, zastępowania surowców pierwotnych wtórnymi (możliwości realizacji projektów zostały bardzo ograniczone). W CS 2(vi) zidentyfikowano konieczność doprecyzowania zapisów dotyczących projektów podlegających ocenie pod kątem efektywności kosztowej różnych opcji danej inwestycji zgodnie z zaleceniami KE (Guide to Cost-Benefit Analysis of Investment Projects, Bruksela 2014). Ponadto, zidentyfikowano (pomimo podjęcia środków zaradczych) konieczność realokacji środków z CS 2(iv): z Działania 3.1 - w kwocie 9 338 000 EUR i z Działania 3.2 - w kwocie 7 003 129 EUR do CS 2(i) - Działania 4.1 Wspieranie efektywności energetycznej (łącznie w kwocie 16 341 129 EUR), co wpłynie pozytywnie na tempo wdrażania FEL 2021-2027, przez co jest odpowiedzią na Zalecenie nr 2 Rady dla Polski 2024 w zakresie przyspieszenia wdrażania programów polityki spójności. Powyższe wynika z następujących kwestii: – Działanie 3.1 Bezpieczeństwo ekologiczne -_potrzeby OSP w zakresie wyposażenia w sprzęt i materiały do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków zagrożeń naturalnych, w tym doposażenie magazynów przeciwpowodziowych zostały w większości zaspokojone w ramach zakończonego naboru niekonkurencyjnego i realizowanego projektu pn. „Dostosowanie Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego na terenie województwa lubelskiego do zmian klimatycznych, zmian w środowisku naturalnym oraz zagrożeń cywilizacyjnych” realizowanego przez Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie; ww. projekt w znacznym stopniu przyczynia się w 100% do osiągnięcia rezultatów celu szczegółowego 2 (iv) przyjętych na poziomie programu, tj.: Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej, Ludność odnosząca korzyści ze środków
--	--	--

		ochrony przed klęskami żywiołowymi związanymi z klimatem (oprócz powodzi lub niekontrolowanych pożarów), Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przed niekontrolowanymi pożarami. Pozostająca w Działaniu 3.1 alokacja w wysokości 30 609 600 EUR adekwatna będzie do potrzeb w zakresie typu projektów 2. Rozwijanie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego oraz 3. Budowa, przebudowa, rozbudowa, remont budowli i urządzeń dla celów ochrony przed pożarami lasów, – Działanie 3.2 Dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy - niższa świadomość ekologiczna w mniej licznych aglomeracjach oraz fakt, że projekty z zakresu dostosowania do zmiany klimatu nie są tak efektywne jak duże projekty infrastrukturalne przekłada się na małe zainteresowanie potencjalnych wnioskodawców tj. samorządów wsparciem. Pozostająca w Działaniu 3.2 alokacja w wysokości 31 429 271 EUR adekwatna będzie do potencjału aplikacyjnego pozostających do wsparcia na poziomie regionalnym wnioskodawców. Konsekwencją ww. realokacji środków jest zmiana wartości docelowej wskaźnika produktu oraz aktualizacja kwoty w zakresie Indykatywnych podziałów zaprogramowanych zasobów (UE) według rodzaju interwencji. Planowana realokacja nie stanowi zagrożenia dla osiągnięcia celów Programu przypisanych dla CS 2 (iv), cele programu w przedmiotowym zakresie zostaną osiągnięte. Przedmiotowy kierunek realokacji wpisuje się w: ➤ zalecenie 2 stanowiące, iż należy przyspieszyć wdrażanie programów polityki spójności, ➤ w zalecenie 4, zgodnie z którym zaleca się Polsce podjęcie w latach 2024 i 2025 działań mających na celu przyspieszenie stopniowego wycofywania paliw kopalnych w sektorze ciepłowniczym przez przejście na energię ze źródeł odnawialnych. Przyspieszenie zielonej transformacji i odchodzenie od węgla wymaga działań obejmujących zwiększenie produkcji czystej energii, zwiększenie inwestycji w produkcję technologii neutralnych emisyjnie, zmniejszenie zużycia energii i zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza. Jak wskazano w ww. zaleceniach, konieczne są ukierunkowane wysiłki na rzecz ograniczenia emisji dwutlenku węgla z budynków, ze szczególnym naciskiem na poprawę efektywności energetycznej i dekarbonizację systemów ciepłowniczych. ➤ Sprawozdanie krajowe 2024 – Polska, Ramka 4 Przegląd śródkresowy środków finansowych w ramach polityki spójności dla Polski – „...nadal ważne jest dalsze wdrażanie planowanych priorytetów, ze szczególnym uwzględnieniem
--	--	---

		następujących kwestii: (...) (ii) odejście od węgla, przyspieszenie zielonej transformacji, produkcja czystej energii, produkcja technologii neutralnych emisyjnie oraz zmniejszenie zużycia energii i zanieczyszczenia powietrza;” Utrzymujący się problem dotyczący unieszkodliwienia azbestu, tj. wciąż duża ilość pozostających w użytkowaniu wyrobów zawierających azbest. Obecnie (2024 r.) pozostało do usunięcia prawie 1 071 051 Mg tego typu wyrobów, spośród ogólnej ilości 1 257 013,252 Mg zinwentaryzowanych wyrobów tego rodzaju. Na podstawie Programu usuwania wyrobów zawierających azbest szacuje się, że prawie 99% wszystkich wyrobów zawierających azbest w województwie lubelskim to płyty azbestowo-cementowe faliste i płaskie, które najczęściej stanowią pokrycia dachowe. W województwie lubelskim usunięto do tej pory zaledwie 18,24 % wyrobów zawierających azbest. Oznacza to, że osiągnięcie zakładanego celu w postaci usunięcia i unieszkodliwienia wyrobów azbestowych do końca 2032 roku będzie bardzo trudne. Odpady zawierające azbest są dużym zagrożeniem dla zdrowia i życia ludzi, odpady zawierające azbest mogą być usuwane tylko przez wyspecjalizowane w tym zakresie przedsiębiorstwa. Głównym problemem niedostatecznie szybkiego tempa usuwania wyrobów azbestowych są więc wysokie koszty usuwania. Jednocześnie należy podkreślić zdecydowanie negatywne oddziaływanie wyrobów azbestowych na zdrowie człowieka. Dłuższa ekspozycja na azbest może prowadzić m.in. do następujących chorób: azbestoza (choroba płuc postępująca powoli i będąca wynikiem tworzenia się stanów zapalnych w płucach oraz blizn w płucach), rak płuc, choroba opłucnej, choroba międzybłonowa opłucnej. Województwo lubelskie zajmuje jedno z czołowych miejsc pod względem ilości zinwentaryzowanego na jego obszarze azbestu. Szacuje się, że na terenie województwa nadal pozostaje 1 061 177 267 ton szkodliwych wyrobów azbestowych zgodnie z dostępnymi danymi (stan na 04.12.2024 r.) na stronie Ministerstwa Rozwoju i Technologii https://bazaazbestowa.gov.pl/pl/. Odpowiedzią na zdiagnozowany problem był w perspektywie 2014-2020 kompleksowy projekt realizowany w trybie pozakonkursowym: „System gospodarowania odpadami azbestowymi na terenie województwa lubelskiego”. W ramach realizacji projektu współfinansowanego w RPO WL 2014-2020 unieszkodliwiono 103 855,24 Mg (9,70%) odpadów zawierających azbest, co pokazuje jak duże potrzeby nadal występują w tym obszarze. W związku powyższym, wprowadzono do FEL 2021-2027 w CS 2(vii) nowy typ projektu: "Inwestycje związane z usunięciem azbestu i wyrobów zawierających azbest ze środowiska" (w konsekwencji wprowadzono nową kategorię interwencji 077 <i>Działania mające na celu poprawę jakości powietrza i ograniczenie emisji hałasu z alokacją w</i>
--	--	---

		wysokości 15 553 745 EUR oraz dodano wskaźnik PLRO066 <i>Masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest</i> z wartością docelową 114 454 ton). Wprowadzenie przedmiotowej interwencji w ramach FEL 2021-2027 wpłynie pozytywnie na tempo jego wdrażania, przez co jest odpowiedzią na Zalecenie nr 2 Rady dla Polski 2024 w zakresie przyspieszenia wdrażania programów polityki spójności; wpłynie jednocześnie pozytywnie na środowisko oraz zdrowie mieszkańców województwa lubelskiego, a także stanowić będzie wymierne wsparcie dla jednostek samorządu terytorialnego województwa lubelskiego, biorąc pod uwagę ich kondycję finansową. Na koniec IV kwartału 2023 roku zobowiązania ogółem jst województwa lubelskiego wyniosły 5 304 mln zł. W porównaniu do roku 2022 wzrosły o 7%. Także w Sprawozdaniu krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 17: WYNIKI GOSPODARCZE I SPOŁECZNE NA SZCZEBLU REGIONALNYM) wskazano na „gorszą sytuację finansową samorządów lokalnych” oraz fakt, że „niektóre jednostki samorządu terytorialnego mają trudności z pozyskaniem środków na wkład własny w projekty współfinansowane przez UE w ramach programów polityki spójności”. Opisane powyżej realokacje w łącznej kwocie 16 341 129,00 EUR wpłyną na zmianę poziomu kwoty elastyczności dostępnej w Priorytecie III <i>Ochrona zasobów środowiska i klimatu</i>, po przeglądzie śródkresowym. Kwota elastyczności zmniejszy się z kwoty 37 711 985,00 EUR, do kwoty 21 370 856,00 EUR.
IV Efektywne wykorzystanie energii EFRR CS 2(i) CS 2 (ii)		
– Udział energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej w 2020 r. w województwie lubelskim wyniósł 21,9%, wobec 17,9 % w kraju (7 miejsce w Polsce). – W regionie nadal występuje niewystarczająca efektywność energetyczna obiektów użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych i przedsiębiorstw oraz utrzymująca się niska świadomość dotycząca wyzwań strategicznych związanych z transformacją energetyki. – Istotnym problemem jest wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest. Wg. stanu na dzień 31.12.2020 r. w regionie zostało do unieszkodliwienia 1 113 687 Mg (89,1%) odpadów zawierających azbest spośród ogólnej ilości 1 249 331 Mg zinwentaryzowanych	– Udział energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej w 2023 r. w województwie lubelskim wyniósł 52,9%, wobec 27,4 % w kraju (7 miejsce w Polsce). – W Sprawozdaniu krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 17: WYNIKI GOSPODARCZE I SPOŁECZNE NA SZCZEBLU REGIONALNYM) wskazano, że dzięki znacznym inwestycjom ze środków polityki spójności UE w Polsce odnotowano gwałtowny wzrost energetyki słonecznej – niektóre regiony takie jak województwa lubelskie i podkarpackie szybko nadrabiały zaległości w tej dziedzinie. Także w Sprawozdaniu krajowym 2024 - Polska podkreśla się konieczność odejścia od węgla, przyspieszenia	– Tendencja wzrostowa w obszarze produkcji energii ze źródeł odnawialnych – w 2023 r. procentowy wzrost w stosunku do 2020 r. wyniósł 141. – Wysoki, rosnący poziom ubóstwa energetycznego w województwie. – Słabe zainteresowanie JST oraz przedsiębiorców inwestycjami w obszarze OZE oraz efektywności energetycznej finansowanymi z pożyczek. – Wpływ obecnej sytuacji geopolitycznej wywołanej wojną za naszą wschodnią granicą (ograniczenie importu paliw energetycznych, odpływ przedsiębiorców do innych, bardziej bezpiecznych regionów kraju).

wyrobów tego rodzaju. W ramach RPOWL 2014-2020 unieszkodliwi się 76 000 Mg (6,08%) odpadów zawierających azbest, co pokazuje jak duże potrzeby występują w tym zakresie. – Z doświadczeń wdrażania RPOWL 2014-2020 płyną wnioski, że istnieje dalsza potrzeba interwencji w zakresie zastępowania konwencjonalnych źródeł energii nośnikami odnawialnymi, głównie energią słoneczną, zwłaszcza, że znaczne w skali kraju jej zasoby pozwalają na osiągnięcie przez region pozycji krajowego lidera w wykorzystaniu energii słonecznej do produkcji ciepła i energii elektrycznej. W dalszym ciągu niezbędne jest kontynuowanie wsparcia JST w zakresie planowania energetycznego rozwoju gminy; wsparcia finansowego dla inwestycji w OZE, a także działań na rzecz efektywności energetycznej i redukcji emisji w przedsiębiorstwach w odpowiedzi na wzrastającą presję na racjonalne gospodarowanie energią i ograniczanie emisji w skali europejskiej i krajowej. Biorąc pod uwagę, że lubelskie jest regionem o bardzo dobrym nasłonecznieniu, należy przypuszczać, że ilość inwestycji w produkcję energii elektrycznej, której źródłem jest energia słoneczna będzie stale rosła.	zielonej transformacji, produkcji czystej energii, produkcji technologii neutralnych emisyjnie oraz zmniejszenia zużycia energii i zanieczyszczenia powietrza. Jak wskazano w przedmiotowym sprawozdaniu, jakość powietrza pozostaje poważnym wyzwaniem w Polsce, zwłaszcza w regionach południowych i centralnych. Polskie miasta należą do najbardziej zanieczyszczonych w Europie. 10,5 % Polaków jest zagrożonych ubóstwem energetycznym, ponieważ nie są w stanie odpowiednio ogrzać swojego mieszkania lub domu. Mając na uwadze wskaźnik LIHC (Low Income High Costs), czyli Wskaźnik Wysokich Kosztów – Niskich Dochodów., który pozwala na identyfikację gospodarstw, które są „podwójnie obciążone” – wysokimi kosztami energii i niskimi dochodami obrazując ubóstwo energetyczne, województwo lubelskie w 2022 r. plasowało się na 3 miejscu w kraju z wartością tego wskaźnika na poziomie 13,64 (średnia dla Polski 10,47). Wskazać należy, iż problem ubóstwa energetycznego stał się jeszcze większym zagrożeniem z powodu wzrostu cen energii wynikającego ze zwiększonej podaży w okresie odbudowy po pandemii COVID-19 i ograniczeń dostaw po rozpoczęciu rosyjskiej wojny napastniczej przeciwko Ukrainie. – W regionie nadal występuje niewystarczająca efektywność energetyczna obiektów użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych i przedsiębiorstw oraz utrzymująca się niska świadomość dotycząca wyzwań strategicznych związanych z transformacją energetyki. – Istotnym problemem jest również wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest. W lubelskim pozostało do unieszkodliwienia 1 071 051 Mg (85%) odpadów zawierających azbest spośród ogólnej ilości 1 257 013,252 Mg zinwentaryzowanych wyrobów tego rodzaju. W ramach realizacji projektu współfinansowanego w ramach RPO WL 2014-2020 unieszkodliwiono 103 855,24 Mg (9,33%) odpadów zawierających azbest, co pokazuje jak duże potrzeby nadal występują w tym obszarze.	Wartość wskaźnika <i>Udział energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej</i> wg stanu na 2020 r. wynosiła 21,9% Natomiast w roku 2023 r. wzrosła o 31 p.p. do wartości 52,9%. W odniesieniu do celu wskazanego w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego określonego na 2030 r. na poziomie 39% została przekroczona w roku 2023 o 13,9 p.p. Od roku 2020 można zaobserwować trend wzrostowy w zakresie udziału energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej. Na wzrost wskaźnika w latach 2021–2023 wpływ miała wdrożona interwencja w ramach RPO WL 2014-2020. W ramach FEL 2021-2027 przeznaczone środki na OZE oraz efektywność energetyczną wynoszą 329 576 296 EUR (Priorytet IV), które będą miały wpływ na zwiększenie udziału energii w OZE. Biorąc pod uwagę zarówno alokacje na Priorytet IV jak i zaplanowaną realokację środków do Działania 4.1 należy stwierdzić, iż podejmowane działania będą się przyczyniały do zwiększenia udziału energii z OZE w produkcji energii elektrycznej, co przełoży się na zmniejszenie zanieczyszczeń powietrza. Biorąc pod uwagę wskazane trendy ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w obszarze OZE i efektywności energetycznej jest w dalszym ciągu potrzebna, aktualna i wymaga kontynuacji, jednakże z uwzględnieniem następujących modyfikacji, wychodzących naprzeciw opisanym uwarunkowaniom. Zasadnym jest więc: 1. przesunięcie części środków przeznaczonych do wdrożenia za pośrednictwem instrumentów finansowych w zakresie efektywności energetycznej i OZE na część dotacyjną, w tym dopuszczenie możliwości realizacji w formule dotacyjnej projektów związanych z energooszczędnym oświetleniem ulicznym. Niezbędne jest udzielenie systemowego oraz finansowego wsparcia, również ze środków UE, w szczególności dla regionów przygranicznych, skierowanego zarówno do przedsiębiorstw jak i JST, które nie będzie powodowało dodatkowego obciążenia finansowego poprzez wymóg realizacji przedsięwzięć uważanych jako opłacalne, z wykorzystaniem instrumentów finansowych. Panująca sytuacja za wschodnią granicą województwa lubelskiego spowodowała, że pierwotnie planowane stosowanie umorzeń i rabatów kapitałowych w IF okazało się niewystarczająco skuteczne, aby zachęcić JST i przedsiębiorstwa do inwestycji także w najbardziej popularne technologie OZE tj. fotowoltaikę i farmy wiatrowe. Ostateczni Odbiorcy nie są zainteresowani pożyczkową lecz dotacyjną formą wsparcia pomimo, że istnieje możliwość łączenia wsparcia poprzez IF ze wsparciem w formie dotacji, w ramach pojedynczej operacji instrumentu finansowego, w ramach jednej umowy o finansowaniu, zg. z art. 58 ust. 5 Rozporządzenia Ogólnego. Trudna sytuacja gospodarcza oraz niepewność geopolityczna sprawia, że decyzje
---	---	---

	Biorąc pod uwagę, że lubelskie jest regionem o bardzo dobrym nasłonecznieniu, można by przypuszczać, że ilość inwestycji w produkcję energii elektrycznej z OZE, będzie rosła, jednak nie znajduje to odzwierciedlenia w zainteresowaniu JST oraz przedsiębiorców produktami oferowanymi w ramach preferencyjnych pożyczek. Jeszcze mniejszym zainteresowaniem niż pożyczka na OZE cieszy się pożyczka na termomodernizację budynków. Zdiagnozowanymi problemami w sprawnym wdrażaniu Instrumentów Finansowych jest: - w przypadku przedsiębiorców złożoność procesu aplikacyjnego, konieczność udokumentowania kondycji finansowej oraz niska rentowność przedmiotowych inwestycji w obliczu uzyskania wsparcia „tylko” z instrumentu finansowego okazała się nieatrakcyjna. - w przypadku JST brak gotowości samorządów do zaciągania pożyczek, wynikającego z faktu, iż jest to nowa forma finansowania projektów, dodatkowo oferowane pożyczki nie są wyłączone z limitu zadłużenia. Kolejnym powodem dla Ostatecznych Odbiorców aby zwlekać z podjęciem decyzji o zaciągnięciu preferencyjnej pożyczki jest uruchomienie programu „Zielona transformacja miast”, finansowanego ze środków KPO. Prawne ograniczenia, dotyczące zaciągania pożyczek przez JST (indywidualny wskaźnik zadłużenia, określony w Ustawie o finansach publicznych) powoduje, iż posiadają one ograniczone możliwości finansowania inwestycji z wykorzystaniem instrumentów zwrotnych. Podobna sytuacja dotyczy również mieszkańców – przeciętne wynagrodzenie w województwie lubelskim według GUS (dane z czerwca 2024 r.) kształtuje się na poziomie 84,33% średniej krajowej i należy do najniższych w kraju, co świadczy o niskim stopniu zamożności i ograniczonych możliwościach korzystania z pożyczek przez mieszkańców województwa. Zgodnie z dokumentem Głównego Urzędu Statystycznego z 30.09.2024 r. pn. „Produkt krajowy brutto i wartość dodana brutto w przekroju regionów w 2022 r.” – PKB na 1 mieszkańca w województwie lubelskim kształtuje się na poziomie 67,6% średniej krajowej (54 950 PLN). Najniższy poziom PKB na 1 mieszkańca w 2022 r. odnotowany w regionie lubelskim stanowił 33,00%	dotyczące długofalowych i kosztownych inwestycji w przedsiębiorstwie są odkładane w czasie. W przypadku dofinansowania, dotacja zmniejsza potencjalne ryzyko inwestycji i wówczas decyzja o podjęciu takiego ryzyka jest łatwiejsza dla przedsiębiorcy. Dla zbilansowania ryzyka wywołanego obecną sytuacją geopolityczną należy dążyć do stworzenia przedsiębiorcom lepszych niż w innych mniej narażonych regionach warunków do prowadzenia biznesu. Większa dostępność dotacji kosztem instrumentów finansowych może stanowić jeden z czynników zatrzymania inwestorów w regionie. Wobec ubytku energii, który został wywołany zerwaniem dotychczasowej współpracy energetycznej państw Unii Europejskiej z państwem agresorem, konieczne jest zdynamizowanie działań ukierunkowanych na efektywne wykorzystanie energii, jak również zastąpienie tego ubytku energią pochodząca ze źródeł odnawialnych, gdyż może to grozić pogłębieniem ubóstwa energetycznego na terenie województwa. . Należy zauważyć, że łączna alokacja w ramach IF w programach regionalnych na lata 2021-2027 na efektywność energetyczną to 2,25 mld euro, z czego dla województwa lubelskiego przeznaczono 124,26 mln euro (62,13 mln euro - pożyczki, 62,13 mln euro - dotacja w ramach IF). Jest to najwyższa alokacja spośród wszystkich województw. Dla porównania województwo podlaskie dysponuje kwotą alokacji 40,1 mln euro (37,10 mln euro – pożyczka, 3,00 mln euro dotacja w ramach IF). Łączna alokacja w ramach OZE wynosi 1,17 mld euro, z czego dla województwa lubelskiego przeznaczono 152,07 mln euro (124,71 mln euro - pożyczki, 27,36 mln euro - dotacja w ramach IF). Jest to najwyższa alokacja spośród wszystkich województw. Dla porównania województwo podlaskie dysponuje kwotą alokacji 25 mln euro (23 mln euro – pożyczka, 2 mln - dotacja w ramach IF). Istnieją programy „konkurencyjne,, dające możliwość pozyskania wsparcia w postaci bezzwrotnego dofinansowania tj.: „Mój Prąd” (Nabór VI) na lata 2024 – 2027 – form finansowania dotacja oraz „Czyste powietrze” – forma finansowania -dotacja, dotacja na częściową spłatę kapitału kredytu bankowego. 2. przesunięcie środków w wysokości 16 341 129 EUR do CS 2(i), do Działania 4.1 Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach (środki pochodzić będą z CS 2(iv), z Działania 3.1 Bezpieczeństwo ekologiczne oraz z Działania 3.2 Dostosowanie do zmian klimatu i zapobieganie powodziom i suszy). Projekty w ramach Działania 4.1 to przede wszystkim realna szansa na poprawę jakości powietrza i ograniczenie emisji w skali całego regionu lubelskiego.
--	---	---

	poziomu tego miernika najlepszego pod tym względem regionu warszawskiego stołecznego, w którym poziom PKB na 1 mieszkańca odnotowany kształtuje się na poziomie 204,8% średniej krajowej, (166 446 PLN). – Wpływ obecnej sytuacji geopolitycznej wywołanej wojną za naszą wschodnią granicą - Polska będąc sąsiadem skonfliktowanych stron, a szczególnie województwo lubelskie, które graniczy z Ukrainą na długości 269 km i Białorusią na długości 171 km, znalazły się w trudnym położeniu, nie tylko ze względu na rosnące zagrożenie militarne, ale też w kontekście zachowania bezpieczeństwa energetycznego i rozwoju przedsiębiorczości. W związku z wojną zdecydowanemu ograniczeniu uległ bowiem import paliw energetycznych. – Niestabilna sytuacja geopolityczna ma także negatywny wpływ na rozwój gospodarczy. Potencjalni inwestorzy krajowi i zagraniczni z racji położenia w południowo-wschodniej Polsce, często omijają województwo lubelskie, jako region o podwyższonym ryzyku prowadzenia biznesu (ilość podmiotów prywatnych z województwa lubelskiego, które wyrejestrowały działalność: 9 744 w 2023 r., 9 621 w 2022 r., wobec 8 344 w 2021 r. i 7 376 w 2020 r.). Zawieszenie działalności handlowej z klientami z Białorusi i Federacji Rosyjskiej, spowodowało likwidację działalności części przedsiębiorców z woj. lubelskiego, których działalność skierowana była w większości na wskazane rynki lub znaczne ograniczenie działalności gospodarczej tych przedsiębiorstw, problemy w znalezieniu nowych rynków zbytu oraz konieczność przebranżowienia. Wpływ wojny w Ukrainie na kluczowe obszary działalności firmy jest odczuwalny niezależnie od ich wielkości. Wojna wpłynęła na wzrost cen dóbr zaopatrzeniowo-inwestycyjnych, wyższe koszty działalności i wzrost ryzyka biznesowego. Wywołane wojną ryzyko powoduje też odpływ przedsiębiorców do innych, bardziej bezpiecznych regionów kraju. z uwagi na strach przed inwestycjami w infrastrukturę w regionie przygranicznym. Co więcej współpraca z innymi przedsiębiorstwami staje się utrudniona ze względu na obostrzenia nadgraniczne związane m.in.	Konieczność redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz ciągły wzrost kosztów energii elektrycznej i ciepłej, wymusza na wnioskodawcach konieczność termomodernizowania budynków. Przedmiotowy kierunek realokacji stanowi odpowiedź na zdiagnozowane z dokumentu: Program ochrony środowiska województwa lubelskiego 2030 obszary problemowe w zakresie ochrony klimatu i jakości powietrza. W ww. zakresie na podstawie analizy stanu aktualnego na terenie województwa lubelskiego zidentyfikowano następujące obszary problemowe związane z jakością powietrza energochłonnością oraz ochroną klimatu: - jakość powietrza - przekroczenia docelowego poziomu benzo(a)pirenu zawartego w pyłach PM10 w latach 2019, 2020, 2021 oraz w 2022 roku w strefie lubelskiej; - przekroczenie średniorocznego poziomu dopuszczalnego dla pyłu zawieszonego PM2,5 faza II w latach 2021 oraz 2022 w strefie lubelskiej; - przekroczenie poziomu celu długoterminowego dla ozonu w roku 2019 – 2022; - nadal niedostatecznie dobry stan techniczny budynków, konieczność termomodernizacji budynków, które jeszcze nie zostały objęte tego typu projektami. Jak wskazano w ww. Programie, niezbędnym elementem działań prowadzonych na rzecz ochrony jakości powietrza i klimatu jest poprawa efektywności energetycznej. Tego rodzaju działania skutkują mniejszym zapotrzebowaniem na nośniki energii i w konsekwencji w znaczący sposób przyczyniają się do ograniczenia wprowadzanych do atmosfery zanieczyszczeń. Zwiększenie efektywności energetycznej może polegać m.in. na termomodernizacji budynków do poziomu niskoenergetycznego, ale i również stosowaniu energooszczędnego oświetlenia czy wdrażaniu systemów efektywnego zarządzania energią. Obejmuje to także inwestycje mające na celu podniesienie sprawności wytwarzania energii, wsparcie produkcji energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu (kogeneracja) oraz zmniejszanie strat przesyłowych energii elektrycznej. Proponowana realokacja środków stanowi odpowiedź na obligatoryjne kierunki działań naprawczych wskazanych w: a) Aktualizacji Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz docelowego benzo(a)pirenu,
--	--	---

	z utworzeniem strefy buforowej na granicy z Białorusią, a także na wykorzystywanie woj. lubelskiego jako hub przeładunkowy dla pomocy wysyłanej na terytorium Ukrainy. Zatrzymanie napływu nowych inwestycji oraz znaczny spadek rozwoju istniejących firm, przekłada się na niższy wzrost PKB i zmniejszenie dochodów JST. – Wojna rosyjsko-ukraińska w istotny sposób zmieniła postrzeganie bezpieczeństwa, a biorąc pod uwagę dużą rolę Rosji w dostawach surowców energetycznych, miała wpływ również na sferę gospodarczo-energetyczną. Wojna tocząca się za wschodnią granicą Polski, uświadomiła społeczeństwu, jak ryzykowne jest uzależnianie swoich dostaw od jednego partnera. W momencie jakiegokolwiek konfliktu może on wykorzystać fakt, że wstrzymanie importu surowców do odbiorców oznaczałoby dla nich poważne kłopoty. Wraz ze zbrojnym atakiem Rosji na Ukrainę koniecznym stało się podjęcie działań mających na celu ograniczenie oddziaływania agresora na bezpieczeństwo energetyczne. W związku z powyższym konieczne jest odchodzenie od korzystania z rosyjskich węglowodorów i węgla, co dla UE wiąże się z przyspieszonymi inwestycjami w transformację energetyczną. Uniezależnieniu będzie sprzyjać poszukiwanie alternatywnych źródeł energii, głównie tych w postaci OZE. Mowa o energii wiatrowej, słonecznej, hydroelektrycznej, energii oceanów, energii geotermalnej, biomasie czy biopaliwach. Wskazać należy, iż negatywne konsekwencje, w wyniku wybuchu wojny w Ukrainie, dla bezpieczeństwa energetycznego województwa są tożsame z zagrożeniami krajowymi i w takim kontekście należy je rozpatrywać. Najważniejsze z nich to: - zakłócenie dostaw surowców energetycznych, - wzrost cen surowców energetycznych oraz urządzeń i materiałów wykorzystywanych w sieciach energetycznych - aktualnie obserwowana jest stabilizacja cen na rynku surowców oraz zaopatrzenia materiałowego dla PGE Dystrybucja S.A. działającego jako Operator Systemu Dystrybucyjnego, - znaczący wzrost zagrożeń atakami na infrastrukturę informatyczną oraz aktami terroru, które mogą być wymierzone w sieć energetyczną.	b) Aktualizacji Programu ochrony powietrza dla strefy Aglomeracja Lubelska ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz docelowego benzo(a)pirenu, tj. ograniczenie emisji z instalacji o małej mocy do 1 MW, w których następuje spalanie paliw stałych. Jak wskazano w Aktualizacji Programu ochrony powietrza dla strefy lubelskiej, w wyniku realizacji postanowień aktualizowanego Programu ochrony powietrza przyjętego uchwałą nr XVII/291/2020 Sejmiku Województwa Lubelskiego w latach 2020-2023 osiągnięto następujący efekt rzeczowy: · zlikwidowano nieefektywne źródło ciepła na paliwa stałe w 9 264 budynkach o łącznej powierzchni 1 778,363 tys. m²; przeprowadzono termomodernizację wraz z likwidacją nieefektywnych źródeł ciepła na paliwa stałe w 2 589 budynkach o łącznej powierzchni 378,575 tys. m²; przeprowadzono termomodernizację bez wymiany źródeł ciepła w 1 076 budynkach o łącznej powierzchni 431 476 tys. m². Przełożyło się to na uzyskanie efektu ekologicznego w postaci redukcji: · 1 072,841 Mg pyłu PM10; · 1 058,082 Mg pyłu PM2,5; · 0,61 Mg benzo(a)pirenu. Stan zaawansowania realizacji działania naprawczego związanego z redukcją emisji powierzchniowej w odniesieniu do wartości zaplanowanej do wykonania w danym roku sprawozdawczym określono na poziomie 8,78%. Można stwierdzić zatem, iż intensywność prowadzonych działań nie pozwoliła na osiągnięcie wystarczających poziomów redukcji. Jak wskazano w Aktualizacji Programu ochrony powietrza dla strefy Aglomeracja Lubelska, w wyniku realizacji postanowień aktualizowanego Programu ochrony powietrza przyjętego uchwałą nr XVII/292/2020 Sejmiku Województwa Lubelskiego w latach 2020-2023 osiągnięto następujący efekt rzeczowy: zlikwidowano nieefektywne źródło ciepła na paliwa stałe w 341 budynkach o łącznej powierzchni 62,8 tys. m²; · przeprowadzono termomodernizację wraz z likwidacją nieefektywnych źródeł ciepła na paliwa stałe w 93 budynkach o łącznej powierzchni 36,7 tys. m²; · przeprowadzono termomodernizację bez wymiany źródeł ciepła w 80 budynkach o łącznej powierzchni 262 tys. m². Przełożyło się to na uzyskanie efektu ekologicznego w postaci redukcji: 49,9 Mg pyłu PM10; 49,2 Mg pyłu PM2,5; 28,5 kg benzo(a)pirenu. Stan zaawansowania realizacji działania naprawczego związanego z redukcją emisji powierzchniowej w odniesieniu do wartości zaplanowanej do wykonania w danym roku sprawozdawczym określono na poziomie 2,9%. Można stwierdzić zatem, iż intensywność prowadzonych działań nie pozwoliła na osiągnięcie wystarczających poziomów redukcji.
--	--	---

	– Ponadto wojna w Ukrainie oraz napięta sytuacja na granicy z Białorusią wymuszają konieczność stworzenia i realizacji długofalowej polityki migracyjnej, która zapewni efektywne włączanie uchodźców na rynku pracy, świadczenie usług społecznych czy też uregulowanie oraz systemowe rozwiązanie kwestii mieszkaniowych. Ze względu na bliskość granicy z Ukrainą, województwo lubelskie stało się jednym z głównych regionów, do których wyjeżdżają uchodźcy z tego kraju. Ograniczenie negatywnych skutków ataku Rosji na Ukrainę w kontekście kryzysu uchodźczego obejmuje działania skoncentrowane zarówno na włączeniu osób uciekających z terenu objętego konfliktem w krajowy system wsparcia, ale także poprawa m.in. stanu infrastruktury edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej oraz uwzględnienie w tych działaniach potrzeb społeczeństwa przyjmującego. Kluczowe znaczenie ma również zdefiniowanie innych obszarów wymagających wsparcia, w celu zminimalizowania zagrożeń wynikających z przygranicznego położenia regionu, a także wykorzystania nowych możliwości. Do takich obszarów należy zaliczyć m.in.: wzmocnienie i zabezpieczanie systemu infrastruktury krytycznej, poprawę infrastruktury transportowej, wzmocnienie infrastruktury ochrony zdrowia, zwiększenie poziomu bezpieczeństwa wschodniej granicy UE oraz NATO, zapewnienie odpowiedniego systemu wsparcia dla osób zamierzających podjąć legalne zatrudnienie w Polsce. Presja migracyjna to element wojny hybrydowej prowadzonej przez Białoruś i Rosję przeciwko UE. Konfrontacja jest toczona w sferze medialnej, jawnymi i niejawnymi kanałami dyplomatycznymi, w cyberprzestrzeni, w sferze gospodarczej i energetycznej oraz bezpośrednio w pasie przygranicznym. Gminy zostały obciążone realizacją dodatkowych zadań, w tym działań zleconych z zakresu administracji rządowej. Na podstawie raportu „Wskaźnik dochodów podatkowych gmin, powiatów i województw na 2024 r.” opublikowanego przez Ministerstwo Finansów w roku bieżącym wynika, iż w województwie lubelskim jest tylko 6 gmin (na 213), których wskaźnik dochodów gminy jest wyższy niż wskaźnik dochodów gminy dla	3. rozszerzenie katalogu beneficjentów o spółdzielnie mieszkaniowe w CS 2(i) - mając na względzie, że projekty poprawiające efektywność energetyczną, takie jak np. termomodernizacja budynków, instalacje fotowoltaiczne czy modernizacja systemów grzewczych, stanowią priorytetowe obszary dla unijnych funduszy a także uwzględniając, że podjęcie kompleksowych działań zwiększających efektywność energetyczną w budynkach mieszkalnych (bez względu kto zarządza budynkiem mieszkalnym) pozwoli zredukować emisję gazów cieplarnianych i poprawi jakość powietrza w regionie włączenie do grona beneficjentów Programu spółdzielni mieszkaniowych przyczyni się również do rozwiązywania problemów społeczno - ekonomicznych związanych z niestabilnością cen energii.. Powyższe zmiany w FEL 2021-2027 są zgodne z dokumentami przeglądowymi dla Polski, tj.: – Sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska, Ramka 4 Przegląd śródkresowy środków finansowych w ramach polityki spójności dla Polski – „...nadal ważne jest dalsze wdrażanie planowanych priorytetów, ze szczególnym uwzględnieniem następujących kwestii: (...) (ii) odejście od węgla, przyspieszenie zielonej transformacji, produkcja czystej energii, produkcja technologii neutralnych emisyjnie oraz zmniejszenie zużycia energii i zanieczyszczenia powietrza;” – Sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 17: WYNIKI GOSPODARCZE I SPOŁECZNE NA SZCZEBLU REGIONALNYM), gdzie wskazano, że: – A) „Jednym z najważniejszych celów wdrażania funduszy polityki spójności w okresie programowania 2021–2027 pozostaje przyspieszenie transformacji w kierunku czystej energii. Priorytetowe znaczenie mają nadal odejście od węgla, przyspieszenie zielonych inwestycji służących pobudzeniu produkcji czystej energii i wytwarzania technologii neutralnych emisyjnie oraz ograniczeniu zużycia energii.”; B) „W ostatnim dziesięcioleciu pogłębiały się jednak w dalszym ciągu dysproporcje regionalne pod względem PKB na mieszkańca. Utrzymują się dysproporcje między regionami wschodnimi a resztą kraju. W 2022 r. PKB na mieszkańca (wyrażony w PPS) w najlepiej rozwiniętym regionie warszawskim stołecznym odpowiadał 162 % średniej dla UE. Pozostałe regiony pozostają w tyle – rozpiętość w poziomach PKB na mieszkańca wynosi od 84–89 % (województwa wielkopolskie i dolnośląskie, dzięki ich stolicom) do zaledwie 54–59 % w pięciu najmniej rozwiniętych regionach
--	--	---

	kraju wynoszący 2 788,93 zł/mieszkańca oraz tylko 1 powiat (na 24), którego wskaźnik dochodów powiatu jest wyższy niż wskaźnik dochodów powiatów dla kraju wynoszący 435,63 zł/mieszkańca. To oznacza, że aż 207 gmin oraz 23 powiaty nie osiąga dochodów na poziomie wskaźnika dochodów określonego dla kraju, co świadczy o wciąż znacznych dysproporcjach w rozwoju kraju w ujęciu regionalnym. Dodatkowo ponad połowa gmin jest zagrożonych trwałą marginalizacją (wg KSRR 2030 140 gmin oraz 11 miast średnich – najwyższy wskaźnik w kraju), co pokazuje duże dysproporcje pomiędzy gminami z województwa lubelskiego a gminami z pozostałej części kraju.	wschodnich (woj. lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie i podlaskie)”; – C),, Konieczne jest zwiększenie skuteczności Programu Priorytetowego Czyste Powietrze za pomocą mechanizmów egzekwowania prawa. Regionalne uchwały antysmogowe nakładają na jednorodzinne gospodarstwa domowe obowiązek wymiany kotłów na paliwo stałe, które nie spełniają wymogów. Terminy wymiany kotłów i nakładane ograniczenia dotyczące stosowanych rozwiązań technicznych różnią się w poszczególnych regionach. Terminy wymiany muszą być przestrzegane, aby można było utrzymać tempo przechodzenia na czyste źródła ciepła i realizować ambitne cele dotyczące czystego powietrza. Kluczowe znaczenie mają dostosowane do potrzeb środki skierowane do właścicieli domów, informujące i edukujące ich o szkodliwości zanieczyszczeń powietrza dla zdrowia, gospodarki i społeczeństwa. Innym wyzwaniem, któremu powinien sprostać ten program, jest ustalenie priorytetów dotyczących różnych źródeł finansowania i skuteczne korzystanie z tych źródeł finansowania w celu osiągnięcia wymaganych rezultatów.” – Zaleceniem nr 2 Rady w zakresie przyspieszenia wdrażania programów polityki spójności oraz Zaleceniem nr 4 Rady tj. koniecznością podjęcia działań w celu przyspieszenia stopniowego wycofywania paliw kopalnych oraz przejście na energię ze źródeł odnawialnych. Dokument ten zaleca nakreślenie ścieżki dekarbonizacji, zwiększenie działań ukierunkowanych na efektywność energetyczną, zrównoważone odnawialne źródła energii i wykorzystanie ciepła odpadowego. Zmiany te generują konieczność wprowadzenia stosownych zmian w zakresie wskaźników produktu i rezultatu oraz kategoriach interwencji, co zostało szczegółowo opisane w wykazie zmian do FEL 2021-2027. Opisane powyżej realokacje w wysokości 16 341 129,00 EUR wpłyną na zwiększenie poziomu kwoty elastyczności dostępnej w Priorytecie IV <i>Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu</i>, po przeglądzie śródkresowym. Kwota elastyczności zwiększy się z kwoty 53 075 097,00 EUR, na kwotę 69 416 226,00 EUR.
V Zrównoważona mobilność miejska EFRR CS 2 (viii)		
Pomimo inwestycji w mobilność miejską, nadal istnieją luki w dostępie do miejskiego transportu publ. Istotnym problemem jest postępująca suburbanizacja dużych ośrodków miejskich, która	Analiza pozostaje aktualna. Ponadto, zgodnie ze Sprawozdaniem Krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 6) szczególny problem dla Polski stanowią emisje gazów	W dalszym ciągu konieczne jest podjęcie kroków w celu dekarbonizacji sektora transportowego mających kluczowe znaczenie dla redukcji emisji gazów cieplarnianych, poprzez m.in. upowszechnienie pojazdów

generuje problemy transportowe, stanowiąca jedną z barier rozwojowych oraz prowadząca do zwiększenia zapotrzebowania na dojazdy w takim stopniu, że istniejący transport publ. nie może go zaspokoić. Duża zależność od transportu indywidualnego zwiększa emisje, m.in. dwutlenku węgla, pyłów zawieszonych, pogarsza bezpieczeństwo a drodze oraz prowadzi do zagęszczenia ruchu, co – z niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą dla rowerzystów i pieszych – obniża jakość życia w miastach. RPO WL 2014-2020 miał znaczący wpływ na poprawę niskoemisyjności transportowej regionu. Projekty wpłynęły przede wszystkim na podniesienie atrakcyjności i poprawy infrastruktury drogowej poprzez modernizację ścieżek rowerowych oraz dróg dla rowerów czy budowę parkingów, wzrósł komfort życia mieszkańców poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń.	cieplarnianych m.in. z transportu drogowego. W 2022 r. emisje gazów cieplarnianych z transportu drogowego wzrosły niemal dwukrotnie w porównaniu z poziomami z 2005 r., a ich udział w emisjach objętych wspólnym wysiłkiem redukcyjnym wzrósł z 19,8 % w 2005 r. do 34,4 %.	elektrycznych, przyspieszenie inwestycji w bezemisyjny i niskoemisyjny transport publiczny oraz w zakresie rozbudowy sieci stacji ładowania pojazdów elektrycznych. W ramach FEL 2021-2027 alokacja przeznaczona na zrównoważoną mobilność miejską wynosi 127 035 354 EUR. W ramach przedmiotowej interwencji oszacowano efekty: <i>Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego – 1 031 osób;</i> <i>Wspierana infrastruktura rowerowa – 62 km;</i> <i>Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych – 15 szt.;</i> <i>Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego – 8 745 021 użytkowników;</i> <i>Roczna liczba użytkowników infrastruktury rowerowej – 689 644 użytkowników;</i> <i>Spadek Szacowanej emisji gazów cieplarnianych o 8 280 ton ekwiwalentu CO2 /rok.</i> W ramach Priorytetu do 31 grudnia 2024 r. ogłoszono 4 nabory wniosków o dofinansowanie, w ramach których podpisanych zostało 7 umów co stanowi 0,32% alokacji na Priorytet. Biorąc pod uwagę utrzymujące się trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i kraju ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w obszarze mobilności miejskiej w ramach Cs 2(viii) jest aktualna i nie wymaga modyfikacji.
VI Zrównoważony system transportu EFRR CS 3 (ii)		
Liczba ofiar śmiertelnych na 100 wypadków drogowych w województwie lubelskim w 2020 r. wyniosła 16,8 wobec 10,6 w kraju, co uplasowało region na 2 miejscu w Polsce.	Liczba ofiar śmiertelnych na 100 wypadków drogowych w województwie lubelskim w 2023 r. wyniosła 15,2 wobec 9,0 w kraju, co uplasowało region na 2 miejscu w Polsce.	Obserwuje się nieznaczny spadek liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych. Tendencja spadkowa występuje też w skali kraju. W ramach FEL 2021-2027 alokacja przeznaczona na zrównoważoną mobilność miejską wynosi 228 584 811 EUR. W ramach przedmiotowej interwencji oszacowano efekty: <i>Długość nowych lub rozbudowanych dróg – poza TEN-T – 7,35 km,</i> <i>Długość dróg przebudowanych lub zmodernizowanych – poza TEN-T – 48,01 km,</i> <i>Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego – 365 osób,</i>

		<i>Wspierana infrastruktura rowerowa – 22,23 km,</i> <i>Infrastruktura paliw alternatywnych (punkty tankowania/ładowania) – 9 szt.,</i> <i>Liczba zakupionych jednostek kolejowego taboru pasażerskiego – 7 szt.,</i> <i>Roczna liczba użytkowników nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg – 172 379 007</i> <i>pasażerokilometrów/rok;</i> <i>Oszczędność czasu dzięki udoskonalonej infrastrukturze drogowej – 66 020</i> <i>osobodni/ rok;</i> <i>Liczba osób korzystających z zakupionego lub zmodernizowanego kolejowego taboru pasażerskiego w ciągu roku - 159 894 osób/ rok</i> W ramach Priorytetu ogłoszono 3 nabory wniosków o dofinansowanie. Wskaźnik <i>Liczba ofiar śmiertelnych na 100 wypadków drogowych w województwie lubelskim</i> wyniósł w roku 2023 r. 15,2% (Polska – 9%) i chociaż można na podstawie danych zaobserwować zmniejszenie ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych to jednak województwo lubelskie zajmuje 2 miejsce w kraju pod względem wysokości tego wskaźnika. Zgodnie ze Sprawozdaniem Krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 6) szczególny problem dla Polski stanowią emisje gazów cieplarnianych m.in. z transportu drogowego. W 2022 r. emisje gazów cieplarnianych z transportu drogowego wzrosły niemal dwukrotnie w porównaniu z poziomami z 2005 r., a ich udział w emisjach objętych wspólnym wysiłkiem redukcyjnym wzrósł z 19,8 % w 2005 r. do 34,4 %. W dalszym ciągu konieczne jest podjęcie działań w celu dekarbonizacji sektora transportowego mających kluczowe znaczenie dla redukcji emisji gazów cieplarnianych, poprzez m.in. upowszechnienie pojazdów elektrycznych, przyspieszenie inwestycji w bezemisyjny i niskoemisyjny transport publiczny oraz w zakresie rozbudowy sieci stacji ładowania pojazdów elektrycznych. Ze względu na utrzymujące się trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i kraju oraz biorąc po uwagę nadal wysoki, bo na poziomie ok. 15 (a w skali kraju 9) wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych na 100 wypadków drogowych ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w obszarze zrównoważonego transportu w ramach Cs 3(ii) jest aktualna i nie wymaga modyfikacji.
VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych EFRR CS 4 (ii) CS 4(iii) CS 4 (v) CS 4 (vi)		

Edukacja: – Według Banku Danych Lokalnych na koniec 2020 roku województwo lubelskie zamieszkiwało 78 980 dzieci w wieku 3-6 lat, z tego 36 668 w miastach oraz 42 312 na wsi (53,6%). – W roku szkolnym 2020/2021 na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 1 357 placówek wychowania przedszkolnego (79,2% stanowiły placówki publiczne). – Spośród 492 placówek funkcjonujących w miastach większość stanowiły przedszkola (82,0%), zaś na wsi przeważały oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (64,7%). – Według Raportu GUS „Edukacja w województwie lubelskim w roku szkolnym 2020/21” na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 934 szkoły podstawowe (92,6% szkół publicznych). Pod względem siedziby 75,8% szkół zlokalizowanych było na terenach wiejskich. Do szkół podstawowych w miastach uczęszczało 52,6% ogółu dzieci, zaś 47,4% do szkół podstawowych zlokalizowanych na wsi. – Liczba i rodzaj szkół ponadpodstawowych w województwie lubelskim wg roku szkolnego 2020/2021: ✓ branżowe szkoły I stopnia dla młodzieży – 117, w tym 50 specjalnych, do których uczęszczało 9 687 uczniów, w tym 1 401 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ✓ licea ogólnokształcące – 136, w tym 3 specjalne, do których uczęszczało 39 490 uczniów, w tym 95 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ✓ technika – 117, w tym 2 specjalne, do których uczęszczało 37 846 uczniów, w tym 87 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ✓ szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe – 5, do których uczęszczało 738 uczniów. – W porównaniu z rokiem szkolnym 2019/2020 utworzono 7 nowych szkół branżowych II stopnia i 1 szkołę specjalną przysposabiającą do pracy. Większość szkół ponadpodstawowych funkcjonowała w miastach (316 szkół, 82,1 tys. uczniów), przy czym najwięcej było liceów ogólnokształcących (119 szkół, 37,8 tys. uczniów) i techników (97 szkół, 34,8 tys. uczniów). Na terenach wiejskich najwięcej było techników (20 szkół, 3,0 tys. uczniów) i liceów ogólnokształcących (17 szkół, 1,7 tys. uczniów).	Edukacja – Według Banku Danych Lokalnych z 31 września 2023 roku województwo lubelskie zamieszkiwało 75 230 dzieci w wieku 3-6 lat, z tego 42 600 w miastach oraz 32 630 na wsi (43,30%). – W roku szkolnym 2023/2024 na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 1 321 placówek wychowania przedszkolnego (78,6% stanowiły placówki publiczne). – Spośród 503 placówek funkcjonujących w miastach większość stanowiły przedszkola (82, 5%), zaś na wsi przeważały oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (64, 1%) – Według Raportu GUS „Edukacja w województwie lubelskim w roku szkolnym 2023/24” na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 891 szkoły podstawowe (95,9% szkół publicznych). Pod względem siedziby 74,3% szkół zlokalizowanych było na terenach wiejskich. Do szkół podstawowych w miastach uczęszczało 54,21% ogółu dzieci, zaś 45,73% do szkół podstawowych zlokalizowanych na wsi. – Liczba i rodzaj szkół ponadpodstawowych w województwie lubelskim wg roku szkolnego 2023/2024: ✓ branżowe szkoły I stopnia dla młodzieży – 122, w tym 50 specjalnych, do których uczęszczało 10 361 uczniów, w tym 1 272 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ✓ licea ogólnokształcące – 144, w tym 5 specjalne, do których uczęszczało 45 696 uczniów, w tym 189 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ✓ technika – 107, w tym 2 specjalne, do których uczęszczało 39 563 uczniów, w tym 93 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ✓ szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe – 4, do których uczęszczało 635 uczniów. – W porównaniu z rokiem szkolnym 2019/2020 w roku szkolnym 2023/2024 utworzono 9 nowych szkół branżowych II stopnia i 2 szkoły specjalne przysposabiające do pracy. Większość szkół ponadpodstawowych funkcjonowała w miastach (325 szkół, 90,6 tys. uczniów), przy czym najwięcej było liceów ogólnokształcących (124 szkół, 43,8 tys. uczniów) i	Edukacja Wsparcie w obszarze poprawy dostępności do edukacji poprzez działania zmierzające do modernizacji/unowocześnienia infrastruktury, które mają na celu zapewnienie wysokiej jakości kształcenia należy oceniać w kontekście m.in. trendów występujących w demografii regionu. Zgodnie z dokumentem pn. <i>Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego 2023</i> (Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin, 2023) województwo lubelskie zaliczono do obszarów depopulacyjnych, tj. w 2022 r. odnotowano spadek liczby mieszkańców województwa lubelskiego. Dodatkowo województwo cechuje ujemny przyrost naturalny, jak i saldo migracji ludności na pobyt stały. Stwierdzono także, że: – w końcu 2022 r. w województwie lubelskim mieszkało 2024,6 tys. osób, tj. 5,4% ludności w kraju – w porównaniu z 2015 r. liczba ludności w województwie lubelskim zmniejszyła się o 115,1 tys. osób, – systematycznie maleje liczba dzieci i młodzieży, a wzrasta liczba ludności w starszych rocznikach. Indeks starości określający relacje międzypokoleniowe „dziadków i wnuków” liczony jako iloraz liczby osób w wieku 65 lat i więcej na 100 osób w wieku poniżej 15 roku życia, w 2022 r. wyniósł 137 wobec 111 w 2015 r., – współczynnik obciążenia demograficznego mówiący o tym, ile dzieci i osób starszych przypada na 100 osób dorosłych zwiększył się z 45 do 55., Zmiany w strukturze demograficznej regionu będą miały coraz większe znaczenie dla edukacji i podejmowanych działań mających na celu zabezpieczeniem dostępu do niej. Mniejszy odsetek osób uczestniczących w edukacji na poszczególnych jej etapach nie może oznaczać ograniczenia dostępności czy braku modernizacji/unowocześniania już istniejącej infrastruktury. Wsparcie w analizowanym obszarze musi uwzględniać także sytuację ukraińskich dzieci i młodzieży i konieczność zapewnienia im dostępu do edukacji. Według stanu na 31.12.2024 r. w ramach programu FEL 2021-2027 na Działanie 7.2 Infrastruktura edukacji ogólnej ogłoszono 2 nabory na typ 1 Inwestycje w infrastrukturę włączającą dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W ramach przedmiotowych naborów podpisano 8 umów. Na przedmiotowy typ projektu ogłoszono również nabór w ramach Działania 7.3 Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego (w ramach którego złożono 14 wniosków), Działania 7.4 Infrastruktura szkół wyższych (w ramach którego złożono 6 wniosków) oraz Działania 7.5 Infrastruktura edukacyjna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach którego podpisano 2 umowy. Na podstawie podpisanych umów w ramach Działania realizujących ww. typ projektu 22 obiekty zostaną dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
--	--	---

– Według stanu w dniu 31 grudnia 2020 r. w 8 uczelniach publicznych i 8 niepublicznych mających siedzibę na terenie województwa lubelskiego kształciło się 67,5 tys. studentów. Na studiach stacjonarnych kształciło się 51,8 tys. osób. Stanowili oni ponad trzy czwarte (76,7%) ogółu studentów. Głównym ośrodkiem akademickim w województwie lubelskim jest miasto Lublin. Na jego terenie w roku akademickim 2020/21 działało 9 szkół wyższych, w których kształciło się 88,0% ogółu studentów województwa. Tym samym liczba studentów na uczelniach mających siedzibę na terenie województwa lubelskiego zwiększyła się o 0,2%. Zdrowie: – Zgodnie z „Wykazem świadczeniodawców zakwalifikowanych do poszczególnych poziomów systemu podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej na terenie województwa lubelskiego” opublikowanym przez LOW NFZ w dniu 31 marca 2021 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonuje łącznie 36 podmiotów leczniczych: – 18 szpitali I stopnia – 4 szpitale II stopnia – 4 szpitale III stopnia – 3 szpitale poziomu onkologicznego lub pulmonologicznego – 7 szpitali poziomu ogólnopolskiego. – Na podstawie danych GUS zawartych w publikacji „Zdrowie i ochrona zdrowia w 2019 roku” w województwie lubelskim funkcjonowało 46 szpitali ogólnych o łącznej liczbie łóżek 9984, co przekłada się na wskaźnik wynoszący 47,4 łóżka na 10 tys. ludności. Przy średniej dla Polski wynoszącej 43,5 stanowi to 2 najwyższe miejsce w Polsce zaraz za województwem śląskim przy wskaźniku wynoszącym 51,5. – W porównaniu z rokiem 2018 na terenie województwa lubelskiego zmniejszyła się znacznie ogólna liczba łóżek o 1004, a tym samym uwidacznia się trend przeniesienia ciężaru	techników (89 szkół, 36,0 tys. uczniów). Na terenach wiejskich najwięcej było techników (18 szkół, 3,6 tys. uczniów) i liceów ogólnokształcących (20 szkół, 1,9 tys. uczniów). – Według stanu w dniu 31 grudnia 2022 r. w 15 uczelniach mających siedzibę na terenie województwa lubelskiego kształciło się 65,3 tys. studentów. Na studiach stacjonarnych kształciło się 49,8 tys. osób. Stanowili oni ponad trzy czwarte (76,3%) ogółu studentów. Głównym ośrodkiem akademickim w województwie lubelskim jest miasto Lublin. Na jego terenie w roku akademickim 2022/23 działało 10 szkół wyższych, w których kształciło się 87,9% ogółu studentów województwa. Tym samym liczba studentów na uczelniach mających siedzibę na terenie województwa lubelskiego zmniejszyła się o 0,1%. Zdrowie: – Zgodnie z „Wykazem świadczeniodawców zakwalifikowanych do poszczególnych poziomów systemu podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej na terenie województwa lubelskiego” opublikowanym przez LOW NFZ w dniu 22 lutego 2024 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonuje łącznie 35 podmiotów leczniczych: – 16 szpitali I stopnia, 5 szpitali II stopnia, 4 szpitale III stopnia, 3 szpitale poziomu onkologicznego lub pulmonologicznego, 7 szpitali poziomu ogólnopolskiego. – Na podstawie danych GUS zawartych w publikacji „Zdrowie i ochrona zdrowia w 2022 roku” w województwie lubelskim funkcjonowało 46 szpitali ogólnych o łącznej liczbie łóżek 10406, co przekłada się na wskaźnik wynoszący 51,4 łóżka na 10 tys. ludności. Przy średniej dla Polski wynoszącej 43,5 stanowi to 1 najwyższe miejsce w Polsce. - W porównaniu z rokiem 2018 na terenie województwa lubelskiego zmniejszyła się znacznie ogólna liczba łóżek o 582, a tym samym uwidacznia się trend przeniesienia ciężaru	Dotychczasowe działania należy ocenić jako spójne z analizą sytuacji problemowej i potrzebami w zakresie infrastruktury a obserwowane trendy w sytuacji społeczno – gospodarczej nie powodują konieczności wprowadzania zmian w obszarze cs 4(ii). Zdrowie – Lecznictwo szpitalne: Zaobserwowano zmniejszenie ogólnej liczba łóżek i tym samym uwidocznienie trendu przeniesienia ciężaru leczenia w formie stacjonarnej opieki zdrowotnej na rzecz udzielania świadczeń w trybie ambulatoryjnym. – Obserwuje się trend spadkowy w zakresie liczby leczonych na oddziałach szpitalnych. – W skali kraju niezmiennie na przestrzeni ostatnich lat największą grupę leczonych stanowią pacjenci leczeni na oddziałach chirurgicznych (ok. 25%), kolejno pacjentki oddziałów ginekologiczno-położniczych (ponad 12%) i hospitalizowani na oddziałach chorób wewnętrznych (ok. 10%). – W woj. lubelskim w 2022 roku najliczniejsza grupa pacjentów była leczona na oddziałach chirurgicznych, pomimo tendencji spadkowej występującej na tych oddziałach od 2018 r. Drugą co do wielkości grupą były pacjentki leczone na oddziałach ginekologiczno-położniczych (w tym przypadku też zauważalne jest znaczne zmniejszenie liczby leczonych oraz zmniejszenie liczby łóżek i oddziałów). Trzecią co do wielkości grupę stanowią pacjenci oddziałów wewnętrznych. W przypadku tej grupy nastąpił bardzo wyraźny spadek liczby leczonych o 18,3 tys. w porównaniu z 2018 rokiem, gdzie hospitalizacji na oddziałach chorób wewnętrznych było najwięcej (61,2 tys.). – Nieznaczne zmniejszenie liczby podmiotów POZ. – Nieznaczny wzrost liczby podmiotów AOS. – Zgodnie ze Sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 16) wydatki na opiekę zdrowotną w stosunku do PKB w Polsce należą do najniższych w UE, a wydatki na profilaktykę zmniejszyły się, w przeciwieństwie do tendencji obserwowanej w większości państw członkowskich. Zdrowa ludność oraz skuteczny, dostępny i odporny system ochrony zdrowia są warunkami wstępnymi zrównoważonej gospodarki i zrównoważonego społeczeństwa. Z analizy danych dotyczących liczby zgonów ogółem na 100 tys. mieszkańców woj. lubelskiego wynika, że wskaźnik jest wyższy w porównaniu z danymi dotyczącymi całego kraju. Dla Lubelszczyzny wskaźnik wynosi 1 135,40 osób, zaś dla kraju jest niższy o 50 osób (1 085 osób). Odwrotna sytuacja ma miejsce w przypadku wskaźników:
---	--	---

leczenia w formie stacjonarnej opieki zdrowotnej na rzecz udzielania świadczeń w trybie ambulatoryjnym. - Ogólna liczba leczonych stacjonarnie w roku 2019 wynosiła 454578 osób, co daje wskaźnik 2152 pacjentów na 10 tys. ludności, przy wskaźniku 1945 dla Polski. Podobnie jak w powyższym przypadku województwo lubelskie plasuje się na 2 miejscu, jeżeli chodzi o liczbę osób hospitalizowanych, ustępując nieznacznie województwu łódzkiemu ze wskaźnikiem wynoszącym 2238. W odniesieniu do roku 2018 wskaźniki dla województwa lubelskiego były bardzo zbliżone, jednak odnotować należy, że w tym okresie zmałał o 56 wskaźnik pacjentów na 10 tys. ludności dla Polski. - W Polsce w 2019 r. na oddziałach szpitalnych przebywało blisko 8078,9 tys. pacjentów, o prawie 291 tys. mniej niż w 2018 r. Analogicznie w 2019 r. na oddziałach szpitalnych w województwie lubelskim przebywało blisko 502,9 tys. pacjentów, o 27, 4 tys. więcej niż w 2018 r. - W Polsce, podobnie jak w latach poprzednich, najliczniejszą grupę, blisko 1/4 ogółu leczonych (2024,7 tys. osób, o 1,5% mniej niż w 2018 r.) stanowili pacjenci oddziałów chirurgicznych, z czego prawie połowa przypadków były to osoby korzystające z pomocy na oddziałach chirurgii ogólnej (1010,8 tys. pacjentów). - Kolejną liczną grupę stanowiły pacjentki oddziałów ginekologiczno-położniczych (13,1%, tj. 1057,3 tys. osób) oraz hospitalizowani na oddziałach chorób wewnętrznych (11,1% ogółem leczonych, tj. 903,2 tys. pacjentów). - Mniejszy odsetek stanowili pacjenci na oddziałach kardiologicznych – 7,1% (tj. 575,4 tys. osób), pediatrycznych – 5,3% (tj. 425,1 tys.), neonatologicznych – 4,7% (tj. 376,9 tys.), onkologicznych – 4,3% (tj. 348,2 tys.) czy neurologicznych, (4,4% tj. 358,7 tys. osób) na których odnotowano największy wzrost liczby pacjentów (o 9,0%, tj. 29,5 tys. osób więcej), pomimo mniejszej (o 3,3%) liczby łóżek niż przed rokiem.	leczenia w formie stacjonarnej opieki zdrowotnej na rzecz udzielania świadczeń w trybie ambulatoryjnym. - Ogólna liczba leczonych stacjonarnie w roku 2022 wynosiła 393810 osób, co daje wskaźnik 1939 pacjentów na 10 tys. ludności, przy wskaźniku 1823 dla Polski. Województwo lubelskie plasuje się na 4 miejscu, jeżeli chodzi o liczbę osób hospitalizowanych. W odniesieniu do roku 2018 wskaźnik dla województwa lubelskiego dot. liczby leczonych na 10 tys. ludności zmałał o 204. - W Polsce w 2022 r. na oddziałach szpitalnych przebywało 7406,9 tys. pacjentów, 962,9 tys. mniej niż w 2018 r. Analogicznie w 2022 r. na oddziałach szpitalnych w województwie lubelskim przebywało 403,9 tys. pacjentów, o 71,6 tys. mniej niż w 2018 r. - W Polsce, podobnie jak w latach poprzednich, najliczniejszą grupę, ponad 1/4 ogółu leczonych (1961,4 tys. osób, o 93,6 tys. mniej niż w 2018 r.) stanowili pacjenci oddziałów chirurgicznych, z czego prawie połowa przypadków były to osoby korzystające z pomocy na oddziałach chirurgii ogólnej (974 tys. pacjentów). - Kolejną liczną grupę stanowiły pacjentki oddziałów ginekologiczno-położniczych (12,3%, tj. 913,6 tys. osób) oraz hospitalizowani na oddziałach chorób wewnętrznych (blisko 10%, tj. 739,4 tys. pacjentów). - Mniejszy odsetek stanowili pacjenci na oddziałach kardiologicznych – 7,3% (tj. 539,2 tys. osób), pediatrycznych – 5,9% (tj. 434,8tys.), onkologicznych – 4,7% (tj. 349 tys.) neonatologicznych – 4,2% (tj. 314,2 tys. osób) i neurologicznych – 3,9% (tj. 290,3 tys. osób).	- % zgonów spowodowany nowotworami – 25% w woj. lubelskim i 26,7% w całym kraju, - zgony z powodu nowotworów złośliwych na 100 tys. Ludności – 255,20 osób w woj. lubelskim i 264,40 osób w całym kraju. Analiza danych wskazuje również na znaczny wzrost liczby zgonów z powodu nowotworów i nowotworów złośliwych. Odpowiedzią na tę tendencję były w ramach RPO WL 2014-2020 badania profilaktyczne realizowane w zakresie programów zdrowotnych w zakresie nowotworów: rak szyjki macicy, rak piersi i rak jelita grubego oraz boreliozy. Łącznie 93 245 osób zgłosiło się na ww. badania. Program FEL 2021-2027 również zakłada realizację programów profilaktycznych w zakresie Działania 8.6 Usługi zdrowotne i 9.5 Ochrona środowiska pracy. Według danych zawartych w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych w 2023 r. liczba podmiotów POZ realizujących świadczenia na terenie województwa lubelskiego wynosiła 548 zaś liczba udzielonych porad 10 498 949. Nieznaczne zmniejszenie liczby podmiotów POZ nie wpłynęło na liczbę udzielanych porad, która znacznie wzrosła. Według danych zawartych w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych w 2023 r. liczba poradni AOS realizujących świadczenia na terenie województwa lubelskiego wynosiła 1 310 poradni, co daje 6,51 poradni na 10 tys. mieszkańców. W poradniach udzielono 4 976 315 porad. Z analizy wynika, że przy niewielkim wzroście liczby poradni, nastąpił znaczny wzrost udzielonych porad. W ramach FEL 2021-2027 na wsparcie infrastruktury AOS i POZ (Działanie 7.8 Infrastruktura ochrony zdrowia) do 31 grudnia 2024 r. ogłoszono 4 nabory na łączną kwotę dofinansowania z UE 247 597 863,77 zł i podpisano 39 umów na łączną kwotę dofinansowania z UE 201 676 994,39 zł. Pierwotnie założono, że środki jakie przeznaczono na wsparcie infrastruktury zdrowia (76 800 000 EURO) pozwolą na osiągnięcie w 2029 wskaźników: - <i>Pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej na poziomie 166 950 osób/rok</i> - <i>Liczba wspartych podmiotów wykonujących działalność leczniczą na poziomie 35 szt.</i> - <i>Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej na poziomie 146 930 użytkowników/rok.</i> Jednak po przeprowadzeniu analizy podpisanych dotychczas umów IZ zaproponowała znaczne zwiększenie wartości docelowej dla wskaźnika produktu <i>Pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej</i> do 1 500 000 osób/rok i dla wskaźnika rezultatu <i>Roczna liczba</i>
---	--	---

– W 2019 r. największy wzrost liczby pacjentów w Polsce (kierując się bezwzględną liczbą pacjentów) w porównaniu do poprzedniego roku, odnotowano na oddziałach: neurologicznych (o 9,0%, tj. o 29,5 tys. osób), gastrologicznych (o 1,6%, tj. o 1,8 tys. osób), transplantologicznych (o 3,7%, tj. 0,8 tys.), geriatrycznych (o 1,8%, tj. 0,6 tys.), opieki paliatywno-hospicyjnej (o 2,9%, tj. o 0,3 tys.) oraz reumatologicznych (o 0,3%, tj. 0,2 tys.). Na pozostałych oddziałach przebywało mniej pacjentów niż w 2018 r., przy czym największy spadek wystąpił na oddziałach wewnętrznych (o 4,5% tj. 42,8 tys.), ginekologiczno-położniczych (o 4,1%, tj. 45,4 tys.), okulistycznych (o 4,4%, tj. 41,6 tys.) oraz chorób zakaźnych (o 9,7%, tj. o 12,1 tys.). – Na terenie województwa lubelskiego w 2019 roku najliczniejsza grupa pacjentów, podobnie jak przed rokiem była leczona na oddziałach wewnętrznych (60,3 tys.). Stanowi to niewielki spadek hospitalizacji w stosunku do roku 2018 o 0,9 tys. osób. – Do grupy kolejnych oddziałów z największą liczbą hospitalizacji w 2019 roku należy zaliczyć oddział chirurgiczny (56,9 tys. pacjentów). W tym przypadku oddział ten charakteryzuje niemal ten sam poziom liczby pacjentów co w roku poprzednim. W przypadku tego oddziału łączna liczba łóżek uległa zmniejszeniu z 1241 w 2018 r. do 1064 w 2019 r. – Kolejną grupę stanowili pacjentki oddziałów ginekologiczno-położniczych w liczbie 56,1 tys., z wyraźnym spadkiem wynoszącym o 3,3 tys. w porównaniu z rokiem ubiegłym. Należy również dodać, że nastąpiło zmniejszenie liczby łóżek na tych oddziałach, ze 1115 w roku 2018 do 957 w roku 2019. Łączna liczba oddziałów ginekologiczno-położniczych pozostała bez zmian i wynosiła 32. – Następnym w kolejności znajduje się oddział neurologii, na którym w 2019 r przebywało 55,8 tys. pacjentów. Na tym oddziale odnotowano największy przyrost liczby pacjentów w	– W 2022 r. w porównaniu do 2018 roku, odnotowano prawie na wszystkich oddziałach spadek liczby leczonych pacjentów w Polsce. Wzrost odnotowano na oddziałach pediatrycznych (o 8,5 tys. osób, tj. ok. 2%) oraz opieki paliatywnej i hospicyjnej (o 1,8 tys. osób, tj. ok. 20%). – Na terenie województwa lubelskiego w 2022 roku najliczniejsza grupa pacjentów była leczona na oddziałach chirurgicznych 51,1 tys. osób, podczas gdy w 2018 r. było to 56,8 tys. osób. Stanowi to spadek hospitalizacji w stosunku do roku 2018 o 5,7 tys. osób. – Do grupy kolejnych oddziałów z największą liczbą hospitalizacji w 2022 roku należy zaliczyć oddział ginekologiczno-położniczy (47,1 tys. pacjentów). Oddział ten charakteryzuje znaczny spadek liczby pacjentów w porównaniu z 2018 rokiem (59,4 tys.). W przypadku tego oddziału łączna liczba łóżek uległa zmniejszeniu z 1115 w 2018 r. do 856 w 2022 r. Obserwujemy również spadek liczby oddziałów ginekologiczno-położniczych z 32 w 2018 r. do 30 w 2022 r. – Kolejną grupę stanowili pacjenci oddziałów chorób wewnętrznych w liczbie 42,9 tys., z wyraźnym spadkiem o 18,3tys. w porównaniu z 2018 rokiem, gdzie hospitalizacji na oddziałach chorób wewnętrznych było najwięcej (61,2 tys.).	<i>użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej 1 154 996 użytkowników/rok.</i> Biorąc pod uwagę utrzymujące się trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, jak i kraju, ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w obszarze ochrony zdrowia jest aktualna i nie wymaga modyfikacji. Usługi społeczne Jednym z istotnych obszarów wsparcia systemu pomocy społecznej w obszarze usług społecznych jest infrastruktura społeczna. W obliczu nieznacznego spadku wskaźnika zagrożenia ubóstwem w woj. lubelskim z w 2022 roku osiągnął wartość 22,6%, podczas gdy jego wartość w 2019 roku wynosiła 24,5% można zauważyć tendencję spadkową w liczbie lokali w zasobie mieszkaniowym gmin w województwie lubelskim. W 2023 r. wyniosła ona 19 083, a tym samym zmniejszyła się o 866 w stosunku do 2019 r. Najwięcej tego typu mieszkań występowało w mieście Lublin (44,8%) ogółu wszystkich mieszkań tego typu na Lubelszczyźnie. Drugim co do największej liczby lokali w zasobie mieszkaniowym gminy jest miasto Zamość (9,3% ogółu mieszkań) oraz miasto Chełm (6,8% ogółu mieszkań). Liczba mieszkań socjalnych w województwie lubelskim w roku 2023 wynosiła ogółem 1 757 lokali tj. o 1099 mniej niż w roku 2019. W obliczu agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę Województwo lubelskie, ze względu na bliskość granicy z Ukrainą, stało się jednym z głównych regionów, do których wjeżdżają uchodźcy z tego kraju. W 2022 r. polską granicę państwową przekroczyło 13,7 mln cudzoziemców, z czego 8,7 mln stanowili uchodźcy z Ukrainy. Znaczna część z nich — 3,7 mln osób — wjechała do Polski przez przejścia na terenie województwa lubelskiego. W 2022 r. zarejestrowano w Polsce ponad 1,51 mln wniosków o nadanie statusu cudzoziemca UKR (w woj. lubelskim ok. 70 tys.). W województwie lubelskim w 2023 r. działały 93 placówki opiekuńczo-wychowawcze, które stanowiły 7,1% wszystkich tego typu placówek w kraju. W porównaniu z rokiem 2018 liczba placówek zwiększyła się z 81. Zanotowano jednocześnie znaczący wzrost rozwoju pozainstytucjonalnych form pieczy zastępczej. W 2023 r. w województwie lubelskim w ramach rodzinnej pieczy zastępczej funkcjonowało 1750 rodzin zastępczych oraz 26 rodzinnych domów dziecka w porównaniu do roku 2018 w którym funkcjonowało o 59 rodzin zastępczych mniej tj. 1691 oraz o 10 mniej rodzinnych domów dziecka tj. 16. W roku 2023 rodzinną pieczę zastępczą opuściło 211 pełnoletnich wychowanków, natomiast instytucjonalną pieczę zastępczą opuściło 114 wychowanków. Wskazuje to na konieczność dalszej interwencji w zakresie robót budowlanych i wyposażenia infrastruktury mieszkań o charakterze treningowym i wspomagającym (w uzasadnionych przypadkach także zakup
--	---	---

stosunku do roku 2018, w którym wówczas przebywało 28,8 tys. osób. – Na dalszej pozycji uplasował się oddział kardiologiczny (36,8 tys.). W tym przypadku również charakterystyczny jest ten sam poziom liczby pacjentów, co w roku poprzednim, hospitalizowanych w 16 oddziałach liczących 487 łóżek. – Kolejne miejsce zajmuje oddział chirurgii urazowo – ortopedycznej, na którym w 2019 roku leczyło się łącznie 25,4 tys. osób, podobnie jak w roku poprzednim. Do kolejnych oddziałów szpitalnych, w których najliczniej byli leczeni pacjenci, należy zaliczyć oddział neonatologiczny (19,2 tys.) i oddział pediatryczny (18,9 tys.), z utrzymującym się stanem liczby pacjentów jak w roku poprzednim. Zauważalna jest z kolei znaczna redukcja łóżek na oddziałach pediatrycznych z 467 w roku 2018 do 380 w roku 2019 przy identycznej liczbie 22 oddziałów w tych latach. Do następnych w kolejności oddziałów o największej liczbie pacjentów należy zaliczyć: onkologiczny (17,8 tys. pacjentów), oddział urologiczny (17,4 tys. pacjentów), oddział gruźlicy i chorób płuc (17,2 tys. pacjentów), oddział otolaryngologiczny (13,6 tys. pacjentów) i oddział rehabilitacyjny (10,5 tys. pacjentów). – Zgodnie z danymi za 2020 r. zawartymi w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych liczba podmiotów POZ realizujących świadczenia na terenie województwa lubelskiego wynosiła 564. – W zakresie AOS dane za 2020 r. zawarte w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych wskazują na 1279 poradni realizujących świadczenia na terenie województwa lubelskiego. – Zgodnie z danymi Komendy Głównej Policji za 2020 rok Województwo lubelskie znajdowało się na piątym miejscu pod względem zamachów samobójczych w grupie wiekowej 0 – 18 lat.	– Następnym w kolejności znajduje się oddział kardiologiczny, na którym w 2022 r przebywało 34,9 tys. pacjentów. Na tym oddziale również odnotowano spadek liczby pacjentów w stosunku do roku 2018, w którym wówczas przebywało 36,6tys. osób. – Kolejne miejsce zajmuje oddział chirurgii urazowo – ortopedycznej, na którym w 2022 roku leczyło się łącznie 23 tys. osób. Tu również obserwujemy spadek liczby hospitalizowanych w porównaniu do 2018 r. (25,8 tys. osób). – Do kolejnych oddziałów szpitalnych, w których najliczniej byli leczeni pacjenci, należy zaliczyć oddział neurologiczny (20,3 tys. pacjentów), oddział onkologiczny (19,7tys. pacjentów), oddział pediatryczny (16,1 tys. pacjentów), oddział gruźlicy i chorób płuc (16,1 tys. pacjentów), oddział urologiczny (15,8 tys. pacjentów), oddział neonatologiczny (15,4 tys. pacjentów), oddział otolaryngologiczny (11,1 tys. pacjentów) i oddział rehabilitacyjny (10,6 tys. pacjentów). – Zgodnie z danymi za 2023 r. zawartymi w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych liczba podmiotów POZ realizujących świadczenia na terenie województwa lubelskiego wynosiła 548. – W zakresie AOS dane za 2023 r. zawarte w Bazie Analiz Systemowych i Wdrożeniowych wskazują na 1310 poradni realizujących świadczenia na terenie województwa lubelskiego.	lokali mieszkalnych na przedmiotowe cele) skierowanej w szczególności dla osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady poprawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze. W świetle postępującego starzenia się społeczeństwa Lubelszczyzny, istotne jest dalsze poszerzanie i ułatwianie dostępu do usług społecznych dla osób w podeszłym wieku, upowszechnianie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych oraz rozwój opieki wytchnieniowej, aby zapobiegać kierowaniu osób starszych do domów pomocy społecznej. Aktualnym wyzwaniem pozostaje wspieranie rozwoju środowiskowych form wsparcia. Stąd ciągle aktualne pozostaje wsparcie rozwoju infrastruktury na potrzeby realizacji usług w społeczności lokalnej w szczególności na rzecz osób z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorych i osób starszych oraz infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej, rozwoju usług w społeczności lokalnej i deinstytucjonalizacji usług. Dla ograniczenia negatywnych skutków ataku Rosji na Ukrainę w kontekście kryzysu uchodźczego skierowano działania również na wsparcie osób uciekających z terenu objętego konfliktem. W 2023 roku funkcjonowało 5 ośrodków dla cudzoziemców czyli o 1 więcej niż w 2019 roku. Założone w FEL 2021-2027 działania w utrzymują swoje pierwotne założenia. Wynika to z faktu, że jeszcze w 2022 r., czyli zaraz po wybuchu wojny, bardzo szczegółowo określono, w porozumieniu z Konsulem Generalnym Ukrainy w Lublinie, zakres wsparcia uchodźców z Ukrainy. Już na tym etapie wprowadzono do Programu odpowiednio skonstruowane systemy wsparcia żeby odpowiedzieć na skutki kryzysu za wschodnią granicą. Kluczowe znaczenie dla przeciwdziałania negatywnym trendom w obszarze włączenia i integracji społecznej ma rozwój usług świadczonych na poziomie społeczności lokalnych w formach zdeinstytucjonalizowanych. W związku z tym niezbędne są dalsze działania związane ze wsparciem infrastruktury usług społecznych, m.in. w zakresie: poprawy dostępności usług świadczonych w środowisku lokalnym i rodzinnym (przejścia od usług instytucjonalnych do usług dziennych i środowiskowych), wsparcia mieszkalnictwa o charakterze wspomagającym i chronionym, w tym również dla migrantów i cudzoziemców (zwłaszcza w obliczu wsparcia kierowanego do osób uciekających z terenów Ukrainy w związku z inwazją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę), czy deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej. W ramach FEL 2021-2027 na wsparcie infrastruktury społecznej (Działanie 7.6 Ochrona bioróżnorodności w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych i 7.7 Infrastruktura usług i integracji społecznej w ramach Zintegrowanych Instrumentach Terytorialnych) przeznaczono łącznie 25 423 076,00 euro. Docelowo w 2029 planowane jest osiągnięcie wskaźników:
---	--	---

– Przed wybuchem pandemii COVID-19 wydatki publiczne na system ochrony zdrowia stanowiły 4,8 % PKB, a więc poniżej średniej unijnej, która w 2018 r. wynosiła 7 % PKB. – W 2018 r. odsetek ludności polskiej zgłaszającej niezaspokojone potrzeby w zakresie badań medycznych wynosił 4,2 %, czyli znacznie więcej, niż odsetek ten wynosi na poziomie Unii (2 %).	– Zgodnie z danymi Komendy Głównej Policji za 2023 rok województwo lubelskie znajdowało się na szóstim miejscu pod względem zamachów samobójczych w grupie wiekowej do 18 r.ż. – Przed wybuchem pandemii COVID-19 wydatki publiczne na system ochrony zdrowia stanowiły 4,8 % PKB, a więc poniżej średniej unijnej, która w 2018 r. wynosiła 7 % PKB. W 2022 r. wydatki na opiekę zdrowotną w Polsce stanowiły 6,7% PKB. – W 2018 r. odsetek ludności polskiej zgłaszającej niezaspokojone potrzeby w zakresie badań medycznych wynosił 4,2 %, czyli znacznie więcej, niż odsetek ten wyniósł na poziomie Unii (2 %). W 2022 r. 2,3% polskiej ludności zgłosiło niezaspokojone potrzeby w zakresie badań medycznych ze względu na koszty, odległość lub czas oczekiwania, przy średniej UE – 2,2%.	- <i>Pojemność nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych</i> – 170 osób. - <i>Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne</i> – 40 szt. - <i>Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych lokali socjalnych</i> – 170 użytkowników/rok. - <i>Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych podmiotów realizujących usługi społeczne</i> - 1 478 osób/rok. Ogłoszono 2 nabory (w tym 1 w formule ZIT) na wartość dofinansowania z UE 59 793 468 zł. W chwili obecnej trwa ocena złożonych wniosków. Aktualnym celem interwencji FEL 2021-2027 pozostaje upowszechnienie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych poprzez inwestycje w infrastrukturę niezbędną do ich realizacji. Za kluczowe/priorytetowe obszary wsparcia infrastrukturalnego w ramach EFRR w obszarze usług społecznych, w dalszym ciągu, należy uznać: • wsparcie mieszkaniowe skierowane do szerokiej grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w tym dla osób w kryzysie bezdomności, osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady poprawcze czy młodzieżowe ośrodki wychowawcze oraz migrantów • rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej • zwiększenie dostępności usług świadczonych w społeczności lokalnej, w tym usług opieki długoterminowej i opieki wytchnieniowej. Sprawozdanie krajowe dla Polski (2024) wskazuje szczególnie istotne wyzwania, co opisano m.in w załącznikach 14 ZATRUDNIENIE, UMIEJĘTNOŚCI I WYZWANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ W ŚWIECIE EUROPEJSKIEGO FILARU PRAW SOCJALNYCH i 17 WYNIKI GOSPODARCZE I SPOŁECZNE NA SZCZEBLU REGIONALNYM. Zgodnie z zaleceniami wskazanymi w Ramce 4 nadal ważne jest dalsze wdrażanie planowanych priorytetów, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii (v) zwiększenie dostępu do wysokiej jakości, przystępnych cenowo i dostępnych usług długoterminowej opieki środowiskowej, przy jednoczesnej poprawie warunków pracy i równowagi między życiem zawodowym a prywatnym opiekunów. Zważywszy na bezprecedensowy napływ uchodźców z Ukrainy, system wsparcia dla obywateli państw trzecich i możliwości ich kompleksowej integracji zasługują na szczególną uwagę w kontekście przygotowań Polski do przeglądu śródkresowego. Biorąc pod uwagę utrzymujące się trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, jak i kraju, ocenia się, że sama interwencja w FEL 2021-2027 w obszarze infrastruktury społecznej nie wymaga modyfikacji jednakże konieczne jest wskazanie właściwego kodu interwencji dla wsparcia Infrastruktury mieszkaniowej dla migrantów,
--	--	--

		uchodźców i osób objętych ochroną międzynarodową lub ubiegających się o nią. W kontekście wsparcia w zakresie kultury, wskazać należy, że z informacji sygnalnej GUS w Lublinie, pn. Działalność instytucji kultury w województwie lubelskim w 2023 r. wynika, iż o 31,7% wzrosła liczby uczestników imprez zorganizowanych przez centra kultury, domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice w porównaniu do 2022 r. Dana ta pozwala zobrazować realny poziom zainteresowania wydarzeniami organizowanymi tylko przez część podmiotów mogących ubiegać się o wsparcie z programu FEL 2021-2027. Zgodnie z danymi z raportu GUS Działalność muzeów w 2023 r. w województwie lubelskim działało 56 muzeów (w 2020 – 57), które odwiedziło 1 408 558 osób, stanowi to bardzo duży wzrost (o 846 000) w stosunku do roku 2020. W FEL 2021-2027 na wsparcie rozwoju dziedzictwa kulturowego (Działanie 7.9) przeznaczono 47 519 000 euro. Dzięki m.in. tym środkom pierwotnie zaplanowano w 2029 r. osiągnięcie wskaźnika rezultatu <i>Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem</i> na poziomie 509 247 odwiedzających/rok. Jednak po analizie dotychczas podpisanych 31 umów w Działaniu 7.9 Zrównoważony rozwój dziedzictwa kulturowego 7.10 Turystyczne Lubelskie, IZ zaproponowała zwiększenie wartości docelowej na 1 017 483. W obszarze turystyki również można zanotować pozytywne trendy, tj. odnotowano o 2,8% wzrost liczby turystów w turystycznych obiektach noclegowych w porównaniu z 2022 r. W porównaniu z rokiem poprzednim w 2023 r zwiększyła się o 6,1% liczba turystycznych obiektów noclegowych, a liczba obiektów noclegowych całorocznych wzrosła o 4,4%. Według danych GUS zawartych w raporcie Turystyka w województwie lubelskim w 2023 r. w końcu lipca 2023 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 469 turystycznych obiektów noclegowych, stanowiło to 4,8% wszystkich obiektów w kraju. W porównaniu z rokiem poprzednim ich liczba zwiększyła się o 6,1%, a liczba obiektów noclegowych całorocznych wzrosła o 4,4%. Turystyczne obiekty noclegowe w województwie lubelskim to obiekty średniej wielkości dysponujące przeciętnie 55 miejscami (w kraju 81). Turystyczne obiekty noclegowe całoroczne stanowiły 66,1% wszystkich obiektów (w kraju 71,2%). W końcu lipca 2023 r. turystyczne obiekty noclegowe dysponowały 25,8 tys. miejsc, co stanowiło 3,2% ogółu miejsc noclegowych w Polsce. Ponad 18,3 tys. miejsc noclegowych w województwie (71,2% ogółu) było miejscami całorocznymi. W porównaniu z 2022 r. liczba miejsc noclegowych zwiększyła się o 1,2%, a liczba miejsc całorocznych o 2,0%.
--	--	--

		W 2023 r. w turystycznych obiektach noclegowych zatrzymało się 1191,2 tys. turystów, którym udzielono 2,4 mln noclegów. W ramach FEL 2021-2027 turystyka wspierana jest w Działaniu 7.10 Turystyczne Lubelskie, na realizację którego przeznaczono 52 521 000 euro. Do chwili obecnej ogłoszono 3 nabory na łączną wartość dofinansowania z UE wynoszącą 104 100 597,80 zł. Podpisano 16 umów na łączną kwotę dofinansowania z UE 49 679 981,79 zł.. To pokazuje większe niż dotychczas zainteresowanie regionem i jego atrakcjami kulturalnymi i turystycznymi determinując m.in. rozwój gospodarczy. Biorąc pod uwagę obserwowane trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej ocenia się, że dotychczasowa interwencja w FEL 2021-2027 w zakresie Cs 4(vi) jest aktualna i nie wymaga modyfikacji.
VIII Zwiększanie spójności społecznej FES+ CS 4 h) CS 4 i) CS 4j) 4 k) CS 4 l)		
– Zgodnie z danymi zawartymi w dokumencie „Ocena zasobów pomocy społecznej za 2020 r.” opracowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie w 2020 r., pomoc w formie świadczeń przyznana została w roku oceny 61 353 osobom z 44 127 rodzin (łącznie gminy i powiaty). W skład tych rodzin wchodziło 102 109 osób, co stanowi 4,9% mieszkańców województwa lubelskiego (w roku poprzedzającym rok oceny wskaźnik ten wynosił 5,6%). 58,3% osób, którym przyznano świadczenie, stanowiły osoby długotrwale korzystające z pomocy (35 788 osób).	Zgodnie z danymi zawartymi w dokumencie „Ocena zasobów pomocy społecznej za 2023 r.” opracowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie w 2024 r. pomoc w formie świadczeń przyznana została w roku oceny 48 139 osobom z 35 202 rodzin (61 353 osobom z 44 127 rodzin w roku 2020). W skład tych rodzin wchodziło 76 827 osób, co stanowi 3,8% mieszkańców województwa lubelskiego (102 109 osób - 4,9% w roku 2020). 55,1% osób (58,3% osób w roku 2020), którym przyznano świadczenie, stanowiły osoby długotrwale korzystające z pomocy. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w woj. lubelskim w 2022 roku osiągnął wartość 22,6%, podczas gdy jego wartość w 2020 roku wynosiła 24,4%. W obliczu trudnej sytuacji makroekonomicznej wywołanej najpierw pandemią COVID-19, a później zbrojnej napaści Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, co przełożyło się na osłabienie koniunktury gospodarczej miało znaczący wpływ na powolną zmianę wartości wskaźników ubóstwa. Mimo to spadek liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ogółem w latach 2020-2023 pozwala szacować, iż założony w	Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji realizowane jest poprzez Działanie 8.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa oraz Działanie 8.2 Ekonomia społeczna. W ostatnich latach w województwie lubelskim zauważalny jest trend spadku zagrożenia ubóstwem (Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg GUS: 2019-26,5%, 2020-24,4%, 2021-22,9%, 2022-22,6%), a co za tym również sukcesywnie maleje wskaźnik udziału beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem (Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg GUS: 2019-26,5%, 2020-24,4%, 2021-22,9%, 2022-22,6%). Podobne tendencje dotyczą liczby zarejestrowanych bezrobotnych w województwie lubelskim, których liczba spadła w przeciągu 5 lat o 11 993 osoby (o 17,29%) (wg GUS: wskaźnik bezrobotni zarejestrowani ogółem: 2019-69 379 osób, 2020-76 505 osób, 2021-66 244 osoby, 2022-61 254 osoby, 2023-57 386 osób). Z roku na rok maleje również liczba biernych zawodowo, z których najliczniejszą grupę stawiają emeryci. W II kw. 2020 r. było 763 tys. osób biernych zawodowo, z czego 64% były to osoby w wieku 55-89 lat, natomiast w II kw. 2024 r. wartość ta spadła do 712 tys. osób, z czego osoby w wieku 55-89 lat stanowiły 67%. Mając na względzie powyższe dane demograficzne w ramach renegotjacji IZ FEL proponuje obniżenie celu

	programie spadek ww. wskaźnika do poziomu 17% w roku 2030 zostanie osiągnięty. Znacząco wzrósł wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami z 13,7 % wśród ogółu pracujących II kwartale 2021 roku do 30,3 % wśród ogółu pracujących w II kwartale 2024 roku co również pozwala szacować, że osiągnięte zrealizowane zostanie wyzwanie określone w programie jako poprawa sytuacji OzN na rynku pracy poprzez wzrost wskaźnika zatrudnienia OzN w wieku produkcyjnym do 32% w 2030 r. W roku 2023 na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 18 placówek udzielających wsparcia osobom bezdomnym (3 noclegownie, 9 schronisk i 6 ogrzewalni).). Z ich usług skorzystało 1 038 osób (o 93 osoby więcej niż w 2022 r.). Z miejsc w schroniskach skorzystały 573 osoby (o 73 osoby mniej niż w 2019 r.). Z usług ogrzewalni skorzystało 260 osób (o 34 osoby mniej niż w 2019 r.), a z usług 3 noclegowni skorzystało 205 osób (o 16 mniej niż w 2022 r.). Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych jest jednym z ważniejszych powodów korzystania z pomocy społecznej i związana jest zazwyczaj z różnorodnymi problemami społecznymi (m.in. z migracje zarobkowe, rozwody, uzależnienia, bezrobocie). Na terenie województwa lubelskiego w 2023 r. funkcjonowało 58 placówek wsparcia dziennego, z których skorzystało 1 618 osób. W 2023 r. poradnictwem specjalistycznym, w szczególności prawnym, psychologicznym i rodzinnym, udzielanym osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych ośrodki pomocy społecznej objęły 2 915 rodzin (o 12 rodzin mniej niż w 2022 r.). Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem prowadzonej interwencji jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W 2023 r. interwencją objęto 212 rodzin (o 20 więcej niż w 2022 r.). Dysfunkcjonalność rodzin powoduje często konieczność umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Wg stanu na	końcowego wskaźnika produktu „Liczba osób niezatrudnionych objętych wsparciem w programie” z 8 175 na 5 313, a co za tym idzie również celu końcowego wskaźników rezultatu: „Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu” (z 5 725 na 3 720 osób) oraz „Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu” (z 3 680 na 1 393 osoby). Wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w tym migrantów realizowane jest poprzez Działanie 8.3 Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich. Wg danych publikowanych na stronie https://dane.gov.pl/ utrzymuje się wysoka liczba obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy tj. 35 406 osób, w tym 13 961 mężczyzn i 21 445 kobiet (stan na 14 maja 2024 r.). W porównaniu z danymi z 12.06.2023 r. jest to spadek o 1 507 osób, w dalszym ciągu jest to jednak znacząca liczba obywateli ukraińskich przebywających na terenie województwa lubelskiego. Zgodnie z tymi danymi mężczyźni urodzeni w latach 2006-1959 stanowią grupę 6 258 osób, zaś kobiety urodzone w latach 2006-1964 – 12 337 osób, łącznie 18 595 osób w wieku produkcyjnym. Statystyki nie obejmują osób, które utraciły status cudzoziemca np. ze względu na zgon, uzyskanie karty Polaka, karty stałego pobytu itp. Wg raportu GUS „Cudzoziemcy wykonujący pracę w Polsce w czerwcu 2024 r.” w województwie lubelskim jest 20,6 tys. obcokrajowców wykonujących pracę. W skali całego kraju największą grupę pracujących obcokrajowców stanowią Ukraińcy – 67,6%, drugą grupą pod względem wielkości są Białorusini – 11,5%. Biorąc pod uwagę powyższe dane w wyniku międzynarodowego konfliktu zbrojnego dominującą grupą wśród migrantów, szczególnie w woj. lubelskim, są w dalszym ciągu kobiety podróżujące z osobami na utrzymaniu, niemowlętami, dziećmi i osobami starszymi, przy czym duża część z nich zostaje samotnymi opiekunami w wyniku separacji rodzin. Mężczyźni w wieku produkcyjnym stanowią 17,7% wszystkich Ukraińców w województwie lubelskim, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy. Jak podaje portal www.migracje.gov.pl w 2024 roku wydano już 4 426 decyzji w sprawie pobytu czasowego obywateli ukraińskich, podczas gdy w całym roku 2023 takich decyzji było 3 498. Zasadnym zatem pozostają działania ukierunkowane na wsparcie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, w szczególności migrantów zarobkowych z jednoczesnym uwzględnieniem migracji osób, na skutek ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W Działaniu 8.3 realizującym cel Cs 4 i), ogłoszono 4 nabory, w wyniku których podpisano 14 umów na kwotę dofinansowania UE 27 046 945,92 PLN, co stanowi 48,50% alokacji
--	---	--

	koniec grudnia 2023 r. w województwie lubelskim funkcjonowały ogółem 1 742 rodziny zastępcze różnego typu. W rodzinach umieszczonych było 2 583 dzieci ogółem, z tego 1 570 w rodzinach spokrewnionych. Ponadto w województwie lubelskim funkcjonuje 27 rodzinnych domów dziecka, w których w roku oceny przebywało 194 dzieci. Rodziny zastępcze spokrewnione oraz niezawodowe funkcjonują na terenie wszystkich powiatów województwa, natomiast funkcjonowanie rodzin zastępczych zawodowych wykazało 20 powiatów/miast na prawach powiatu. Na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało jedynie 6 rodzin zastępczych specjalistycznych: w powiecie chełmskim, kraśnickim i puławskim oraz na terenie miasta Biała Podlaska. W 7 powiatach: hrubieszowskim, kraśnickim, lubelskim, puławskim, oraz w mieście Lublin w roku oceny funkcjonowało 9 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego. Nadal wiele dzieci przebywa w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Wg stanu na koniec grudnia 2023 r. w województwie lubelskim funkcjonowały 93 placówki opiekuńczo-wychowawcze. W województwie lubelskim w 2023 r. funkcjonowało 47 dziennych domów pomocy 475 klubów i innych miejsc spotkań seniorów, 3 rodzinne domy pomocy zapewniające łącznie 24 miejsca (w 2023 r. z usług rodzinnych domów pomocy skorzystało 29 osób). W stosunku do lat ubiegłych w 2023 r. wzrosła liczba podmiotów świadczących środowiskowe dzienne formy wsparcia – środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy i klubów samopomocy, oraz liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. Pomimo rozwijającej się opieki świadczonej w środowisku lokalnym, w 2023 r. w województwie lubelskim funkcjonowało 45 domów pomocy społecznej (w roku 2019 było ich 44), które 4 472 miejscami (w roku 2019 – 4 520 miejscami), a skorzystało z ich usług 4 765 osób (o 371 osób mniej niż w 20219 roku). Na umieszczenie w DPS oczekiwało 259 osób (w 2019 r. – 278 osób). W 2023 r. z pomocy w formie usług opiekuńczych w ramach zadań własnych gminy skorzystały ogółem 5 022 osoby, z usług specjalistycznych 222 osoby. W porównaniu z rokiem 2019 liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych spadła z 5 799 osób.	na działanie. Na podstawie zawartych umów 1 037 osób z krajów trzecich objętych zostało wsparciem w programie. Celem interwencji w Działaniu 8.4 jest wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie. Jak potrzebne jest wspieranie integracji społeczno-gospodarczej społeczności marginalizowanych, takich jak Romowie potwierdza raport z badania ewaluacyjnego „Programu integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014 – 2020”. Raport końcowy pokazuje, iż projekty związane z kultywowaniem tradycji i utrzymaniem tożsamości romskiej w ocenie badanych były potrzebne oraz budowały pozytywny wizerunek Roma w społeczeństwie większościowym. Ewaluatorzy rekomendują utrzymanie możliwości realizacji projektów związanych z kulturą tradycyjną i nowoczesną Romów, powinny one jednak mieć przede wszystkim charakter edukacyjny i integracyjny (skierowany zarówno do Romów i nie-Romów). Wnioski z tego badania pokazują również, iż edukacja dorosłych pozostaje ważnym obszarem wsparcia. Wśród dorosłych Romów, zwłaszcza po 35. roku życia utrzymuje się analfabetyzm. Znalezienie pracy także jest utrudnione przez brak wykształcenia i umiejętności zawodowych. Rekomenduje się zatem zwrócenie większej uwagi na edukację dorosłych, zwłaszcza w kontekście wspierania rozwoju ich umiejętności podstawowych (czytanie, pisanie, umiejętności matematyczne, cyfrowe); edukacja w tym obszarze powinna być połączona z podnoszeniem umiejętności zawodowych (najlepiej w zawodach potrzebnych w lokalnych społecznościach), które dla Romów są bardziej atrakcyjne niż sama nauka czytania i pisanie. Ponadto, na podstawie definicji wskaźnika Liczba osób należących do mniejszości, w tym społeczności marginalizowanych takich jak Romowie, objętych wsparciem w programie, mniejszości narodowe to mniejszość: białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska, żydowska oraz mniejszości etniczne: karaimska, łemkowska, romska, tatarska. W przytoczonych danych NSP 2021 w województwie lubelskim przynależność do mniejszości białoruskiej zadeklarowało 1 919 osób, litewskiej – 185 osób, niemieckiej – 1 737 osób, rosyjskiej - 579 osób, ukraińskiej – 3 347 osób oraz żydowskiej – 707 osób. Nie we wszystkich tych grupach obserwuje się zjawisko marginalizacji (nie dotyczy to m.in. mniejszości niemieckiej, białoruskiej czy ukraińskiej). Wnioskodawcy określając założenia projektu wskazują konkretną grupę i jej problemy, występujące na obszarze objętym działaniami w ramach projektu. Mając na względzie powyższe dane w ramach renegotjacji IZ FEL proponuje obniżenie celu końcowego wskaźnika produktu „Liczba osób należących do mniejszości, w tym społeczności marginalizowanych takich jak Romowie, objętych wsparciem w programie” z 940 na 694. Dodatkowo
--	---	--

	Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu ich zamieszkania. W 2023 r. z tej formy pomocy skorzystało 621 osób – o 291 osób mniej niż w 2019 r. kiedy z pomocy skorzystało 912 osób. W 2023 r. liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny wynosiła 2 379 i w stosunku do 2019 r. spadła o 101 rodzin. Liczba asystentów rodziny w roku oceny wynosiła 231 (spadek o 17 osób w porównaniu z 2019 rokiem). W województwie lubelskim 5 funkcjonujących ośrodków pomocy społecznej zostało przekształconych w centra usług społecznych poszerzając tym samym katalog świadczonych usług społecznych zgodnie z zapisami ustawy z dnia 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centra usług społecznych. W 2023 r, funkcjonowało 176 ośrodków wsparcia o różnym charakterze (czyli więcej o 32 niż w roku 2019). Spośród nich 146 było prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego (108 w 2019 r.), a 30 przez organizacje pozarządowe (36 w 2019 r.). Z pomocy ośrodków skorzystało 7 710 osób (o 2 194 osób więcej niż w 2019 roku). W 2023 r. na terenie województwa funkcjonowało 88 mieszkań chronionych treningowych i wspomaganych (o 1 mniej niż w 2022 r.). Skorzystało z nich 259 osób. Społeczność romska w Polsce, do której m.in. kierowane będzie wsparcie w województwie lubelskim, jest mniejszością narodową w przypadku, której dane liczbowe są trudne do uzyskania. Dzieje się tak ze względu na trudność w dotarciu do tej grupy, która nie jest objęta statystyką publiczną. Jednocześnie wielu Romów nie ujawnia swojej tożsamości etnicznej w spisach ludności z różnych powodów, w tym obaw przed dyskryminacją i negatywnymi stereotypami. Niemniej jednak, dostępne są pewne informacje na temat tej grupy - pochodzą z Narodowych Spisów Powszechnych (NSP). Na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 narodowość romską deklarowało zaledwie 575 mieszkańców województwa lubelskiego, z czego językiem romskim w ramach kontaktów rodzinnych posługuje się jeszcze mniejsza liczba (334 osoby). Warto podkreślić, że spośród najliczniejszych w 2011 roku grup	podjęto decyzję o zmianie wskaźnika rezultatu: z „Liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu” na „Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu”. Zmiana wskaźnika wiąże się z koniecznością określenia nowej wartości docelowej na poziomie 246 osób. Proponowany wskaźnik jest trudniejszy do osiągnięcia, jednakże łatwiejszy do monitorowania i weryfikacji (na podstawie dokumentów potwierdzających kwalifikacje/kompetencje). Celem interwencji w Działaniu 8.5 Usługi społeczne, Działaniu 8.6 Usługi zdrowotne oraz Działaniu 8.7 Usługi społeczne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych jest zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki. Zakłada się wspieranie procesu deinstytucjonalizacji, zwiększenie dostępności usług dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym OzN i seniorów. W ostatnich kilkudziesięciu latach możemy zauważyć znacznie większą intensywność starzenia się społeczeństwa. Towarzyszący temu niski przyrost naturalny sprawia, że odsetek ludzi starszych w ogólnej populacji rośnie z roku na rok. Malejąca dzietność, która w długoterminowej perspektywie także ma ogromny wpływ na kształt struktury społecznej i sytuacji gospodarczej. Według danych GUS wartość współczynnika dzietności w województwie lubelskim zmniejsza się wyraźnie latach 2020-2023, z 1,365 do 1,123. W województwie lubelskim w 2020 r. urodziło się 18 tys. dzieci, liczba ta sukcesywnie maleje i w roku 2023 na świat przyszło już jedynie 13,5 tys. dzieci, co z tym idzie rośnie indeks starości. Na koniec roku 2023 w województwie lubelskim liczba osób w wieku 65 lat i więcej wyniosła 422,5 tys., co stanowi wzrost o ponad 6% w stosunku do roku 2020 (398 tys.). Współczynnik obciążenia demograficznego (stosunek osób w wieku co najmniej 65 lat do osób w wieku 20–64 lat) w 2023 roku wzrósł do 32,6 z 29,6, w porównaniu z rokiem 2020 (2021 – 30,4, 2022 – 31,5). Wg raportu Kolejnymi województwami o dość wysokim natężeniu występowania niepełnosprawności zarówno w przypadku pełnej populacji, jak i osób w wieku 60 lat i więcej były: świętokrzyskie i lubelskie. W przypadku natężenia niepełnosprawności wśród osób starszych w województwie lubelskim na 1 000 ludności w wieku 60 lat i więcej
--	--	--

	narodowo-etnicznych największy spadek liczebności zaobserwowano w przypadku społeczności romskiej (o 29,5%). Dodatkowo w porównaniu z wynikami NSP z 2011 r. spośród najpopularniejszych języków używanych w domu w 2011 r. (poza językiem polskim) największy spadek odnotowano w przypadku języka romskiego (o 52,1%). Dane te jednoznacznie pokazują na zmniejszanie się populacji romskiej w regionie.	odnotowano 401 osób niepełnosprawnych (w tym 385 mężczyzn i 412 kobiet). Wg raportu GUS „Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań 2021” województwo lubelskie jest na drugim miejscu w przypadku wskaźnika natężenia niepełnosprawności mierzonego dla osób niepełnosprawnych w wieku 60 lat i więcej na 1 000 osób w tym wieku. W województwie lubelskim odnotowano 401 osób niepełnosprawnych (w tym 385 mężczyzn i 412 kobiet). Województwo ma również wysoki wskaźnik osób niepełnosprawnych – mierzonych wskaźnikiem na 1 000 ludności. Zgodnie z danymi pochodzącymi z NSP2021 w województwie lubelskim jest 335,1 tys. osób z niepełnosprawnościami (16,33% ogółu mieszkańców), podczas gdy w roku 2011 liczba ta wynosiła 311,8 tys. (14,33% ogółu mieszkańców). Zasadnym zatem pozostają działania ukierunkowane na poprawę dostępu do usług społecznych i zdrowotnych, w szczególności dla osób w niekorzystnej sytuacji. Powyższe potrzeby potwierdza również raport „Ocena zasobów pomocy społecznej za 2023 rok” opracowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie w 2024 r. W Działaniu 8.5, 8.6 i 8.7 realizującym cel Cs 4 k), ogłoszono 10 naborów, w wyniku których podpisano 30 umów na kwotę dofinansowania UE 82 097 910,91 PLN, co stanowi 10,58% alokacji na te trzy działania. Na podstawie zawartych umów 9 307 osób objętych zostanie usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie oraz utworzone zostaną 394 miejsca świadczenia usług w społeczności lokalnej. W FEL 2021-2027 wsparcie włączenia społecznego ma szeroki zakres – od działań aktywizujących osoby bierne zawodowo i zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, przez rozwój systemu usług społecznych i tworzenie centrów usług społecznych oraz centrów integracji cudzoziemców, po bezpośrednie wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym wsparcie finansowe na utworzenie i utrzymanie miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czy wsparcie w zakresie usług zdrowotnych skierowanych do mieszkańców województwa lubelskiego. FEL 2021-2027 przyczynia się do postępów w zakresie wdrażania Europejskiego Filaru Praw Socjalnych. Jest to widoczne przede wszystkim w odniesieniu do celu dotyczącego poziomu zatrudnienia i zmniejszania poziomu ubóstwa. Nadal istnieją jednak wyzwania w obszarach objętych celami programu działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych. Zgodnie ze sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska (załącznik nr 14) istotne jest zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, dlatego kluczowa jest kontynuacja założonych w programie FEL 2021-2027 działań w CS 4 k) i CS 4l).
--	---	--

		W świetle postępującego starzenia się społeczeństwa Lubelszczyzny, jak również ciągle niewystarczająca dostępności usług społecznych w formie zdeinstytucjonalizowanej, w tym świadczonych w społeczności lokalnej, kluczowe jest poszerzanie i ułatwianie dostępu do usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz wzmacnianie sieci wsparcia dla ich rodzin, upowszechnianie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych oraz rozwój usług sąsiedzkich, opieki wytchnieniowej, aby zapobiegać kierowaniu osób starszych do domów pomocy społecznej. Aktualnym wyzwaniem pozostaje wspieranie rozwoju środowiskowych form wsparcia w formach dziennych i całodobowych, a także wsparcia tworzenia warunków i usług w zakresie opieki osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania, w tym opieki długoterminowej. Rekomenduje się wspieranie rozwoju środowiskowych form wsparcia seniorów (m.in. dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, klubów seniora, rodzinnych domów pomocy, mieszkań treningowych i wspomaganych) dostosowanych do ich potrzeb, uwzględniających stan zdrowia i zdolności psychofizyczne, a także alternatywnych form wsparcia takich jak usługi sąsiedzkie czy teleopieka. Istotne jest również włączanie organizacji pozarządowych oraz podmiotów ekonomii społecznej w rozwój i realizację usług skierowanych do seniorów w społeczności lokalnej. Rekomenduje się wspieranie procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych, z uwzględnieniem rozwoju oferty usług opiekuńczych jak najbliżej miejsca zamieszkania, w formach dziennych, skoncentrowanych na indywidualnych potrzebach odbiorców oraz ich otoczenia – szczególnie na terenach wiejskich. Konieczne jest wsparcie procesu tworzenia centrów usług społecznych, które kompleksowo zabezpieczą potrzeby społeczności lokalnej świadcząc usługi „jednego okienka”. Konieczne jest wsparcie procesu deinstytucjonalizacji usług skierowanych do osób z niepełnosprawnością oraz ich otoczenia, w tym: rozwój usług asystenckich, opieki wytchnieniowej, specjalistycznych usług opiekuńczych, mieszkań wspieranych i treningowych, środowiskowych domów samopomocy. Niewydolność rodzin w sprawach opiekuńczo-wychowawczych prowadzi do ingerencji sądu we władzę rodzicielską i umieszczenia dziecka poza środowiskiem rodziny naturalnej (w rodzinnej pieczy zastępczej i pieczy instytucjonalnej). Kluczowym jest zatem zaoferowanie rodzinom biologicznym jak najszerszego wsparcia, mającego na celu poprawę ich potencjału wychowawczego, poprzez: dostęp do usług realizowanych w środowisku lokalnym, pomoc w opiece i wychowaniu dziecka oraz pracę z rodziną – w tym w placówkach wsparcia dziecka. Konieczne są także
--	--	---

		wszelkie działania z zakresu profilaktyki kryzysu opiekuńczo-wychowawczego poprzez dążenie do reintegracji rodziny. Dlatego istotnym działaniem jest wzrost liczby placówek wsparcia dziennego jako jedną z form wsparcia rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawczych, a także wyrównanie dysproporcji pomiędzy obszarami wiejskimi, a miejskimi w dostępie do placówek wsparcia dziennego. Ważne jest także udzielenie rodzinom pomocy na możliwie jak najwcześniejszym etapie kryzysu, istotne jest zatem wspieranie powstawania jednostek poradnictwa specjalistycznego. W celu podjęcia działań wspierających proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej ważna jest realizacja działań mających na celu pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i prowadzenia rodzinnego domu dziecka, a także wielozakresowe wsparcie rodzin zastępczych i rodzin prowadzących rodzinny dom dziecka. Istotnym elementem wsparcia świadczonego osobom opuszczającym pieczę zastępczą (w tym rodzinną i instytucjonalną), a także inne instytucje opieki całodobowej, jest objęcie ich kompleksową, wielozakresową pomocą, w szczególności w zakresie tworzenia nowych miejsc w mieszkaniach treningowych i/lub mieszkaniach wspomaganych. Istotne jest także kontynuowanie działań wspierających system adopcji (w tym wsparcie kandydatów na rodziców adopcyjnych, wielozakresowe wsparcie rodzin adopcyjnych i wspieranie działań dotyczących pomocy specjalistycznej dla rodziców adopcyjnych). W związku z powyższym niezbędne jest także promowanie idei rodzicielstwa zastępczego oraz idei adopcji (ze szczególnym uwzględnieniem dzieci starszych i dzieci z niepełnosprawnościami). Rekomenduje się ponadto objęcie szerokim wsparciem szkoleniowym kadry pracującej w obszarze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej podnoszącym jej kompetencje niezbędne w pracy z dziećmi, ich biologicznymi rodzinami, a także z rodzinami zastępczymi. Wszystkie powyżej wskazane wyzwania będą nadal realizowane przez program FEL 2021-2027. Do dnia 31 grudnia 2024 r. w Działaniach 8.8 i 8.9 ogłoszone zostały 4 nabory, w ramach których podpisane zostały 32 umowy na kwotę dofinansowania UE 42 400 150,14 PLN, co daje 38,41% alokacji na oba działania. Na podstawie podpisanych umów 8 646 osób zostanie objętych wsparciem w programie oraz zostanie utworzonych 247 miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu. Sprawozdanie krajowe dla Polski (2024) wskazuje szczególnie istotne wyzwania, co opisano m.in w załącznikach 14 ZATRUDNIENIE,
--	--	---

		UMIEJĘTNOŚCI I WYZWANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ W ŚWIETLE EUROPEJSKIEGO FILARU PRAW SOCJALNYCH I 17 WYNIKI GOSPODARCZE I SPOŁECZNE NA SZCZEBLU REGIONALNYM. Zgodnie z zaleceniami wskazanymi w Ramce 4 nadal ważne jest dalsze wdrażanie planowanych priorytetów, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii (iii) - (...) wzmocnienie środków wspierających kobiety i osoby z niepełnosprawnościami w znalezieniu pracy, m.in. przez wykorzystanie pełnego potencjału gospodarki społecznej. Biorąc pod uwagę Zalecenie 3 ujęte w zaleceniach Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski szczególnie istotnym jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w rynku pracy grup defaworyzowanych, w tym przez poprawę jakości domowej i środowiskowej formalnej opieki długoterminowej oraz dostępu do takiej opieki. W kontekście zauważalnego spadku udziału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w realizacji działań w obszarze zapewnienia równego i szybkiego dostępu do usług społecznych i zdrowotnych, rozwój zintegrowanych form świadczenia oraz rozwój procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych istotne jest włączanie organizacji pozarządowych w rozwój i realizację usług, które obecnie nie dysponują potencjałem na odpowiednim poziomie pozwalającym na wypełnienie tych istotnych zadań w obszarze usług społecznych. W dokumencie Zalecenie Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski podkreślono, że systematyczne angażowanie władz lokalnych i regionalnych, partnerów społecznych, społeczeństwa obywatelskiego pozostaje nieodzowne dla zapewnienia szerokiego poczucia odpowiedzialności za sprostanie wyzwaniom społeczno-gospodarczym stawianym przed programami. Zgodnie z zaleceniem 2 ujętym w zaleceniach Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski istotne jest podjęcie działań w celu lepszego wspierania i integracji obywateli państw trzecich. W obliczu agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę Województwo lubelskie, ze względu na bliskość granicy z Ukrainą, stało się jednym z głównych regionów, do których wjeżdżają uchodźcy z tego kraju. W 2022 r. polską granicę państwową przekroczyło 13,7 mln cudzoziemców, z czego 8,7 mln stanowili uchodźcy z Ukrainy. Znaczna część z nich — 3,7 mln osób — wjechała do Polski przez przejścia na terenie województwa lubelskiego. W 2022 r. zarejestrowano w Polsce ponad 1,51 mln wniosków o nadanie statusu cudzoziemca UKR (w woj. lubelskim ok. 70 tys.). Celem ograniczenia negatywnych skutków ataku Rosji na Ukrainę w kontekście kryzysu uchodźczego działania skierowano na włączenie osób uciekających z terenu objętego konfliktem w system
--	--	--

		wsparcia z uwzględnieniem w tych działaniach potrzeb społeczeństwa przyjmującego. W FEL 2021-2027 zaplanowano działania zapewniające wsparcie włączające w społeczeństwo przyjmujące, odpowiedni system wsparcia na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej. Założone w FEL 2021-2027 działania w utrzymują swoje pierwotne założenia. Wynika to z faktu, że jeszcze w 2022 r., czyli zaraz po wybuchu wojny, bardzo szczegółowo określono, w porozumieniu z Konsulem Generalnym Ukrainy w Lublinie, zakres wsparcia uchodźców z Ukrainy. Już na tym etapie wprowadzono do Programu odpowiednio skonstruowane systemy wsparcia żeby odpowiedzieć na skutki kryzysu za wschodnią granicą. Biorąc pod uwagę utrzymujące się trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, jak i kraju, wychodząc naprzeciw wyzwaniom stawianym w Zaleceniach Rady i sprostaniu wyzwaniom w dziedzinie włączenia społecznego określonym w Sprawozdaniu krajowym dla Polski (2024) ocenia się, że interwencja w FEL 2021-2027 w obszarze włączenia społecznego wymaga modyfikacji poprzez intensyfikację działań w przedmiotowym obszarze dzięki zaangażowaniu wyższego poziomu środków niż te jakie zakładano pierwotnie. W świetle powyższego, konieczne jest zwiększenie środków na realizację zadań w ramach CS 4h) o 6 088 571 EUR. Niemniej istotną kwestią, w świetle przytoczonych dokumentów jest konieczność włączenia działań skierowanych na budowanie potencjału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zakresie CS 4k) w celu zwiększenia ich zdolności do wypełniania zadań w obszarze zwiększania równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług społecznych. Opisane powyżej realokacje w wysokości 6 088 571,00 EUR wpłyną na zwiększenie poziomu kwoty elastyczności pozostającej do wykorzystania w Priorytecie VIII <i>Zwiększanie spójności społecznej</i>, po przeglądzie śródkresowym. Kwota elastyczności zwiększy się z kwoty 41 955 817,00 EUR, na kwotę 48 044 388,00 EUR.
IX Zaspokajanie potrzeb rynku pracy EFS+ CS 4 a) CS 4 b) CS 4 c) CS 4 d)		
Stopa bezrobocia w województwie lubelskim w grudniu 2020 r. wynosiła 8,2% (wobec 6,2% w Polsce), a wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w III kw. 2020 r. wyniósł 70,6% i był jednym z najniższych w kraju. Wynik ten w II 2020 r. był niższy o 23,8 p. proc. od zakładanej wartości wskaźnika zatrudnienia w	Stopa bezrobocia w województwie lubelskim na koniec września 2024 r. wynosiła 7,2% (wobec 5% w Polsce), a wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w II kw. 2024 r. wyniósł 76,8% . Wynik ten był niższy o 1,2 p. proc. od zakładanej wartości wskaźnika zatrudnienia w ramach	Po 24 lutego 2022 roku, województwo lubelskie, podobnie jak inne regiony, doświadczyło pewnych wahań w poziomie bezrobocia. Początkowo w obliczu zmiany sytuacji geopolitycznej, związanej z napływem uchodźców – oraz zmniejszonym popytem w niektórych sektorach gospodarki, można było zaobserwować wzrost liczby bezrobotnych. Jednak w miarę jak region adaptował się do nowej sytuacji, poziom bezrobocia zaczął się stabilizować,

ramach deklaracji zaangażowania na rzecz praw społecznych z Porto (78% do 2030 roku). Według danych GUS w II kwartale 2021 roku w województwie lubelskim odsetek pracujących kobiet wyniósł 46% wśród ogółu pracujących. Współczynnik aktywności zawodowej w II kwartale 2021 roku w województwie lubelskim wyniósł 57,6%. Dla kobiet natomiast współczynnik ten miał wartość 50,9%. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w województwie lubelskim w II kwartale 2021 roku wyniósł 54,2%, dla kobiet było to 48,1%, a dla osób z niepełnosprawnościami 19,8%. W województwie lubelskim na koniec października 2021 roku zarejestrowane były 65 242 osoby bezrobotne, z czego 51,1% stanowiły kobiety, a 5,2% ogółu to osoby z niepełnosprawnościami. Na koniec maja 2022 r. w urzędach pracy województwa lubelskiego w rejestrach odnotowano 1201 obywateli Ukrainy zarejestrowanych jako osoby bezrobotne na podstawie przepisów Ustawy z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dane WUP w Lublinie).	deklaracji zaangażowania na rzecz praw społecznych z Porto (78% do 2030 roku). Według danych GUS w II kwartale 2024 roku w województwie lubelskim odsetek pracujących kobiet wyniósł 45,68 % wśród ogółu pracujących. Współczynnik aktywności zawodowej w II kwartale 2024 roku w województwie lubelskim wyniósł 55,9%. Dla kobiet natomiast współczynnik ten miał wartość 48,7 %. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w województwie lubelskim w II kwartale 2024 roku wyniósł 54,5%, dla kobiet było to 47,9%, a dla osób z niepełnosprawnościami 30,3%. W województwie lubelskim na koniec 2024 września 2024 roku zarejestrowane było 53 628 osób bezrobotnych, z czego 49,8% stanowiły kobiety, a 6,4% ogółu to osoby z niepełnosprawnościami. Zgodnie ze Statystykami dotyczącymi rynku pracy w województwie lubelskim, w ewidencji urzędów pracy na koniec marca 2024 r. odnotowano 19 236 bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych. W odniesieniu do ogólnej liczby bezrobotnych stanowili oni 33%. Na koniec czerwca 2024 r. w urzędach pracy województwa lubelskiego w rejestrach odnotowano 842 obywateli Ukrainy, w tym 793 zarejestrowanych jako osoby bezrobotne na podstawie przepisów Ustawy z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dane WUP w Lublinie), co stanowi 6,7% w skali kraju. Zauważalna jest tendencja spadkowa liczby zarejestrowanych obywateli Ukrainy w województwie lubelskim w stosunku do analogicznego okresu w latach 2022 i 2023, gdzie wynosiła odpowiednio 1 109 i 1 024 osoby. Istotnie maleje również liczba nowych rejestracji obywateli Ukrainy, która w I półroczu 2024 roku wyniosła 791 w stosunku do liczby rejestracji w analogicznym okresie 2023 roku - 1 270 oraz w okresie 24.02.2022 r.– 31.06.2022 r. - 2 160. Odnotować można również spadek powiadomień o powierzeniu pracy obywatelom Ukrainy, który na koniec I półrocza 2024 r. wyniósł 9 312, co stanowi jedynie 1,84 % wartości dla całego kraju, podczas gdy wartość dla województwa mazowieckiego wynosi 22,78% wartości krajowej. W okresie od 24.02.2022 r. do 30.06.2024 r. odnotowano 6 229 (4,8% ogółu w kraju) wyrejestrowań obywateli Ukrainy. Dane te świadczą o zmniejszającej się	a liczba ofert pracy wzrosła dzięki nowym inwestycjom i zatrudnianiu uchodźców. O zmianach, jakie dokonały się na rynku pracy, świadczy kształtowanie się udziału bezrobotnych w populacji aktywnych zawodowo, czyli stopa bezrobocia. Poziom tego wskaźnika jest ściśle związany z liczbą zarejestrowanych bezrobotnych. Jeżeli mamy do czynienia ze wzrostem liczby rejestrujących się osób, również stopa bezrobocia rośnie i odwrotnie. Zauważalna jest poprawa sytuacji na rynku pracy gdzie zanotowano zmniejszenie się ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych oraz spadek stopy bezrobocia zarówno w województwie lubelskim, jak i kraju. Jednym z podstawowych wskaźników rynku pracy jest wskaźnik zatrudnienia. Mówi o procentowym udziale ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności danej kategorii (wyróżnianej ze względu na wiek, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania itp.). Najczęściej i zgodnie z BAEL (Badaniem Aktywności Ekonomicznej Ludności) wskaźnik zatrudnienia oznacza udział pracujących w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej. W odniesieniu do roku 2021 odnotowano wzrost wskaźnika zatrudnienia w województwie lubelskim zarówno w odniesieniu do ogółu, jak i kobiet. Jednak w przypadku wskaźnika zatrudnienia kobiet wzrost jest znaczący tj. o 22,4 p.p. Wraz ze wzrostem zatrudnienia, spadał poziom bezrobocia wśród kobiet z 33 100 w roku 2021 do 26 795 w roku 2024. Udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych w 2024 r. wyniósł 49,2 proc. W porównaniu do stanu z końca 2021 r. liczba bezrobotnych kobiet zmniejszyła się o 6 305, czyli o 19 proc. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w woj. Lubelskim – wartość wskaźnika wg stanu na grudzień 2020 r. wynosiła 70,6%, natomiast w II kwartale 2024 r. wzrosła o 6,2 p.p. do wartości 76,8%. W odniesieniu do celu wskazanego w Umowie Partnerstwa dla Polski określonego na 2030 r. do wartości 78,30% w przypadku województwa lubelskiego pozostaje do osiągnięcia 1,50 p.p. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w woj. lub. - osoby z niepełnosprawnościami – wartość wskaźnika wg stanu na II kwartał 2021 r. wynosiła 13,7%, natomiast w roku 2023 r. wzrosła o 2,7 p.p. do wartości 16,4%. W odniesieniu do celu wskazanego w UP dla Polski określonego na 2030 r. do wartości 40% w przypadku województwa lubelskiego pozostaje do osiągnięcia 23,6 p.p. Współczynnik aktywności zawodowej określa stosunek osób aktywnych zawodowo (osoby zatrudnione + osoby bezrobotne) do całkowitej liczby ludności w wieku 15-89 lat. Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym większa część ludzi w wieku produkcyjnym pracuje zawodowo. W odniesieniu do roku 2020 współczynnik
--	---	--

	liczbie obywateli Ukrainy pozostających w rejestrach PSZ, które stanowią populację osób możliwych do objęcia wsparciem w programie.	aktywności zawodowej wzrost zarówno w odniesieniu do kobiet jak i mężczyzn. Wśród osób biernych zawodowo w województwie lubelskim przeważają kobiety i w odniesieniu do II kwartału roku 2021 w II kwartale roku 2024 nastąpił wzrost ich liczby o 8 tysięcy. Natomiast liczba biernych zawodowo mężczyzn pozostaje bez zmian. Najczęstszym powodem bierności zawodowej jest nabycie uprawnień emerytalnych. W odniesieniu do roku 2021 w roku 2023 spadła wartość odsetka biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu zarówno w województwie lubelskim, jak i w kraju. Zmiany demograficzne związane ze starzeniem się ludności stanowią jedno z głównych wyzwań dla współczesnego rynku pracy. Systematycznie wzrasta odsetek osób, które przekroczyły 55 rok życia. Sukcesywnie wzrasta wskaźnik zatrudnienia w wieku 55-64 lata zarówno w województwie lubelskim, jak i w kraju. Wzrasta również odsetek osób dorosłych w wieku 25-64 lata, które uczestniczą w kształceniu i szkoleniu. Stopa bezrobocia w województwie lubelskim na koniec września 2024 r. wynosiła 7,2%, a wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w II kw. 2024 r. wyniósł 76,8%. Wynik ten był niższy o 1,2 p. proc. od zakładanej wartości wskaźnika zatrudnienia w ramach deklaracji zaangażowania na rzecz praw społecznych z Porto (78% do 2030 roku). Biorąc pod uwagę dane wyjściowe, zgodnie z którymi stopa bezrobocia w województwie lubelskim w grudniu 2020 r. wynosiła 8,2%, a wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w III kw. 2020 r. wyniósł 70,6% zaobserwować można niewielki wzrost wskaźnika zatrudnienia ogółem w 2024 r. Zanotowano nieznaczny spadek wskaźnika zatrudnienia kobiet z 48,1% wśród ogółu pracujących w II kwartale 2021 roku do 47,9 % wśród ogółu pracujących w II kwartale 2024 roku. Znacząco wzrósł wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami z 13,7 % wśród ogółu pracujących w II kwartale 2021 roku do 30,3 % wśród ogółu pracujących w II kwartale 2024 roku. Należy podkreślić tendencję wzrostową wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w woj. lubelskim z 70,6% (IV kw. 2020 r.) do 76,8% (II kw 2024 r.). Wg danych WUP - Kwartał w liczbach według stanu na 31 marca 2024 roku Osoby bez kwalifikacji zawodowych na koniec marca 2024 r. stanowili 33% ogólnej liczby bezrobotnych w województwie lubelskim. W kraju wskaźnik ten wyniósł 32,4% populacji bezrobotnych. Spośród bezrobotnych bez
--	--	---

		kwalfikacji zawodowych w województwie lubelskim 7% posiadało prawo do zasiłku. Wg danych WUP - Kwartał w liczbach według stanu na 31 grudnia 2023 roku Osoby bez kwalifikacji zawodowych na koniec grudnia 2023 r. stanowili 32,8% ogólnej liczby bezrobotnych. W kraju wskaźnik ten wyniósł 32,3% populacji bezrobotnych. Odnutowano nieznaczny wzrost liczby osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach, wśród ogółu bezrobotnych. Istotnym jest zatem podjęcie kompleksowych działań mających na celu aktywizację zawodową osób o niskich kwalifikacjach poprzez edukację, podjęcie działań związanych z zatrudnieniem, rozwojem, podnoszeniem kwalifikacji zawodowych oraz umiejętności personalnych, które dodatkowo będą odpowiadały na zapotrzebowanie rynku pracy. Ogólnie zauważalna jest poprawa sytuacji na rynku pracy gdzie zanotowano zmniejszenie się ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych oraz spadek stopy bezrobocia. Postęp w zakresie rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych prowadzi do istotnych zmian w systemie społeczno-gospodarczym. Rewolucja w dziedzinie przechowywania, przetwarzania i przesyłania informacji sprawia, że odnosząc się do tego systemu, posługujemy się obecnie takimi koncepcjami, jak społeczeństwo informacyjne czy gospodarka oparta na wiedzy. Stawia to poważne wyzwania w dziedzinie umiejętności cyfrowych, coraz bardziej pożądanym na rynku pracy, ale i coraz bardziej niezbędnym w życiu codziennym. Brak tych umiejętności, ich nieodpowiedni poziom czy niedopasowanie do potrzeb mogą stanowić istotną barierę w rozwoju gospodarczym. Przechodząc do wsparcia konkretnych uczestników rynku pracy próbujących poprawić swoją sytuację należy upatrywać szans właśnie w zdobywaniu i rozwoju kompetencji cyfrowych. Z ekspertyz przeprowadzonych przez WUP w Lublinie pt. „Lubelski Rynek Pracy 2030” w 2021 r. oraz przeprowadzonej w 2022 r. pt. „Kwalifikacje szkolnictwa branżowego w scenariuszach przyszłości dla województwa lubelskiego. Lubelski Rynek Pracy 2030” wynika, iż inwestowanie w umiejętności cyfrowe może być istotne w kontekście możliwości odnalezienia się na lokalnych i nie tylko lokalnych, rynkach pracy. Odpowiedź na te wyzwania odnajdujemy w Programie. W świetle sytuacji społeczno–gospodarczej regionu (opisanej w Analizie i ocenie sytuacji społeczno – gospodarczej regionu) ważne jest dalsze wdrażanie planowanych priorytetów, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. kwestii inwestycji w umiejętności, zwłaszcza w uczenie się dorosłych oraz umiejętności cyfrowe i ekologiczne.
--	--	---

		Zatem w projektach wdrażanych przez WUP w Lublinie w ramach CS 4a kładziony jest nacisk m.in. na zapewnienie, w szczególności osobom młodym bezrobotnym, w tym osobom z kategorii NEET, wsparcia umiejętności cyfrowych lub niezbędnych do podjęcia pracy w sektorze zielonej gospodarki. W aspekcie społecznym istotne jest tworzenie długofalowej polityki migracyjnej, która zapewni mądre i efektywne włączanie uchodźców na rynku pracy, świadczenie usług społecznych czy też uregulowanie oraz systemowe rozwiązanie kwestii mieszkaniowych. Z badań NBP wynika, że 71% przebywających na terenie województwa lubelskiego uchodźców stanowią osoby w wieku produkcyjnym, posiadające wykształcenie wyższe (59%) lub średnie (25%). Stwarza to szansę na uzupełnienie niedoborów w zatrudnieniu w różnych sektorach gospodarki, adekwatnie do wykształcenia, np. w usługach informatycznych, medycznych czy też rolnictwie. Istotną barierą utrudniającą podjęcie stałej pracy jest brak lub słaba znajomość języka polskiego. Z tego powodu obywatele Ukrainy częściej podejmują pracę sezonową lub w zawodach poniżej swoich kwalifikacji. Stąd wyzwaniem jest wdrożenie programów i projektów z zakresu nauki języka polskiego, a także doradztwa zawodowego, które ułatwią komunikację i nawiązanie kontaktów z pracodawcami, umożliwiając uchodźcom podjęcie zatrudnienia na miarę posiadanych kwalifikacji. Na koniec maja 2022 r. w urzędach pracy województwa lubelskiego w rejestrach odnotowano 1201 obywateli Ukrainy zarejestrowanych jako osoby bezrobotne na podstawie przepisów Ustawy z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dane WUP w Lublinie). Z kolei na koniec czerwca 2024 r. w urzędach pracy województwa lubelskiego w rejestrach odnotowano 842 obywateli Ukrainy, w tym 793 zarejestrowanych jako osoby bezrobotne na podstawie przepisów Ustawy z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dane WUP w Lublinie). Zauważalna jest zatem tendencja spadkowa liczby zarejestrowanych bezrobotnych obywateli Ukrainy w województwie lubelskim. Istotnie maleje również liczba nowych rejestracji obywateli Ukrainy, która w I półroczu 2024 roku wyniosła 791 w stosunku do liczby rejestracji w analogicznym okresie 2023 roku - 1 270 oraz w okresie 24.02.2022 r.– 31.06.2022 r. - 2 160. Odnosić można również spadek powiadomień o powierzeniu pracy obywatelom Ukrainy, który na koniec I półrocza 2024 r. wyniósł 9 312, co stanowi jedynie 1,84 % wartości dla całego kraju, podczas gdy wartość dla województwa mazowieckiego wynosi 22,78% wartości krajowej. W okresie od 24.02.2022 r. do 30.06.2024 r. odnotowano 6 229 (4,8% ogółu w kraju)
--	--	--

		wyrejestrowań obywateli Ukrainy. Dane te świadczą o zmniejszającej się liczbie obywateli Ukrainy pozostających w rejestrach Państwowych Służb Zatrudnienia. Odnotować należy również nieznaczne spadki odsetka osób biernych zawodowo z powodu obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu w woj. lubelskim z 6,1% (2021 r.) do 6% (2023 r.). Pozytywnym zjawiskiem jest również znaczący wzrost wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w woj. lubelskim z 48,3% (III kw 2020 r.) do 62,5% (II kw 2024 r.). Odpowiadając na zalecenie 3 ujęte w zaleceniach Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski kluczowe będzie zapewnienie uczestnictwa w rynku pracy grup defaworyzowanych tj. m.in osób starszych, kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób młodych, osób o niskich kwalifikacjach i osób z doświadczeniem uchodźczym. Interwencja FEL 2021-2027 również koncentruje się w obszarze rynku pracy na: • wsparciu działań na rzecz większego dostępu do zatrudnienia dla wszystkich osób poszukujących pracy, poprzez aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy, w tym zwłaszcza dla znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy: kobiet, osób młodych (w tym NEET), osób starszych, osób długotrwale bezrobotnych i osób o niskich kwalifikacjach i kompetencjach, osób z niepełnosprawnościami; • zwiększeniu mobilności zawodowej osób poszukujących pracy w wyniku działań w ramach sieci EURES dostosowanych do realnych potrzeb rynku pracy województwa lubelskiego; • przeciwdziałaniu segmentacji rynku pracy m.in. poprzez zapewnienie większego dostępu do stabilnego zatrudnienia oraz możliwości podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dla osób zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych, ubogich pracujących i osób odchodzących z rolnictwa; • dostosowaniu przedsiębiorstw do zmieniających się warunków na rynku, w tym utrzymaniu istniejących miejsc pracy w regionie, przystosowaniu pracowników i pracodawców do zmian zachodzących na rynku pracy czy poprawie jakości zarządzania zasobami ludzkimi; • działaniach ukierunkowanych na oddziaływanie na rynek pracy poprzez przeciwdziałanie dezaktywizacji zawodowej z przyczyn zdrowotnych; • realizacji działań wydłużających aktywność zawodową osób starszych oraz zwiększanie zasobów wykwalifikowanych pracowników;
--	--	---

		• budowaniu zdolności partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego i wzmocnieniu dialogu społecznego, aby skutecznie odpowiedzieć na wyzwania w obszarze rynku pracy. Biorąc pod uwagę trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej w obszarze rynku pracy województwa lubelskiego, ocenia się, że zaplanowana interwencja w FEL 2021-2027 w tym obszarze jest skuteczna, zgodna z kierunkiem określonym w Sprawozdaniu krajowym dla Polski (2024), Zaleceniach Rady - Zalecenie w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski i w ogólnym podejściu nie wymaga modyfikacji. Konieczne jest jednak otwarcie programu na bieżące potrzeby rynku pracy w obszarze działań zaplanowanych w ramach sieci EURES. Realne potrzeby rynku pracy zostaną określone na podstawie szczegółowych badań potrzeb rynku pracy województwa lubelskiego i na ich podstawie zostaną określone dokładne kierunki wsparcia kierowanego do odbiorców. Proponuje się zatem zastosowanie zapisów programu w przedmiotowym zakresie na wyższym poziomie ogólności. W ramach FEL 2021 – 2027 według stanu na 31.12.2024 r. w Cs 4a) ogłoszono 5 naborów (po dwa nabory w ramach Działania 9.1 Aktywizacja zawodowa – projekty PUP (tryb naboru niekonkurencyjny) i Działania 9.2 Aktywizacja zawodowa oraz jeden nabór w ramach Działania 9.8 Aktywizacja zawodowa – projekty OHP), których wartość alokacji (wkład UE) wyniosła łącznie ponad 275 mln zł. Podpisano 107 umów o wartości wkładu UE wynoszącej prawie 250 mln zł. W ramach przedmiotowych naborów przewidziano wsparcie w zakresie m.in.: • kompleksowej aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych (w tym dotacje na samozatrudnienie) w celu zwiększenia ich szans na znalezienie zatrudnienia (projekty PUP), • aktywizacji zawodowej osób młodych w wieku 18-29 lat należących do grupy NEET, które znajdują się w trudnej sytuacji na rynku pracy w ramach Inicjatywy ALMA, • poprawy sytuacji na rynku pracy osób ubogich pracujących oraz osób zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, cywilnoprawnych, • kompleksowej aktywizacji zawodowej na rzecz osób młodych znajdujących się w szczególnej sytuacji (projekt OHP). Na podstawie podpisanych umów 11 502 osoby bezrobotne, w tym długotrwale bezrobotne zostały objęte wsparciem w programie. Natomiast 6 879 osób pracowało po opuszczeniu programu.
--	--	---

		W ramach FEL 2021 – 2027 według stanu na 31.12.2024 r. w Cs 4b) (Działanie 9.3 Wsparcie instytucji rynku pracy) ogłoszono 3 nabory, których wartość alokacji (wkład UE) wyniosła łącznie prawie 17,5 mln zł. Podpisano 3 umowy o wartości wkładu UE wynoszącej ponad 11,6 mln zł. W ramach przedmiotowych naborów przewidziano następujące typy projektów: • Prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz dotyczących sytuacji na regionalnym i lokalnym rynku pracy w ramach regionalnych obserwatoriów rynku pracy, • Wsparcie PSZ w świadczeniu usług w ramach sieci EURES: mające na celu zwiększenie pomocy dla polskich pracodawców w pozyskiwaniu pracowników z innych państw członkowskich UE/EFTA (w tym migrantów powrotnych) oraz w celu pomocy polskim bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia za granicą na unijnym rynku pracy przy zachowaniu równowagi na regionalnych i lokalnych rynkach pracy • Wsparcie PSZ w świadczeniu usług w ramach sieci EURES: mające na celu realizację działań skierowanych do odbiorców usług sieci EURES w tym osób bezrobotnych, poszukujących pracy, migrantów powrotnych, uczniów szkół ponadpodstawowych, studentów oraz polskich i zagranicznych pracodawców. W ramach podpisanych umów łącznie wsparciem zostało objętych 28 osób. Ponadto na podstawie podpisanych umów 24 osoby uzyskują kwalifikacje po opuszczeniu programu. W ramach FEL 2021 – 2027 według stanu na 31.12.2024 r. w Cs 4c) (Działanie 9.4 Zrównoważony rynek pracy) ogłoszono 1 nabór, którego wartość alokacji (wkład UE) wyniosła prawie 21 mln zł. W ramach tego naboru podpisano 21 umów o wartości wkładu UE wynoszącej ponad 20 mln zł. W ramach przedmiotowego naboru przewidziano następujące typy projektów: • Typ 1. Kompleksowa aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy, ukierunkowana na wsparcie zrównoważonego udziału w rynku pracy, a zwłaszcza kobiet, poprzez wsparcie m.in. psychologiczne, doradcze, szkoleniowe, mechanizm referencji. • Typ 2. Wsparcie w zakresie sprawowania opieki nad dzieckiem lub członkiem rodziny potrzebującym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (wsparcie towarzyszące działaniom skierowanym na aktywizację zawodową).
--	--	---

		• Typ 3. Upowszechnianie elastycznych form zatrudnienia i pracy w obniżonym wymiarze czasu oraz inne działania zapewniające większą równowagę między życiem zawodowym, a prywatnym, poprzez działania świadomościowe wśród pracodawców i pracowników. • Typ 4. Wzmacnianie kompetencji kadry zarządzającej w zakresie stosowania elastycznych form zatrudnienia i czasu w obniżonym wymiarze i dostosowania środowiska pracy do potrzeb pracowników. • Typ 5. Wsparcie kosztów readaptacji osób powracających do pracy po długotrwałej nieobecności u danego pracodawcy. Na podstawie podpisanych umów 667 osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych zostało objętych wsparciem w programie. Natomiast 116 osób uzyskało kwalifikacje po opuszczeniu programu. W ramach FEL 2021 – 2027 (według stanu na 31.12.2024 r.) w Cs 4d) ogłoszono 5 naborów, których wartość alokacji (wkład UE) wyniosła łącznie prawie 132 mln zł. Podpisano w nich 42 umowy o wartości wkładu UE wynoszącej ponad 103,8 mln zł. W ramach przedmiotowych naborów przewidziano wsparcie w zakresie m.in.: • programów kompleksowej rehabilitacji ułatwiających powrót do pracy, • opracowania i realizacji programów profilaktycznych/rehabilitacyjnych dotyczących chorób związanych ze środowiskiem pracy, • usług rozwojowych w Podmiotowym Systemie Finansowania dla pracodawców i ich pracowników, zgodnych z ich zidentyfikowanymi potrzebami (system popytowy w oparciu o BUR), • kompleksowych działań służącym wydłużeniu zdolności do pracy osób starszych, rozwijania kompetencji osób starszych, promowania zdrowego i aktywnego starzenia się. • wsparcia pracodawców we wprowadzaniu elastycznych form zatrudnienia, w tym we wprowadzaniu pracy zdalnej, • outplacement dla pracowników zagrożonych zwolnieniem, przewidzianych do zwolnienia, zwolnionych z przyczyn nie dotyczących pracownika lub osób odchodzących z rolnictwa. Środki na zwiększenie alokacji w CS 4h) pochodzić będą z realokacji części środków z Działania 9.2 Aktywizacja zawodowa CS 4 a) w kwocie 4 175 618 EUR oraz Działania 9.3 Wsparcie instytucji rynku pracy CS 4 b) w kwocie 1 912 953 EUR. Biorąc pod uwagę wysokość alokacji zaplanowanej w ramach Działania 9.2 po dokonaniu analizy możliwości wsparcia polegającego na realizacji ukierunkowanych schematów mobilności transnarodowej (USMT) w ramach sieci zdiagnozowano, że brak jest
--	--	--

		akredytowanych podmiotów zewnętrznych, które mogłyby aplikować w ramach przedmiotowego Działania, a Powiatowe Urzędy Pracy jako podmioty, które takie uprawnienia posiadają z mocy ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U.2024, poz. 475, z późn. zm.) nie wyraziły zainteresowania realizacją projektów z tego obszaru. Biorąc również pod uwagę oszczędności w ramach już realizowanych umów, wysokość alokacji przeznaczoną na nabory planowane w przyszłości podjęto decyzję o przeniesieniu pozostałych środków w Działaniu 9.2 na realizację wsparcia w Działaniu 8.1. Pozostająca w Działaniu 9.2 alokacja w wysokości 17 995 169 EUR adekwatna będzie do potrzeb w zakresie interwencji i pozwoli na osiągnięcie celów programu. W Działaniu 9.3 dokonano oszacowania kosztów, które będą niezbędne do realizacji zadania w ramach sieci EURES, a także wzięto pod uwagę oszczędności w ramach już realizowanych umów oraz wysokość alokacji przeznaczoną na nabory planowane w przyszłości. Na tej podstawie podjęto decyzję o przeniesieniu pozostałych środków w Działaniu 9.3 na realizację wsparcia w Działaniu 8.1 – CS 4h). Pozostająca w Działaniu 9.3 alokacja w wysokości 15 787 047 EUR adekwatna będzie do potrzeb w zakresie interwencji i pozwoli na osiągnięcie celów programu. Opisane powyżej realokacje w łącznej kwocie 6 088 571,00 EUR wpłyną na zmianę poziomu kwoty elastyczności pozostającej do dyspozycji w Priorytecie IX Zaspokajanie potrzeb rynku pracy, po przeglądzie śródkresowym. Kwota elastyczności zmniejszy się z kwoty 36 967 825,00 EUR, do kwoty 30 879 254,00 EUR. W ramach renegotiacji IZ FEL proponuje obniżenie celu końcowego wskaźnika Liczba osób bezrobotnych w tym długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie z 1 390 na 960. Celem interwencji w Działaniu 9.4 Zrównoważony rynek pracy jest wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Mając na względzie statystyki dotyczące liczebności osób bezrobotnych w woj. lubelskim opracowane przez WUP oraz dane GUS dotyczące lat 2021 – 2024 można mówić o stałym trendzie systematycznego spadku liczebności osób bezrobotnych w roku 2024 o 21,1% w stosunku do roku 2021 (liczba osób w roku 2021 - 19 353, liczba osób w roku 2024 - 15 273). Zgodnie z założeniami Działania 9.4 Zrównoważony rynek pracy wsparcie mogą uzyskać również osoby bierne zawodowo (osoby powracające na rynek pracy np. osoby powracające z urlopu wychowawczego), zatem wskaźnik ten nie będzie się odnosił do 100% grupy docelowej w stosunku do
--	--	--

		pierwotnych założeń przyjętych w Metodocy EFS+ (pierwotnie w Metodocy EFS+ nie zakładano udziału osób biernych zawodowo w grupie docelowej projektów realizowanych w Działaniu 9.4 Zrównoważony rynek pracy). Mając na względzie powyższe założona wartość wskaźnika wymaga korekty uwzględniającej proporcjonalny udział osób bezrobotnych w grupie docelowej oraz aktualizacji kosztu jednostkowego udziału w projekcie. Z danych historycznych uzyskanych na bazie Działania 9.1 RPO WL (PI8i) wynika, iż liczba osób biernych zawodowo w stosunku do osób objętych wsparciem w projektach wynosiła 15,92%. Należy jednocześnie uwzględnić populację osób biernych zawodowo w województwie lubelskim, która wynosiła w marcu 2021 r. 720,4 tys. tj. 43,6% ludności w wieku 15 lat i więcej o ustalonym statusie zawodowym na rynku pracy (w kraju 12331,8 tys., tj. 40,8%).
X Lepsza edukacja EFS+ CS 4 e) CS 4 f) CS 4 g)		
Bariery związane z sytuacją materialną 44 127 rodzin – niekorzystna sytuacja dzieci ze względu na niski status wielu rodzin negatywnie wpływają na dostęp do wysokiej jakości edukacji, zwłaszcza na obszarach słabo skomunikowanych i wiejskich. Wyniki egzaminów zewnętrznych pokazują dysproporcję między jakością edukacji w województwie lubelskim (zgodnie z danymi za 2021 r.). O ile, średnia wojewódzka (62,98%) jest powyżej średniej krajowej (56,92 %), o tyle większość powiatów osiąga wyniki odbiegające od krajowych (angielski: 18 z 24 powiatów poniżej średniej krajowej, matematyka: 16 powiatów). Najsłabsze wyniki notowane są z matematyki (zdawalność na poziomie 47 %). Widoczne jest zróżnicowanie osiągnięć ze względu na lokalizację szkoły - zdawalność egzaminów ósmoklasisty jest nawet o 44 pkt% niższa (w przypadku egzaminu z języka obcego) na wsi niż w większych miastach. Analogiczna sytuacja dotyczy egzaminu maturalnego, gdzie zdawalność wynosi 73,1%, przy średniej krajowej 74,5%, co oznacza 14. miejsce w kraju.	Bariery związane z sytuacją materialną 35 104 rodzin – niekorzystna sytuacja dzieci ze względu na niski status wielu rodzin negatywnie wpływają na dostęp do wysokiej jakości edukacji, zwłaszcza na obszarach słabo skomunikowanych i wiejskich. Wyniki egzaminów zewnętrznych pokazują dysproporcję między jakością edukacji w województwie lubelskim (zgodnie z danymi za 2023 r.). O ile, średnia wojewódzka (70,00%) jest powyżej średniej krajowej (65,75 %), o tyle większość powiatów osiąga wyniki odbiegające od krajowych (angielski: 19 z 24 powiatów poniżej średniej krajowej, matematyka: 17 powiatów). Najsłabsze wyniki notowane są z matematyki (zdawalność na poziomie 53 %). Widoczne jest zróżnicowanie osiągnięć ze względu na lokalizację szkoły - zdawalność egzaminów ósmoklasisty jest nawet o 31 pkt% niższa (w przypadku egzaminu z języka rosyjskiego) na wsi niż w większych miastach. Analogiczna sytuacja dotyczy egzaminu maturalnego, gdzie zdawalność wynosi 70,2%, przy średniej krajowej 74,6%, co oznacza 14. miejsce w kraju.	Edukacja jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na rozwój społeczeństwa oraz jednostki. Jest kluczowa dla podnoszenia m.in. kwalifikacji zawodowych czy kompetencji społecznych, przez co jak żaden inny obszar wsparcia oddziałuje bezpośrednio na rynek pracy czy włączenie społeczne. Porównanie kluczowych danych pozwala zauważyć pozytywne zmiany w obszarze edukacji w województwie lubelskim: • spadek liczby rodzin w niekorzystnej sytuacji materialnej utrudniającej dostęp dzieci do edukacji – z 44 127 do 35 104, • wyższy odsetek osób dorosłych uczestniczących w kształceniu czy szkoleniu – wzrost z 4,3% na 8,0 % w 2023 r., co jest kluczowe w kontekście dokumentu pn. „Zalecenie Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski”, • mniejszy odsetek osób bez stażu pracy wśród bezrobotnych – spadek z 22 % do 18,1%, • wyższy odsetek dzieci w wieku od 3 do 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym - wzrost z 90,9 % do 93,0 % w roku szkolnym 2023/2024,

Wśród mieszkańców woj. lubelskiego przeważają osoby z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym (28 %), a taki poziom wykształcenia dominuje wśród bezrobotnych w województwie (25%). Pomimo odnotowanego w ostatnich latach znaczącego postępu w dostępie do edukacji przedszkolnej, konieczne jest podejmowanie dalszych działań w tym zakresie, szczególnie na terenach wiejskich. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych edukacją przedszkolną w 2020 r. na obszarach wiejskich województwa wyniósł jedynie 61,8 %, w kraju 62.6%. Udział osób dorosłych z województwa lubelskiego w kształceniu lub szkoleniu w 2020 r. (4,3%) kształtuje się na poziomie wyższym niż średnia krajowa (3,7%), ale nadal jest o wiele niższy niż średnia w UE (9,2%). W roku szkolnym 2020/21 spośród wszystkich dzieci w wieku od 3 do 6 lat mieszkających w województwie lubelskim wychowaniem przedszkolnym objętych było 90,9 % dzieci. Na przestrzeni ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost tego wskaźnika (w poszczególnych latach szkolnych przedstawiał się następująco: 2015/16 - 67,5%, 2016/17 – 79,0%, 2017/18 – 83,2%, 2018/19 – 86,0%), 2019/20 87,0%. Tymczasem odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe w województwie lubelskim jest jednym z najniższych w Polsce (w 2020 r. średnia dla kraju wynosiła 50,3%, tymczasem w województwie lubelskim jedynie 42,7% osób posiadało takie umiejętności). Co prawda, zdawalność egzaminu zawodowego ogółem dla województwa lubelskiego wynosi 80% (przy średniej krajowej 78%), ale dotyczy to pojedynczych szkół. Większość powiatów woj. lubelskiego (22 – 92%) znajduje się poniżej średniej wojewódzkiej zdawalności egzaminu zawodowego (aż 31 pkt.% różnicy między powiatami). Należy dostosować ofertę kształcenia do aktualnych wymogów rynku pracy, w szczególności poprzez położenie nacisku na	Wśród mieszkańców woj. lubelskiego przeważają osoby z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym (33,8 %), a taki poziom wykształcenia dominuje wśród bezrobotnych w województwie (25%). Pomimo odnotowanego w ostatnich latach znaczącego postępu w dostępie do edukacji przedszkolnej, konieczne jest podejmowanie dalszych działań w tym zakresie, szczególnie na terenach wiejskich. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych edukacją przedszkolną w 2023 r. na obszarach wiejskich województwa wyniósł jedynie 66,3 %, w kraju 66.6%. Udział osób dorosłych z województwa lubelskiego w kształceniu lub szkoleniu w 2021 r. (6,2%) kształtuje się na poziomie wyższym niż średnia krajowa (5,6%), ale nadal jest o wiele niższy niż średnia w UE (10,8%). W roku szkolnym 2023/24 spośród wszystkich dzieci w wieku od 3 do 6 lat mieszkających w województwie lubelskim wychowaniem przedszkolnym objętych było 93,0 % dzieci. Na przestrzeni ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost tego wskaźnika (w poszczególnych latach szkolnych przedstawiał się następująco: 2015/16 - 67,5%, 2016/17 – 79,0%, 2017/18 – 83,2%, 2018/19 – 87,0%), 2019/20 87,7%, 2020/21 – 85,1%, 2021/22 – 87,9%, 2022/23 – 91,7%). Tymczasem odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe w województwie lubelskim jest jednym z najniższych w Polsce (w 2023 r. średnia dla kraju wynosiła 44,3%, tymczasem w województwie lubelskim jedynie 37,6% osób posiadało takie umiejętności). Co prawda, zdawalność egzaminu zawodowego ogółem dla województwa lubelskiego wynosi 82% (przy średniej krajowej 81%), ale dotyczy to pojedynczych szkół. Większość powiatów woj. lubelskiego (17 – 71%) znajduje się poniżej średniej wojewódzkiej zdawalności egzaminu zawodowego (aż 33 pkt.% różnicy między powiatami).	• wyższy odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych edukacją przedszkolną na obszarach wiejskich - wzrost z 61,8 % do 66,3 % w 2023 r., • wyższa zdawalność egzaminu zawodowego ogółem - wzrost z 80 % do 82% oraz dodatkowo mniejsza ilość powiatów, w których występuje zdawalność egzaminu zawodowego poniżej średniej wojewódzkiej, • wyższy odsetek osób z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym - wzrost z 28 % do 33,8 %, • w zakresie wyników egzaminów zewnętrznych zaobserwować należy, że wzrosła do 70,00% średnia wojewódzka, która nadal utrzymuje się na poziomie wyższym od średniej krajowej. Odnotowano lepsze wyniki zdawalności egz. z matematyki –zdawalność na poziomie 53 %. Tendencję spadkową można zauważyć przede wszystkim w przypadku odsetka osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe, co niestety pokrywa się z ogólną tendencją – obecna średnia krajowa jest gorsza od zanotowanej w 2020 r (spadek z 50,3% do 44,3%). W odniesieniu do roku 2020 w roku 2023 odnotowano spadek liczby dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat), liczby placówek wychowania przedszkolnego, a przez to spadek wartości wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej. Powyższe spadki nie miały jednak wpływu na wskaźnik odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (dzieci w wieku 3 - 5 lat), gdzie w roku 2023 odnotowano jego wzrost w odniesieniu do roku 2020 o 8,7 p.p. Według Banku Danych Lokalnych na koniec 2023 roku województwo lubelskie zamieszkiwało 78 491 dzieci w wieku 3-6 lat, z tego 34 012 w miastach oraz 44 479 na wsi (56,7%). W roku 2023 na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 1 321 placówek wychowania przedszkolnego, w tym 31 specjalnych (2,35%), do których uczęszczało 75 230 dzieci, w tym 693 (0,92%) ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Spośród 503 placówek funkcjonujących w miastach większość stanowiły przedszkola (82,5%), zaś na wsi przeważały oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (64,1%). W ramach RPO WL 2014-2020 dodatkowymi zajęciami zwiększającymi szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej objęto 7 921 dzieci, co stanowiło 133% wartości docelowej (5 974). Natomiast w poprzedniej perspektywie finansowej 2007-2013 11 741 dzieci w wieku 3-5 lat uczestniczyło w różnych formach edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich. Na podstawie danych zawartych w publikacji GUS „Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2023/2024” liczba dzieci 3-5 w placówkach wychowania
--	---	---

kształcenie w rzeczywistych warunkach pracy, tak aby absolwenci nie zasilili kręgu bezrobotnych w województwie (wśród bezrobotnych aż 22 % stanowią osoby bez stażu pracy).	Należy dostosować ofertę kształcenia do aktualnych wymogów rynku pracy, w szczególności poprzez położenie nacisku na kształcenie w rzeczywistych warunkach pracy, tak aby absolwenci nie zasilili kręgu bezrobotnych w województwie (wśród bezrobotnych na koniec I półrocza 2024 r. aż 18,1% stanowią osoby bez stażu pracy).	przedszkolnego w województwie lubelskim wynosiła 52 548. Natomiast liczba dzieci w wieku 6 lat w placówkach wychowania przedszkolnego w województwie lubelskim wynosiła 20 569. Według stanu na 31.12.2024 r. w ramach programu FEL 2021-2027 ogłoszono 1 nabór na Działanie 10.2 Edukacja przedszkolna, w ramach którego podpisano 31 umów. Mając na względzie powyższe dane dotyczące ogłoszonych naborów oraz stały trend wzrostowy odsetka odsetek dzieci w wieku od 3 do 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (województwo lubelskie: 2020 r. – 85,1%, 2021 r. – 87,9%, 2022 r. – 91,7%, 2023 r. – 93,0%) oraz trwały wzrost odsetka dzieci w wieku 3-4 lata objętych edukacją przedszkolną na obszarach wiejskich (województwo lubelskie: 2020 r. – 57,8%, 2021 r. – 61,8%, 2022 r. – 64,5%, 2023 r. – 66,3%), należy stwierdzić, iż wsparcie w ramach Cs 4f) nie wymaga interwencji. W odniesieniu do roku 2020 w roku 2023 odnotowano wzrost zarówno liczby szkół branżowych w województwie lubelskim, jak i liczby uczniów w tych szkołach. W ramach RPO WL 2014-2020 319 szkół i placówek kształcenia zawodowego zostało wyposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego co stanowi 100% wartości docelowej (318). Według stanu na 31.12.2024 r. w ramach programu FEL 2021-2027 ogłoszono 7 naborów w ramach Działania 10.4 Kształcenie zawodowe. Łącznie w ramach naborów podpisano 64 umowy. Na podstawie podpisanych umów zaplanowano, że 5 745 uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego będzie uczestniczyć w stażach uczniowskich. Natomiast na podstawie zatwierdzonych wniosków o płatność 1 068 uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego zostało objętych wsparciem. W odniesieniu do roku 2020 w roku 2023 odnotowano wzrost zarówno szkół specjalnych w województwie lubelskim, jak i uczniów w tych szkołach. Według stanu na 31.12.2024 r. w ramach programu FEL 2021-2027 ogłoszono po jednym naborze w ramach Działania 10.3 Kształcenie ogólne (nabór zakończył się 19.12.2024 r.) i Działania 10.4 Kształcenie zawodowe (zakończenie naboru 31.01.2025 r.) na typ 4 tj. Wsparcie procesu transformacji szkolnictwa specjalnego, poprzez m.in. wsparcie uczniów szkół specjalnych i ich rodziców w procesach integracji w szkolnictwie ogólnodostępnym, w procesach kształcenia zawodowego, przygotowania do pracy, wsparcie kadr szkół specjalnych w realizacji działań edukacji włączającej, wspieranie działań realizowanych w partnerstwie szkół specjalnych ze szkołami ogólnodostępnymi, uczelniami i pracodawcami.
---	--	--

		Zgodnie z danymi zawartymi w „Raporcie o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego 2024” (Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2024) według stanu na koniec września 2022 r. w województwie lubelskim działały 42 szkoły dla dorosłych i były to licea ogólnokształcące. Dla porównania w Polsce funkcjonowało 47 szkół podstawowych dla dorosłych i 769 liceów ogólnokształcących dla dorosłych. W województwie lubelskim w roku szkolnym 2022/23 w liceach ogólnokształcących dla dorosłych uczyło się 3,4 tys. osób (w Polsce 87,4 tys.), czyli o 2,7% więcej w stosunku do roku szkolnego 2021/22. W województwie lubelskim w 2023 r. odsetek osób dorosłych uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu w wieku 25 – 64 lata wyniósł 8% (w Polsce 8,7%). Natomiast w porównaniu z 2019 r. odsetek osób dorosłych uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu w wieku 25 – 64 lata wzrósł o 2,6%. (w Polsce o 3,8%). W ramach FEL 2021 – 2027 (według stanu na 31.12.2024 r.) ogłoszono 3 nabory dedykowane osobom dorosłym, których wartość alokacji (wkład UE) wyniosła łącznie ponad 68 mln zł. Podpisanych zostało 58 umów o wartości wkładu UE wynoszącej ponad 54,4 mln zł. W ramach przedmiotowych naborów przewidziano wsparcie osób dorosłych w zakresie: • rozwoju i nabywania nowych umiejętności, kwalifikacji i kompetencji (w tym kompetencji cyfrowych), a także umiejętności podstawowych i przekrojowych, które mogły być realizowane za pośrednictwem BUR lub poza systemem BUR i PSF, umożliwiające wdrażanie Upskilling pathways; • wsparcia lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych (np. LOWE) m. in. poprzez tworzenie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych, w tym służących aktywizacji osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami. Mając na względzie powyższe dane dotyczące ogłoszonych naborów oraz stały trend wzrostowy odsetka osób dorosłych uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu w wieku 25 – 64 lata (województwo lubelskie: 2019 – 5,4%, 2020 r. – 4,4% (pandemia COVID-19), 2021 r. – 6,2%, 2022 r. – 7,9%, 2023 r. – 8%) należy stwierdzić, iż wsparcie w ramach Cs 4g) nie wymaga interwencji. Zgodnie ze Sprawozdaniem krajowym 2024 – Polska (Załącznik nr 17) pilną kwestią jest zapewnienie środków na sfinansowanie dostępu do podstawowych usług użyteczności publicznej i strategii integracji edukacyjnej w odpowiedzi na napływ uchodźców. Włączenie ukraińskich uchodźców do polskiego systemu socjalnego wymaga szerokiego zakresu pomocy. W związku z większym zapotrzebowaniem na zasoby edukacyjne, takie jak sale lekcyjne czy kadra nauczycielska, potrzebne są znaczne inwestycje.
--	--	--

		Napływ obywateli z Ukrainy stanowi wyzwanie dla systemu edukacji w związku z przyjęciem dzieci i młodzieży z Ukrainy do polskich szkół. Niepewność sytuacji w Ukrainie i fakt, że nieuzasadniona agresja zbrojna Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy przedłuża się, może nadal skutkować dalszymi migracjami osób poszukujących ochrony w Polsce, w tym migracjami dzieci i młodzieży. Z dniem 1 września 2024 r. weszły w życie nowe regulacje dotyczące objęcia dzieci i młodzieży z Ukrainy obowiązkiem szkolnym i obowiązkiem nauki w polskim systemie oświaty, wprowadzone rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 26 sierpnia 2024 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Dz. U. poz. 1302), zgodnie z którym dzieci i młodzież będące obywatelami Ukrainy, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2024 r. poz. 167, z późn. zm.), albo którzy przebywają legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w przypadku gdy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy od dnia 24 lutego 2022 r. w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa, zostali objęci odpowiednio obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązkiem szkolnym albo obowiązkiem nauki w jednostkach polskiego systemu oświaty. Dotyczy to także dzieci i uczniów uczęszczających po dniu 1 września 2024 r. do szkół funkcjonujących w ukraińskim systemie oświaty z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (tj. dzieci i uczniów korzystających po dniu 1 września 2024 r. z nauki zdalnej w szkołach ukraińskich). Interwencja w ramach CS 4f) programu FEL 2021-2027, której celem jest wspieranie dostępności do dobrej jakości edukacji w regionie, skupia się za bezpośrednim wsparciu szkół jej uczniów, rodziców / opiekunów prawnych oraz kadry (w tym nauczycieli). Realizowane wsparcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane potrzeby danej szkoły, w tym potrzeby udzielenia wsparcia, umożliwiającego lepsze dostosowanie środowiska szkolnego do potrzeb uczniów i uczennic z Ukrainy. Uczniowie z Ukrainy mogą uczestniczyć w projektach współfinansowanych ze środków EFS+ na takich samych zasadach jak uczniowie z Polski i korzystać ze wszystkich oferowanych form wsparcia zaplanowanych w projektach. W celu zwiększenia komunikacji pomiędzy nauczycielem a uczniem istnieje również możliwość zatrudnienia osób z Ukrainy, które znają w wystarczającym stopniu język polski jako pracujące w szkołach / placówkach oświatowych. Biorąc pod uwagę obserwowane trendy w sytuacji społeczno-gospodarczej ocenia się, że dotychczasowa interwencja w FEL 2021-2027 w zakresie Cs 4e), Cs 4 f) oraz Cs 4 g) jest aktualna i nie wymaga modyfikacji. Należy
--	--	--

		kontynuować interwencje w kształcie pierwotnie przyjętych rozwiązań oczekując dalszych pozytywnych efektów podejmowanych działań. Jednakże w ramach zmian programu FEL 2021-2027 IZ proponuje obniżenie celu końcowego wskaźnika produktu „Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem” z wartości 67 055 do wartości 41 575. Jednym z głównych kosztów wsparcia uczniów jest koszt wynagrodzenia nauczycieli. Dlatego też gwałtowny wzrost kosztów osobowych kadry nauczycielskiej przekłada się bezpośrednio na koszt wsparcia dla ucznia. W Sprawozdaniu krajowym dla Polski (2024 Country Report – Poland) potwierdzono, że od stycznia 2024 r. Polska wprowadziła 30-procentową podwyżkę wynagrodzeń nauczycieli na wszystkich poziomach kształcenia oraz 33-procentową podwyżkę wynagrodzeń dla nowych nauczycieli. Natomiast, zgodnie z dokumentem Wyjaśnienia na temat zatrudniania nauczycieli i nauczycielek w projektach edukacyjnych finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, opracowanym przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej we współpracy z Ministerstwem Edukacji, opublikowanym w styczniu 2024 r., w przypadku organizowania zajęć w publicznej szkole lub placówce w ramach programów finansowanych ze środków UE, ich prowadzenie powinno zostać powierzone nauczycielom placówki na podstawie Karty nauczyciela. Z dokumentu wynika również, że angażowanie wykonawców zewnętrznych do realizacji usług edukacyjnych w postaci zajęć dofinansowanych z EFS+ ma charakter uzupełniający do powierzania tych zadań nauczycielom i nauczycielkom na podstawie karty nauczyciela. Może to mieć miejsce na przykład w przypadku realizacji specjalistycznych zajęć nierealizowanych w ramach standardowej oferty szkoły tj. robotyka. Dodatkowo, zgodnie z danymi GUS obszar wydatków edukacyjnych został dotknięty wyższym poziomem wzrostu cen. Wg najnowszych danych z grudnia 2024 r. inflacja ogółem w Polsce w miesiącu listopad 2024 r. wyniosła 4,6% w stosunku do analogicznego miesiąca roku ubiegłego. Tymczasem w obszarze wydatków edukacyjnych poziom ten wyniósł 9,0%. Należy mieć również na uwadze, że pierwotny koszt jednostkowy uwzględniony w Metodocy szacowania wartości docelowych dla wskaźników wybranych do realizacji programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (w zakresie EFS+) wyliczany był na podstawie dostępnych wtedy danych historycznych bazujących na naborach z 2016 i 2017 r. i wynosił 1 663,80 PLN. Po przeanalizowaniu kosztów wsparcia uczniów w realizowanych obecnie projektach oszacowano aktualny koszt na poziomie 3 018,89 PLN.
--	--	--

		Propozycja zmiany wartości końcowej wskaźnika jest wynikiem zwiększenia kosztu jednostkowego obliczonego na podstawie obecnie realizowanych projektów. Ponadto IZ proponuje również zmianę celu końcowego wskaźnika rezultatu „Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu” która jest konsekwencją propozycji zmiany wartości końcowej wskaźnika produktu „Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem” i zgodnie z metodyką 50% sumy wskaźników produktu Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem w Działaniu 10.3 Kształcenie ogólne oraz Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem z Działania 10.4 Kształcenie zawodowe tj. proponowana wartość wskaźnika w Działaniu 10.3 - 41 575 osób i aktualna wartość wskaźnika w Działaniu 10.4 - 13 255 osób, co daje 27 415 osób.
--	--	---